

DR. CHRISSIE GALE

Aprilie 2016

RAPORT

**EVALUAREA
PROIECTULUI DE
DEZINSTITUȚIONALIZARE,
IMPLEMENTĂT DE LUMOS**

**În raioanele Florești și Ialoveni,
Republica Moldova**

Chișinău 2016

Traducere din limba engleză.

CUPRINS

ABREVIERI	4
CONTEXTUL EVALUĂRII	5
CUVÂNT DE MULȚUMIRE	5
NOȚIUNI GENERALE	6
INFORMAȚII GENERALE	7
REFORMA SISTEMULUI DE ÎNGRIJIRE A COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA	8
PROIECTUL LUMOS DE DEZINSTITUȚIONALIZARE PENTRU ANII 2009-2014	12
SCOPUL ȘI METODOLOGIA EVALUĂRII	22
CONSTATĂRI	24
REZUMATUL CONSTATĂRILOR	59
RECOMANDĂRI	62
ANEXE	64

Anexe, figuri și tabele

Anexa 1.	Legile naționale cu relevanță pentru dezinstituționalizare în Republica Moldova	64
Anexa 2.	Autoritățile guvernamentale locale și centrale ale căror responsabilități includ reforma sistemului de îngrijire a copilului	68
Anexa 3.	Detalii cu privire la instruirea oferită de Lumos Moldova în anii 2009-2014	70
Anexa 4.	Documente consultate pe parcursul cercetării documentare	75
Anexa 5.	Exemplu de Ghid de interviu	78
Anexa 6.	Lista participanților	79
Anexa 7.	Chestionar de percepție pentru asistenții parentali profesioniști	82
Anexa 8.	Date statistice pentru raioanele Cimișlia, Strășeni, Florești și Ialoveni	86
Figura 1.	Zece elemente cheie ale Lumos în procesul de dezinstituționalizare	17
Figura 2.	Cuvinte folosite de părinți	47
Tabelul 1.	Copiii aflați în îngrijire alternativă formală	9
Tabelul 2.	Componentele Programului Lumos de dezinstituționalizare pentru anii 2009-2014	19
Tabelul 3.	Copiii asistați de Programul Lumos de dezinstituționalizare între anii 2009-2014	24

ABREVIERI

CELCIS	Centrul de excelență privind copiii aflați în îngrijire din Scoția
SPDC	Specialist în protecția drepturilor copilului
ASC	Asistent social comunitar
CASCF	Centru de asistență socială a copilului și familiei
DFID	Departamentul pentru Dezvoltare Internațională al Marii Britanii
IEVP	Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat
APP	Asistență parentală profesionistă
CCTF	Casă de copii de tip familial
PIA	Plan individual de asistență
APL	Administrație publică locală
MMPSF	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei
SAP	Serviciu de asistență psihopedagogică
ONG	Organizație neguvernamentală
CREI	Centru de resurse pentru educația incluzivă
DASPF	Direcția asistență socială și protecție a familiei
CES	Cerințe educaționale speciale
CC	Casă comunitară
SIDA	Agenția Suedeză pentru Cooperare și Dezvoltare Internațională
TACIS	Asistență Tehnică pentru Comunitatea Statelor Independente
UNICEF	Fondul Națiunilor Unite pentru Copii
UNCRC	Convenția ONU privind drepturile copilului

CONTEXTUL EVALUĂRII

Această evaluare a fost solicitată de Lumos și gestionată de Centrul de excelență privind copiii aflați în îngrijire din Scoția (CELCIS). Activitatea în teren a fost efectuată în luna noiembrie 2015 de către dr. Chrissie Gale (CELCIS) și doi consultanți naționali, Mariana Ianachevici și Mihaela Negru. De asemenea, au oferit asistență și alți membri ai echipei CELCIS, în special dr. Louise Hill și dr. Ian Milligan.

În cadrul evaluării au fost analizate componente specifice ale Proiectului „Reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului” (denumit în continuare Proiectul Lumos de dezinstituționalizare sau Proiectul Lumos), implementat de Lumos în anii 2009-2014 în raioanele Florești și Ialoveni, Republica Moldova.

CUVÂNT DE MULȚUMIRE

Evaluatorii doresc să aducă mulțumiri tuturor celor care au fost disponibili să se întâlnească cu cercetătorii și să răspundă la întrebări. În special, am dori să mulțumim Guvernului Republicii Moldova, reprezentanților ministerelor, membrilor autorităților publice locale, asistenților sociali comunitari și reprezentanților UNICEF și organizațiilor neguvernamentale, inclusiv „Parteneriate pentru fiecare copil” și „CCF Moldova” pentru ajutorul acordat în asigurarea calității informațiilor colectate pentru această evaluare.

Mai mulți angajați ai Lumos ne-au oferit informații importante de context și asistență practică pentru a utiliza în mod eficient timpul pentru activitatea în teren. Am dori să aducem mulțumiri speciale tuturor copiilor, tinerilor, părinților și asistenților parentali profesioniști, care au fost dispuși să participe cu mare entuziasm și care și-au manifestat dorința de a-și împărtăși experiențele.

NOTIUNI GENERALE

În scopul acestei evaluări, termenul „copil” se referă la o persoană sub vârsta de 18 ani (UNCRC). Termenul „tineri” se referă la cei cu vârsta cuprinsă între 18 și 25 de ani. Copii rămași fără îngrijire părintească sunt cei „care nu locuiesc cu părinții săi biologici sau nu sunt îngrijiți de niciun părinte”¹ și sunt plasați într-o formă alternativă de îngrijire permanentă. Dacă nu se specifică altfel, termenul de „instituție rezidențială” se referă la orice formă de instituții rezidențiale pentru copii, de dimensiuni mari. Putem observa totuși, că Ghidul Națiunilor Unite cu privire la îngrijirea alternativă a copiilor nu oferă o definiție oficială a conceptului „mare”, deși se sugerează că ar putea fi orice instituție în care sunt plasați mai mult de 10 copii².

În sensul acestei evaluări, termenul „separare de familie” se referă la separarea unui copil de îngrijirea familiei biologice sau celei extinse. Îngrijirea alternativă de tip familial cade sub incidența Ghidului Națiunilor Unite privind îngrijirea în familie sau de tip familial și se referă la orice mediu alternativ similar unui context familial, indiferent dacă se află în cadrul propriei familii extinse a copilului sau într-un mediu cu îngrijitori cu care nu este înrudit. Referitor la sintagma „copii cu dizabilități”, acest termen cuprinde toți copiii cu toate formele și gradele de dizabilitate.

La începutul anilor 2000 a început o dezbateră internațională cu privire la termenul „dezinstituționalizare” și „prevenire a instituționalizării” din cauza preocupărilor că procesul de dezinstituționalizare a fost interpretat doar ca transferul copiilor din instituțiile rezidențiale³. În acest studiu, termenul „dezinstituționalizare” este folosit pentru a desemna un proces care asigură transferul copiilor în afara instituțiilor rezidențiale și închiderea unor astfel de instituții. În plus, termenul cuprinde reformele privind îngrijirea copilului și un sistem interconectat și integrat de legi, regulamente, politici, proceduri, capacități, sisteme și servicii care previn separarea inutilă a copiilor de îngrijirea părintească sau cea a familiei extinse, susțin reunificarea copiilor din îngrijirea alternativă înapoi cu familia ori de câte ori și cât mai curând posibil sau, atunci când este evaluată drept nepotrivită, oferă acces la îngrijire alternativă de tip familial adecvată, de cea mai înaltă calitate posibilă și pentru o perioadă până când va fi găsită o soluție de durată.

---

1. Organizația Națiunilor Unite (2009). *Ghidul Națiunilor Unite cu privire la îngrijirea alternativă a copiilor*.

2. Browne (2009).

---

3. UNICEF și Banca Mondială (2003).

INFORMAȚII GENERALE

Republica Moldova și-a declarat independența față de Uniunea Sovietică în anul 1991 și a devenit membră a Organizației Națiunilor Unite în anul 1992. În anul 1993 Republica Moldova a aderat la Convenția ONU privind drepturile copilului, iar în anul 1998 a ratificat Convenția de la Haga cu privire la adopția internațională. Banca Mondială a clasat Republica Moldova drept o țară cu venituri medii inferioare, iar estimarea OCDE a venitului anual pe cap de locuitor în anul 2013 a fost de numai 3 415\$⁴. Potrivit Legii Nr. 764 din 27.12.2001 (art. 15 și 16) privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, există 32 de raioane, 5 municipii, o unitate teritorială autonomă Găgăuzia și unitatea administrativ-teritorială de pe malul stâng al râului Nistru, care constituie regiunea transnistreană autoproclamată.

Țara are o populație în scădere, cu cifre care se încadrează de la aproximativ 4 346 000 în anul 1995 la 3 558 000 în anul 2014⁵. În anul 2013, rata șomajului în rândul populației cu vârsta cuprinsă între 15 și 59 de ani a fost de 48%⁶, rata înaltă a celor care pleacă să lucreze peste hotare fiind o caracteristică definitorie relevantă îngrijirii copilului în Republica Moldova. Se estimează că mai mult de un sfert din populația economic activă a Republicii Moldova lucrează peste hotare, lăsând mai mult de 20% din copii fără unul sau ambii părinți⁷.

Sprijinul din partea donatorilor a fost un element important al reformei sistemului de îngrijire a copilului și dezinstituționalizării în Republica Moldova. De exemplu, Comisia Europeană a oferit asistență tehnică și financiară considerabilă, în primul rând prin sponsorizarea a trei proiecte în cadrul instrumentului Asistență Tehnică pentru Comunitatea Statelor Independente (TACIS) și, mai recent, prin intermediul Instrumentului European de Vecinătate și Parteneriat (IEVP). Alte contribuții au fost oferite de către structuri guvernamentale externe precum DFID și SIDA, precum și agențiile ONU. ONG-urile au continuat, de asemenea, să ofere asistență extinsă în calitate de finanțatori, prestatori de servicii, formatori, dar și ca specialiști importanți în advocacy pentru dezinstituționalizare. Un raport recent indică faptul că o mare parte din progresul reformelor sistemului de îngrijire a copilului și dezinstituționalizării a fost realizat ca urmare a sprijinului semnificativ din partea ONG-urilor naționale și internaționale⁸.

4. OECD (2015). Disponibil la: <http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/countryinfo.html>

5. UNICEF TransMonEE Data (2015). Disponibil la: <http://www.transmonee.org>. (nu este inclusă populația regiunii autoproclamate sau unităților teritoriale de pe malul stâng al râului Nistru).

6. ibid.

7. UNICEF și Ministerul Sănătății al Republicii Moldova (2014). Monitorizarea situației copiilor și femeilor: *Raport de sinteză privind studiul de indicatori multipli în cuiburi*, 2012. Disponibil la: http://www.unicef.org/moldova/Unicef_booklet_ENG.pdf

8. UNICEF (2012). *Evaluation Report: Implementation of the National Strategy and Action Plan for the Reform of the Residential Childcare System in Moldova 2007 – 2012* [Raport de evaluare: Implementarea strategiei naționale și planului de acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului în Moldova pe anii 2007–2012]. Disponibil la: http://www.unicef.org/moldova/ro/Evaluation_Report_EN.pdf

REFORMA SISTEMULUI DE ÎNGRIJIRE A COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

În urma obținerii independenței, Republica Moldova a moștenit un sistem de protecție a copilului puternic dependent de îngrijirea instituțională, cu una dintre cele mai mari rate de instituționalizare din Europa. Serviciile comunitare erau practic inexistente și, deși era utilizată tutela și adopția, acestea au fost practici secundare comparativ cu utilizarea instituțiilor rezidențiale.

În Republica Moldova, copiii aflați în situație de risc sunt definiți ca cei care sunt victime ale violenței sau neglijării; copiii care practică vagabondajul, cerșitul și prostituția; copiii lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților, din cauza absenței acestora; copiii ai căror părinți au decedat; copiii care trăiesc în stradă, au fugit sau au fost alungați de acasă; copiii ai căror părinți refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului; copiii care au fost abandonați de părinți sau ai căror părinți au fost declarați ca fiind incapabili printr-o hotărâre judecătorească. O gamă complexă de probleme fundamentale și imediate, care adesea se referă, direct sau indirect, la problemele legate de sărăcie și excluziune socială, contribuie la pierderea îngrijirii părintești. Printre acestea se numără sărăcia gospodăriilor; violența, abuzul și neglijarea la domiciliu; migrația părinților; dependența părinților de alcool și droguri; dizabilitatea; stigmatizarea și discriminarea; și lipsa accesului la educație de calitate, sănătate și servicii comunitare de protecție socială. Migrația din motive de muncă reprezintă o profundă îngrijorare în Republica Moldova. De exemplu, potrivit unui studiu național⁹ realizat în anul 2012, a fost estimat că 105 270 de copii au avut cel puțin un părinte lucrând peste hotare pe parcursul anului, care echivalează cu 14,5% din

numărul total de copii din Republica Moldova. S-a estimat, în continuare, că din acești copii, în cazul a 53 695 de copii (51,0%) tatăl era absent, în cazul a 29 950 de copii (28,5%) mama era absentă, iar în cazul a 21 625 de copii (20,5%) ambii părinți erau plecați¹⁰.

Eforturile considerabile depuse în Republica Moldova pentru reformarea sistemului de îngrijire a copilului și dezinstituționalizare se reflectă în modificările operate legislației, politicilor și standardelor primare și secundare. Acest cadru legal, normativ și de reglementare pune accentul principal pe prevenirea separării copilului și părintelui, furnizarea de evaluări riguroase pentru a evalua situația completă a riscului de vătămare gravă a unui copil și o gamă de sprijin multidisciplinar comunitar pentru familiile vulnerabile. Legea permite, de asemenea, oferirea de îngrijire alternativă de tip familial. Mai mult decât atât, Republica Moldova a elaborat un set cuprinzător de regulamente care stabilesc metodele, procedurile și standardele care trebuie îndeplinite, însoțite de strategii de dezinstituționalizare definite, care precizează în mod clar angajamentul statului de a închide toate instituțiile rezidențiale mari până în anul 2020. De exemplu, Codul familiei din anul 2000 și modificările aduse acestuia în anul 2005 au oferit prioritate prevenirii separării de familie și aplicării asistenței parentale profesionale și adopției, mai degrabă decât instituționalizării. În anul 2006, Guvernul Republicii Moldova a lansat un program de reformă a sistemului de îngrijire a copilului. Acesta a inclus angajarea asistenților sociali comunitari (ASC) și crearea serviciilor sociale comunitare, care ar contribui la un proces de dezinstituționalizare. În anul 2007 a fost aprobată Strategia națională și Planul de acțiuni

9. Republica Moldova (2014). *Strategia pentru protecția copilului pe anii 2014–2020*.

10. *ibid.*

TABELUL 1. COPIII AFLAȚI ÎN ÎNGRIJIRE ALTERNATIVĂ FORMALĂ

Numărul de copii aflați în toate tipurile de îngrijire formală	14 594	sfârșitul anului 2013
Rata copiilor aflați în îngrijire formală (în mediu la 100 000 persoane cu vârsta cuprinsă între 0-17 ani)	2 085	sfârșitul anului 2013
Numărul de copii aflați în instituții rezidențiale	5 190	sfârșitul anului 2013
Rata copiilor aflați în îngrijire rezidențială (la 100 000 persoane cu vârsta cuprinsă între 0-17 ani)	556	sfârșitul anului 2013
Numărul de copii aflați în case de copii	253	sfârșitul anului 2013
Numărul de copii cu dizabilități aflați în îngrijire rezidențială publică (toate tipurile de instituții rezidențiale)	2 358	sfârșitul anului 2013
Copii aflați în asistență parentală profesionistă sau tutelă	9 404	sfârșitul anului 2013
Copii care au fost plasați în asistență parentală profesionistă în cursul anului	229	2013
Numărul total de copii care au fost plasați în îngrijire tutelară în cursul anului	1 875	2013
Numărul de asistenți parentali profesioniști înregistrați	337	sfârșitul anului 2013

COPIII AFLAȚI ÎN ÎNGRIJIRE INFORMALĂ

Există un număr necunoscut de copii pentru care au fost făcute aranjamente informale în cadrul familiei însăși, fără referire la un organ statutar.

pentru reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului pe anii 2007-2012. Structurile și direcțiile guvernamentale și organizațiile neguvernamentale colaborează la moment pentru a îndeplini Strategia pentru protecția copilului pe anii 2014-2020. Detalii suplimentare cu privire la cadrul normativ și entitățile responsabile pentru îndeplinirea acestuia sunt prezentate în Anexa 1 și 2.

În ceea ce privește monitorizarea și evaluarea, în Republica Moldova, metodele generale de colectare și analiză a datelor, dar și sistemele de monitorizare și evaluare slab dezvoltate nu permit în mod suficient pentru ca cele mai eficiente procese de monitorizare să fie posibile în relație cu cazurile individuale. O astfel de lipsă de informații exacte poate fi, de asemenea, în detrimentul planificării eficiente a politicilor și programelor și alocării

resurselor. De exemplu, s-a observat în anul 2012 că, deși statul era angajat să creeze o bază de date a copiilor și a familiilor aflate în dificultate și serviciilor pe care le primeau, la acel moment, aceste baze de date nu funcționau încă în mod eficient¹¹.

Rezultatele reformelor sistemului de îngrijire a copilului în Republica Moldova includ o reducere a numărului de instituții rezidențiale de la 67 în anul 2006 la 46 în anul 2014¹². Datele UNICEF arată că, între anii 2006 și 2013, numărul copiilor (calculat la sfârșitul anului) plasați în îngrijire rezidențială a scăzut de la 11 551 la 5 190¹³, în timp ce rata (la 100 000 persoane cu vârsta cuprinsă între 0-17 ani) copiilor plasați în îngrijire rezidențială a scăzut de la 1 365 în anul 2006 la 556 în anul 2013. Cele mai recente date UNICEF¹⁴ cu privire la copiii aflați în îngrijire alternativă formală în Republica Moldova sunt prezentate în tabelul 1 de mai sus.

11. UNICEF (2012). *Evaluation Report: The Implementation of The National Strategy And Action Plan For The Reform Of The Residential Childcare System In Moldova 2007–2012* [Raport de evaluare: Implementarea strategiei naționale și planului de acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului în Moldova pe anii 2007–2012]. Chișinău: UNICEF Moldova și Terre des Hommes.

12. Interviu cu reprezentantul Guvernului Republicii Moldova, Ministerul Finanțelor, noiembrie 2015.

13. UNICEF TransMonEE (2015). Disponibil la: <http://www.transmonee.org>

14. ibid.

Eforturile intensificate pentru a crea forme alternative de îngrijire de tip familial au jucat un rol important spre atingerea obiectivelor naționale de dezinstituționalizare. De exemplu, numărul caselor de copii de tip familial (o formă de asistență parentală profesionistă, în care o familie poate avea grijă de la 3 la 7 copii sub vârsta de 14 ani) a crescut între anii 2007 și 2013 de la 53 de case care îngrijeau de 241 de copii la 86 cu 343 de copii¹⁵. În aceeași perioadă, numărul de asistenți parentali profesioniști autorizați a crescut de la 42 la 261¹⁶, oferind îngrijire pentru 42 și 392 de copii, respectiv.

Până în anul 2012 au fost stabilite 36 de Comisii pentru protecția copilului aflat în dificultate (CPCD). Exemple cu privire la activitatea acestora pentru prevenirea instituționalizării sunt incluse în datele din anul 2008, atunci când comisiile au analizat 829 de cazuri referitoare la copiii aflați în dificultate, dintre care în 639 de cazuri a fost prevenită instituționalizarea copiilor prin crearea unor servicii comunitare, 80 de copii au fost plasați în îngrijire alternativă de tip familial, iar în cazul a 110 copii a fost recomandată instituționalizarea acestora¹⁷. Volumul de muncă al comisiilor continuă să crească, iar în 2012, de exemplu, acestea au examinat un total de 1 602 cazuri. Dovezi ale modului în care activitatea Comisiilor pentru protecția copilului aflat în dificultate a crescut se remarcă prin faptul că, în anul 2008, acestea au desfășurat un număr total de 199 de ședințe și au examinat 829 de cazuri. Acest număr a crescut la 685 de ședințe în anul 2014, cu examinarea a 5 300 de cazuri.

15. Republica Moldova (2014). *Strategia pentru protecția copilului pe anii 2014–2020*.

16. *ibid.*

17. Oxford Policy Management & EveryChild Moldova (2009). *Assessment of the Child Care System in Moldova [Evaluarea sistemului de îngrijire a copilului în Republica Moldova]*. Oxford: OPM.

În plus, Consiliile raionale de coordonare pentru protecția copiilor aflați în situații de risc înalt îndeplinesc obligații de monitorizare a implementării reformei sistemului rezidențial de îngrijire și promovare a educației incluzive. A se vedea Anexa nr. 2 pentru informații suplimentare cu privire la diferitele organe ale administrației publice centrale și locale din Republica Moldova, care sunt responsabile pentru copiii aflați în situație de risc și familiile vulnerabile, inclusiv copiii aflați în sistemul de îngrijire.

Un raport anterior a remarcat modul în care Programul Guvernului Republicii Moldova de descentralizare și asumare a responsabilităților pentru furnizarea serviciilor selectate¹⁸, inclusiv a serviciilor sociale, către autoritățile locale, ar fi putut avea un impact asupra reformei sistemului de îngrijire a copilului. De exemplu, cu toate că acest lucru poate oferi autorităților locale posibilitatea de a crea soluții adecvate pe plan local pentru preocupările locale, este, de asemenea, recunoscut faptul că furnizarea de servicii sociale poate fi în pericol din cauza deficitului de finanțe disponibile autorităților locale¹⁹.

PRACTICILE DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ DE STAT

Guvernul Republicii Moldova a investit în crearea direcțiilor ministeriale și ale autorităților locale, care coordonează și gestionează serviciile de protecție și îngrijire a copilului. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Educației, Ministerul Sănătății, dar și Ministerul Finanțelor au un rol de jucat în procesul de dezinstituționalizare. Potrivit Legii Nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei este principala autoritate centrală responsabilă pentru protecția copilului.

18. *ibid.*

19. *ibid.*

Tot în conformitate cu Legea Nr. 140, asistenții sociali comunitari (ASC) sunt angajați la nivel comunitar de către Direcția asistență socială și protecție a familiei (DASPF). Rolul lor este de a identifica, evalua, monitoriza și sprijini cazurile ce țin de persoanele vulnerabile, inclusiv copiii și familiile. ASC este un asistent social general, responsabil de toți locuitorii din zona geografică asupra căreia se răsfrâng competențele sale. Pe lângă aceasta, în conformitate cu prevederile Legii Nr. 140, art. 3, fiecare primărie trebuie să angajeze un specialist în protecția drepturilor copilului (SPDC) pentru a sprijini îndeplinirea atribuțiilor autorității tutelare locale. Totuși, până în prezent, niciun specialist de acest gen nu a fost angajat.

Sistemul de protecție și îngrijire a copilului utilizează un sistem de management de caz care impune ca toate referirile cu privire la copii și riscuri să fie direcționate către un SPDC sau ASC. Potrivit actelor normative ale Guvernului, SPDC, sau ASC, în cazul în care primul lipsește, trebuie să efectueze o evaluare inițială (și o evaluare de urgență în cazurile ce prezintă îngrijorări semnificative), în decurs de 24 de ore de la primirea sesizării. Evaluarea trebuie să includă o vizită la domiciliu și colectarea de detalii, inclusiv despre condițiile de trai, relațiile familiale, structura gospodăriei, starea de sănătate și educație, venitul familiei, angajarea în câmpul muncii și problemele de comportament social. ASC/SPDC poate, de asemenea, solicita informații de la alți specialiști precum ofițerii de poliție, medicul de familie, cadrele didactice etc. După care ASC/SPDC elaborează un raport de evaluare inițială. În cazul în care această evaluare inițială ridică îngrijorări în ceea

ce privește siguranța și bunăstarea copilului, ASC/SPDC trebuie să efectueze o evaluare complexă în termen de 10 zile, care include participarea copilului, părinților acestuia, altor persoane din rețeaua lor socială extinsă. Dacă este necesar, poate fi pregătit un plan de asistență și, acolo unde este posibil, serviciile trebuie să fie furnizate la nivel comunitar, inclusiv să fie oferită îngrijire alternativă, dacă este necesar. ASC/SPDC este mandatat să monitorizeze și să analizeze fiecare caz în parte. Dacă un caz nu poate fi asigurat cu resurse corespunzătoare la nivel comunitar, ASC/SPDC se poate adresa unui asistent social coordonator din cadrul DASPF la nivel raional sau unui specialist pentru protecția drepturilor copilului, în cazul în care se decide că este necesar plasamentul în îngrijire alternativă. După care, aceștia trebuie să transmită cazul spre examinare Comisiei raionale pentru protecția copilului aflat în dificultate.

În Republica Moldova, implicarea sistemului judiciar are loc în cazurile de violență și abuz, „decăderea din drepturile părintești” și deciziile privind custodia și adopția copilului. Poliția, de asemenea, are rolul de a interveni și/sau oferi sprijin altor lucrători importanți, cu referire la unele cazuri de abuz și neglijare. În componența Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate intră și reprezentantul forțelor de poliție locale.

PROIECTUL LUMOS DE DEZINSTITUTIONALIZARE PENTRU ANII 2009-2014

PROGRAMUL LUMOS MOLDOVA

Fundația Lumos Moldova este o filială a organizației neguvernamentale din Marea Britanie, Lumos Foundation (denumită în continuare Lumos). Lumos este o organizație internațională de caritate pentru copii, având menirea de a pune capăt practicii sistematice și dăunătoare de instituționalizare a copiilor. Lumos și-a început activitatea în Republica Moldova în anul 2006, acționând pe baza Acordului de colaborare cu autoritățile guvernamentale, pentru a oferi sprijin în procesul complex de implementare a reformelor în domeniul protecției sociale, educației și îngrijirii sănătății. Lumos a realizat patru proiecte specifice, fiecare contribuind la o abordare sistemică întru îmbunătățirea vieții copiilor. Acestea includ sprijin pentru:

- Reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului (dezinstituționalizarea);
- Colaborarea intersectorială în vederea prevenirii și reducerii ratei mortalității infantile și a copiilor cu vârsta de până la 5 ani la domiciliu, dar și a separării copilului de familie;
- Dezvoltarea și promovarea educației incluzive;
- Elaborarea mecanismului de evaluare și acreditare a prestatorilor de servicii sociale.

Principalele obiective ale programului Lumos Moldova sunt:

- Îmbunătățirea calității vieții copiilor aflați în situație de risc și a celor care au fost separați de familie;

- Prevenirea ratei mortalității copiilor cu vârsta de până la 5 ani la domiciliu, dar și a separării lor de familie;
- Asigurarea accesului la educație de calitate pentru copiii cu cerințe educaționale speciale prin dezvoltarea educației incluzive;
- Îmbunătățirea calității serviciilor sociale prin punerea în aplicare a mecanismului de evaluare și acreditare a prestatorilor de servicii sociale;
- Asigurarea participării copiilor și sprijinirea autoreprezentării, inclusiv a copiilor cu dizabilități.

Documentele de program și de proiect ale Lumos Moldova ilustrează activitatea pe care organizația a întreprins-o pentru a sprijini Guvernul în elaborarea politicilor și a cadrelor legale, precum și APL-urile în realizarea reformelor în domeniul protecției drepturilor copilului în patru regiuni-pilot: raioanele Florești, Ialoveni, Orhei, și municipiul Chișinău. Documentele de program și de proiect oferite de Lumos (a se vedea Anexa nr. 4) conțin informații cu privire la următoarele proiecte:

PROIECTUL 1 - REFORMA SISTEMULUI REZIDENȚIAL DE ÎNGRIJIRE A COPILULUI

Acest proiect a fost inițiat în anul 2008 pentru a sprijini autoritățile centrale și locale din Republica Moldova în procesul de dezinstituționalizare, în baza Strategiei naționale și a Planului de acțiuni în acest domeniu. Acest proiect este prezentat în capitolul următor.

PROIECTUL 2 - COLABORAREA INTERSECTORIALĂ ÎN VEDEREA PREVENIRII ȘI REDUCERII MORTALITĂȚII INFANTILE ȘI A COPIILOR CU VÂRSTA DE PÂNĂ LA 5 ANI LA DOMICILIU, DAR ȘI A SEPARĂRII COPILULUI DE FAMILIE

În anul 2010, rata mortalității copiilor mai mici de 5 ani în Republica Moldova a depășit media europeană, fiind de 13,6‰ comparativ cu 4,5‰ în Europa. Pe parcursul ultimului deceniu, a fost înregistrată o rată ridicată a mortalității copiilor sub vârsta de 5 ani la domiciliu. În anul 2010, Lumos a oferit sprijin Guvernului în evaluarea cauzelor mortalității copiilor sub vârsta de 5 ani la domiciliu. Datele obținute în urma evaluării au arătat că aproximativ jumătate dintre acești copii proveneau din familii considerate a fi „în situație de risc”, în special din mediul rural, cu condiții de trai inadecvate și acces limitat la servicii. S-a indicat că familiile copiilor se confruntau cu un nivel scăzut al abilităților parentale, lipsa locurilor de muncă permanente, precum și lipsa spațiului locativ. Aceste condiții au indicat un grad ridicat de vulnerabilitate socială și economică. A fost recunoscut faptul că aceste condiții au expus copiii la un risc și mai mare față de abuz și neglijare. Cea mai mare parte a deceselor care au avut loc în rândul acestei categorii de copii din Republica Moldova au fost cauzate de inegalitățile în acordarea de asistență medicală copilului, nivelul social, economic și cultural al familiilor, precum și lipsa serviciilor sociale pentru familiile cu copii mici. Instituționalizarea a fost reacția sistematică cea mai frecventă în abordarea riscurilor cu care se confruntau acești copii.

Pentru a preveni decesul copiilor la domiciliu și separarea acestora de familie, precum și în scopul de a consolida sistemele de asistență medicală și socială, un mecanism de colaborare intersectorială a fost elaborat cu sprijinul Lumos și aprobat de către Guvernul Republicii Moldova în decembrie 2010. Acest mecanism intersectorial a fost mandatat pentru colaborarea la toate nivelurile între profesioniștii care lucrează în domeniul socio-medical. Din anul 2011, Lumos a oferit sprijin raioanelor Florești și Ialoveni în implementarea mecanismului la nivel de raion și comunitate.

Rapoartele Lumos indică că acest mecanism a inclus sprijin metodologic echipelor locale în evaluarea și planificarea intervențiilor pentru familiile cu copii mici aflați în situație de risc prin instruirea personalului medical și a lucrătorilor sociali, prin acordarea de sprijin pentru familiile vulnerabile, în funcție de nevoile lor, cât și prin crearea de servicii sociale alternative. Principalele rezultate raportate ale acestui proiect sunt:

- Rata mortalității infantile a scăzut în Republica Moldova de la 11,7‰ în anul 2010 la 9,6‰ în anul 2014
- Rata mortalității copiilor sub vârsta de 5 ani a scăzut în Republica Moldova de la 13,6‰ în anul 2010 la 11,6‰ în anul 2014
- Numărul de copii cu vârsta sub 5 ani din raioanele Florești și Ialoveni, plasați în îngrijire rezidențială, s-a redus de la 11 copii în anul 2010 la 3 copii în anul 2014. În această perioadă, 18 copii cu vârsta sub 5 ani au fost plasați în servicii substitutive de tip familial - 11 copii în Florești și 7 copii în Ialoveni
- Numărul total anual al copiilor cu vârsta sub 5 ani din familii în situații de risc, sprijiniți în cadrul proiectului Lumos Moldova, este de aproximativ 300
- Anual, mai mult de 10 000 copii cu vârsta sub 5 ani sunt identificați și sprijiniți de către personalul medical și lucrătorii sociali în întreaga țară
- Experiența regiunilor-pilot în implementarea mecanismului a fost împărtășită în cadrul unor seminare naționale organizate pentru specialiștii din întreaga țară.

Pe parcursul implementării proiectului, Lumos a raportat că mai mult de 1 500 de specialiști din domeniul sănătății, asistență socială, poliție și sectoarele administrației publice din regiunile-pilot și non-pilot au fost instruiți în acest domeniu. Instruirea și procesul de învățare au fost asigurate prin organizarea de seminare, mese rotunde, ateliere de lucru, suport metodologic individual și „vizite de studiu” în Marea Britanie.

PROIECTUL 3 - DEZVOLTAREA ȘI PROMOVAREA EDUCAȚIEI INCLUZIVE

Un obiectiv cheie al acestui proiect este asigurarea accesului la educație de calitate pentru copiii cu cerințe educaționale speciale. Proiectul a fost lansat în anul 2010 pentru a se asigura că copiii dezinstituționalizați sunt incluși în școli generale și, în general, că sistemul educațional al țării este modernizat într-o măsură care sprijină pe deplin copiii cu dizabilități și cerințe educaționale speciale. Principalele realizări raportate de echipa Lumos Moldova în domeniul educației incluzive includ:

- Dezvoltarea cadrului de reglementare pentru educația incluzivă
- Evaluarea necesităților educaționale la nivel regional și local/de școală
- Planificarea și pilotarea unui model de educație incluzivă în raioanele Florești și Ialoveni
- Crearea de structuri/servicii de suport educațional în raioanele Florești și Ialoveni, abordarea nevoilor copiilor cu cerințe educaționale speciale la:
  - Nivel de raion - un serviciu de asistență psihopedagogică per regiune;
  - Nivel de școală - 12 școli-pilot, prin crearea unor echipe multidisciplinare intrașcolare, echipe responsabile de planurile educaționale individualizate, centre de resurse pentru educația incluzivă, precum și instituirea posturilor de cadru didactic de sprijin;
  - Oferirea de asistență APL-urilor în crearea mai multor centre de resurse până în anul 2015: în 27 de școli din raionul Ialoveni și 18 școli din raionul Florești, care reprezintă 75% din numărul total al școlilor din raionul Ialoveni și 37% din raionul Florești;
  - Sprijinirea înființării unor servicii de suport educațional în 30 de școli din alte 21 de raioane, unde au fost incluși copiii dezinstituționalizați

- Acordarea de asistență tuturor copiilor cu CES, incluși în învățământul general (658 în școli și 90 în grădinițe), și cadrelor didactice, inclusiv monitorizarea progresului înregistrat de copii
- Formarea și schimbul de bune practici cu directorii de școală, cadrele didactice, psihologii din școli
- Elaborarea și distribuirea de instrumente și materiale didactice, precum și o gamă de ghiduri profesionale pentru cadrele didactice care lucrează și studiază. Cinci dintre aceste materiale au fost publicate și diseminate în cadrul sistemului educațional național.

Din moment ce proiectul a fost lansat, a fost raportat că mai mult de 300 de seminare, mese rotunde, ateliere, alte evenimente (inclusiv „vizite de studiu” în Marea Britanie) au fost organizate pentru 5 000 de specialiști din regiunile-pilot și non-pilot. Subiectele abordate includ filozofia de incluziune, politicile pentru realizarea incluziunii și structurile, rolurile și responsabilitățile necesare la toate nivelurile.

PROIECTUL 4 - ELABORAREA MECANISMULUI DE EVALUARE ȘI ACREDITARE A PRESTATORILOR DE SERVICII SOCIALE

Lumos raportează că acest proiect a fost lansat în anul 2009 cu scopul de a oferi asistență Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei în elaborarea și dezvoltarea mecanismului de acreditare a prestatorilor de servicii sociale. Potrivit Lumos, printre principalele sale realizări în acest domeniu se numără: sprijinul oferit Ministerului în elaborarea cadrului normativ; oferirea de asistență Ministerului în crearea Consiliului național de acreditare a prestatorilor de servicii sociale; instruire și vizite de studiu în Marea Britanie pentru specialiștii din Republica Moldova, cu scopul de a învăța despre sistemul de acreditare și inspecție din Marea Britanie. Acest proiect a fost finalizat în anul 2014.

PROIECTUL 5 - PARTICIPAREA COPIILOR

Rapoartele programului Lumos Moldova includ informații cu privire la activitățile întreprinse pentru promovarea participării copiilor. Acestea includ:

- Sprijin pentru diferite grupuri de copii (dezinstituționalizați, plasați în asistență parentală profesionistă, în case comunitare, copii cu dizabilități, absolvenți ai sistemului de îngrijire rezidențială) pentru a-și exprima părerea și a-și autoreprezenta propriile drepturi
- Asigurarea participării copilului în procesul decizional
- Implicarea copilului în procesul de dezinstituționalizare
- Oferirea de asistență copiilor pe tot parcursul procesului de părăsire a sistemului de îngrijire rezidențială
- Sprijin pentru copiii cu dizabilități și CES în procesul de incluziune a acestora în școlile generale
- Crearea și consolidarea grupurilor de copii pentru promovarea autoreprezentării în cadrul a 12 școli-pilot cu practici incluzive, dar și la nivel regional în 2 raioane-pilot
- Sprijin pentru 15 copii de a participa și a-și exprima opinia în cadrul unor evenimente naționale și internaționale (conferințe, întâlniri cu autoritățile locale sau experți internaționali etc.).

A fost raportat că, din momentul inițierii acestei componente, mai mult de 400 de copii au beneficiat de sprijin și și-au îmbunătățit abilitățile de a face vocea și opiniile lor auzite.

COMPONENTA DE COMUNICARE A PROIECTULUI LUMOS

Rapoartele indică faptul că o componentă de comunicare a constituit o parte integrantă a activității Lumos. Aceasta a avut menirea de a asigura diseminarea informațiilor cu privire la implementarea

Programului Lumos Moldova și include detalii privind cele mai bune practici în ceea ce privește dezinstituționalizarea, prevenirea mortalității infantile, crearea și dezvoltarea noilor servicii de educație incluzivă și celor sociale, precum și rezultatele obținute cu privire la participarea copiilor.

Lumos Moldova a elaborat și distribuit mai multe publicații în limba română cu privire la dezinstituționalizare, destinate specialiștilor care lucrează în domeniul protecției copilului. Acestea includ *Evaluarea strategică a sistemului de protecție a copilului în Republica Moldova* (2014), *Casa comunitară pentru copii în situație de risc. Materiale de suport* (2014), și *Din instituții în comunitate* (2013). Publicațiile adresate copiilor includ *Cartea vieții* (2013) și *Ghidul copilului din casa comunitară* (2014).

PROIECTUL LUMOS DE DEZINSTITUȚIONALIZARE PENTRU ANII 2009 - 2014: „PROMOVAREA REFORMEI SISTEMULUI REZIDENȚIAL DE ÎNGRIJIRE A COPILULUI ÎN RAILOANELE FLOREȘTI, IALOVENI ȘI MUNICIPIUL CHIȘINĂU”

Un principiu fundamental care stă la baza activității Lumos este importanța înlocuirii instituțiilor rezidențiale pentru copii cu servicii comunitare, facilitând reintegrarea copiilor înapoi în familie sau în serviciile de îngrijire de tip familial, și prevenirea separării inutile a copiilor de îngrijirea părintească, prin oferirea de sprijin familial adecvat. Obiectivul principal al Proiectului Lumos de dezinstituționalizare pentru anii 2009 - 2014 a fost de a sprijini autoritățile centrale și locale în implementarea Strategiei Naționale și a Planului de acțiuni al Republicii Moldova privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului. Aceasta a inclus acțiuni care ar îmbunătăți calitatea vieții pentru acei copii aflați în situație de risc sau care nu se bucură de îngrijire părintească.

Prezenta evaluare a apreciat în mod specific obiectivele proiectului la nivel central și în cadrul raioanelor Florești și Ialoveni, unde Lumos a implementat proiectul său de dezinstituționalizare.

OBIECTIVE SPECIFICE ALE PROIECTULUI LUMOS DE DEZINSTITUȚIONALIZARE PENTRU ANII 2009 - 2014

Obiectivele specifice ale Proiectului Lumos de dezinstituționalizare pentru anii 2009 - 2014 au inclus:

- Elaborarea cadrului legislativ și de reglementare pentru implementarea proiectului
- Sprijin pentru autoritățile publice locale în planificarea reformei sistemului rezidențial de îngrijire a copilului la nivel raional
- Sprijin pentru autoritățile publice în evaluarea copiilor plasați în instituții rezidențiale
- Sprijin pentru autoritățile publice în reintegrarea copiilor din instituțiile rezidențiale și prevenirea instituționalizării
- Sprijin pentru autoritățile publice în crearea și dezvoltarea serviciilor sociale pentru copiii aflați în situație de risc
- Sprijin pentru autoritățile publice în susținerea absolvenților instituțiilor rezidențiale
- Sprijin pentru autoritățile publice în consolidarea capacităților resurselor umane pentru implementarea reformei sistemului rezidențial de îngrijire a copilului și prevenirea separării copilului.

REZULTATE SCONTATE ALE PROIECTULUI LUMOS DE DEZINSTITUȚIONALIZARE PENTRU ANII 2009 - 2014 ÎN RAIOANELE FLOREȘTI ȘI IALOVENI

Rezultatele scontate ale Proiectului Lumos de dezinstituționalizare pentru anii 2009 - 2014 în raioanele Florești și Ialoveni au inclus:

- Elaborarea cadrului normativ în domeniul asistenței sociale și a educației incluzive
- Îmbunătățirea cooperării intersectoriale și coordonării la nivel central și local pentru procesul de dezinstituționalizare

- Închiderea a 4 instituții rezidențiale din 2 raioane
- Reintegrarea copiilor în familiile biologice/extinse
- Plasarea copiilor în servicii de îngrijire alternativă (asistență parentală profesionistă, case de copii de tip familial și case comunitare)
- Sprijinirea absolvenților instituțiilor rezidențiale
- Prevenirea copiilor de a fi instituționalizați
- Integrarea și sprijinirea copiilor cu cerințe educaționale speciale (CES)
- Crearea serviciilor de asistență socială și educațională
- Schimbul de cunoștințe, experiențe și atitudini ale specialiștilor
- Abilitarea comunităților și schimbul de atitudini
- Redirecționarea resurselor financiare din sistemul rezidențial către serviciile sociale și educaționale nou create

REZULTATE CANTITATIVE SCONTATE ALE PROIECTULUI LUMOS DE DEZINSTITUȚIONALIZARE PENTRU ANII 2009 - 2014 ÎN RAIOANELE FLOREȘTI ȘI IALOVENI

Rezultatele cantitative scontate ale Proiectului Lumos de dezinstituționalizare pentru anii 2009 - 2014 în raioanele Florești și Ialoveni au inclus:

- Închiderea a 4 instituții rezidențiale până la sfârșitul anului 2014
- Ieșirea din instituțiile rezidențiale a unui număr de 406 copii până la sfârșitul anului 2014, printre care:
  - Aproximativ 30% să fie re/integrați în familiile lor biologice/extinse;
  - Aproximativ 40% dintre copii/absolvenți ai sistemului de îngrijire să fie asistați în pregătirea și integrarea socio-profesională;
  - Aproximativ 15% să fie plasați în serviciul de asistență parentală profesionistă;
  - Aproximativ 5% dintre copii să fie plasați în case de copii de tip familial;

- Aproximativ 10% dintre copii să fie plasați în case comunitare pentru copii în situație de risc;
- Includerea a 250 de copii în procesul de prevenire a instituționalizării.

REZULTATE CALITATIVE SCONTATE ALE PROIECTULUI LUMOS DE DEZINSTITUȚIONALIZARE PENTRU ANII 2009 - 2014 ÎN RAIOANELE FLOREȘTI ȘI IALOVENI

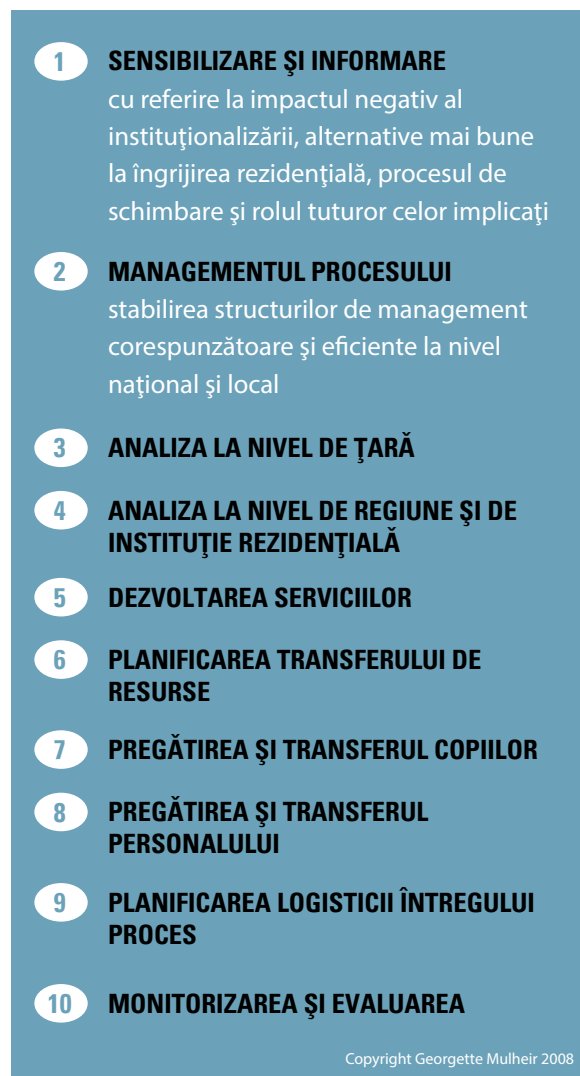
Rezultatele calitative scontate ale Proiectului Lumos de dezinstituționalizare pentru anii 2009 - 2014 în raioanele Florești și Ialoveni au inclus:

- Îmbunătățirea calității vieții copiilor reintegrați în familie sau îmbunătățirea serviciilor sociale
- Reîntoarcerea copiilor în familie și îmbunătățirea relațiilor copil-familie
- Îmbunătățirea comportamentului copiilor ca urmare a reintegrării în familiile lor, serviciile comunitare și comunitate
- Motivarea absolvenților sistemului de îngrijire de a găsi un loc de muncă, dobândi noi competențe și deveni membri cu drepturi depline ai societății
- Optimizarea serviciilor sociale comunitare și îmbunătățirea calității acestora
- Îmbunătățirea calității abilităților profesionale ale specialiștilor în domeniul serviciilor sociale și educației
- Consolidarea cooperării trans-sectoriale
- Reformele administrației publice capabile să gestioneze protecția drepturilor copilului
- Conștientizarea comunității față de necesitatea dezinstituționalizării.

În vederea atingerii obiectivelor și rezultatelor de mai sus, echipa Lumos a elaborat planuri detaliate de implementare și a raportat despre activitățile și rezultatele obținute, prin rapoarte de proiect. Aceste documente indică pas cu pas procesul pe care Lumos l-a întreprins, pe etape, împreună cu partenerii, spre obținerea de rezultate cu privire

la dezinstituționalizare, după cum este indicat în Figura 1 de mai jos.

FIGURA 1. ZECE ELEMENTE CHEIE ALE LUMOS ÎN PROCESUL DE DEZINSTITUȚIONALIZARE

Pentru a sublinia diferitele componente cheie ale proiectului, Tabelul 2 conține informații furnizate de echipa Lumos Moldova și extrase din documentele și rapoartele Lumos. Este recunoscut faptul că fiecare dintre aceste componente au fost elaborate într-un mod care a sprijinit autoritățile centrale și locale din Republica Moldova în activitatea lor de implementare a reformelor naționale și locale a sistemului de îngrijire a copilului. Informațiile

extrase din rapoarte ilustrează modul în care Proiectul Lumos a fost un program de activități multifactorial și multistratificat. Mai multe dintre aceste componente sunt prezentate mai jos.

Proiectul Lumos a inclus pași care cimentează baza de unde specialiștii sunt în măsură să își exercite atribuțiile prin intermediul unui cadru legislativ și statutar cuprinzător și corespunzător, precum și prin mecanismele de finanțare. Rapoartele de proiect includ, de asemenea, detalii cu privire la sprijinul pe care Lumos l-a oferit prin participarea în, sau stabilirea mecanismelor de supraveghere și coordonare, precum și consolidarea structurilor de conducere din cadrul autorităților locale. Consolidarea înțelegerii, atitudinilor, cunoștințelor și capacităților factorilor de decizie, lucrătorilor care lucrează direct cu beneficiarii și managerilor în scopul implementării efective a cadrului legislativ și statutar, dar și o îmbunătățire în prestarea de servicii pentru copii și familii este, de asemenea, înregistrată ca o componentă de proiect intrinsecă. În acest sens, în documentația de proiect se indică faptul că investiții semnificative au fost făcute în conținutul și ordinea instruirilor organizate pentru a corespunde în timp util cu diferitele etape de implementare a procesului reformei sistemului de îngrijire a copilului. Această instruire a inclus probleme de identificare, evaluare, referire, planificare a asistenței și punere în aplicare, și monitorizare a copiilor aflați în sistemul de îngrijire, copiii care ies din sistemul de îngrijire, dar și cei expuși riscului de violență, neglijare, exploatare și trafic. Documentele Lumos de proiect ilustrează în continuare modul în care instruirea a fost oferită prin intermediul unor sesiuni comune între diferiți prestatori de servicii, inclusiv asistenți sociali, personalul din domeniul sănătății și educației și forțele de poliție, precum și factorii de politică și decizie. În acest mod, instruirea a urmărit, de asemenea, consolidarea practicilor de lucru intersectoriale. Detalii suplimentare cu privire la numărul de instruiți și subiectele care au fost abordate pe parcursul instruirilor au fost furnizate de către Lumos Moldova și pot fi găsite în Anexa nr. 3. În plus, rapoartele Lumos de proiect oferă informații cu privire la manualele, ghidurile și materialele informative elaborate pentru a sprijini interpretarea

și implementarea legilor, regulamentelor, politicilor, strategiilor și standardelor de către specialiști.

Sunt documentate și detalii cu privire la sprijinul oferit de Lumos pentru elaborarea procedurilor de gestionare a cazurilor și mecanismele de prestare a diferitor servicii. De exemplu, rapoartele indică modul în care au fost stabilite și utilizate mecanisme de cooperare intersectoriale, dar și punerea în aplicare a evaluărilor intersectoriale ale instituțiilor rezidențiale și copiilor plasați în îngrijire rezidențială. Utilizarea unor astfel de evaluări este recunoscută ca fiind importantă pentru a se asigura că au fost luate cele mai potrivite decizii pentru fiecare copil în parte în ceea ce privește îngrijirea și sprijinul lor continuu pe parcursul pregătirii pentru ieșirea din instituțiile rezidențiale și integrarea în noul mediu familial stabilit. În plus, sunt oferite detalii cu privire la sprijinul acordat pentru a spori abilitățile lucrătorilor care lucrează direct cu beneficiarii în evaluarea și sprijinirea familiilor vulnerabile cu copii aflați în situație de risc din comunitate, sporirea protecției lor și prevenirea separării familiei.

Un alt exemplu cu privire la sprijinul oferit de Lumos pentru crearea serviciului se găsește în rapoartele privind crearea serviciilor de asistență parentală profesionistă și caselor comunitare. În plus, Centrele de asistență socială pentru copii și familii (CASCF) au fost create ca o componentă a Direcțiilor locale de asistență socială și protecție a familiei, care oferă servicii de asistență socială pentru familiile cu copii și copii aflați în situație de risc.

Intrinsec fiecăruia dintre elementele de mai sus ale Proiectului Lumos a fost sprijinul continuu și serviciile oferite copiilor cu dizabilități în timp ce se întorc din instituțiile rezidențiale în familii, comunități și școli locale, precum și prevenirea copiilor cu dizabilități de a fi din nou instituționalizați. Rapoartele indică activitatea intensă pe care acestea au depus-o în crearea, în mod particular, de servicii de educație specială. De asemenea, este remarcată componenta de infrastructură a Proiectului Lumos care include construirea a 3 case comunitare pentru copii în situație de risc.

TABELUL 2. COMPONENTELE PROGRAMULUI LUMOS DE DEZINSTITUȚIONALIZARE PENTRU ANII 2009-2014

Componenta proiectului	Activități
Elaborarea cadrului legislativ și de reglementare pentru implementarea proiectului	1. Elaborarea și aprobarea Acordului de colaborare între Ministerul Educației, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Sănătății și Lumos
	2. Elaborarea și semnarea Acordului de cooperare între autoritățile publice locale și Lumos
	3. Elaborarea planurilor de reformă a sistemului rezidențial de îngrijire a copilului în raioanele Florești și Ialoveni (2010-2014) (Hotărârile Consiliilor raionale Florești și Ialoveni din anul 2009)
	4. Crearea Comitetelor de coordonare raionale pentru monitorizarea implementării reformei sistemului rezidențial de îngrijire a copilului în raioanele Florești și Ialoveni (Dispoziția președinților de raion din anul 2010)
	5. Elaborarea Regulamentului privind redirectionarea resurselor financiare în cadrul reformării instituțiilor rezidențiale (Hotărârea Guvernului (HG) Nr. 351 din 29.05.12)
	6. Elaborarea și aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social Casa comunitară pentru copii în situație de risc (HG Nr. 52 din 17.01.2013) și a standardelor minime de calitate pentru Serviciul social „Casă comunitară pentru copii în situație de risc” (HG Nr. 529 din 03.07.2014)
	7. Elaborarea și aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Centrului de asistență socială a copilului și familiei (Decizia Consiliului raional)
	8. Elaborarea și aprobarea deciziilor pentru crearea serviciilor sociale locale: APP, CC, CCTF (Deciziile Consiliilor raionale Florești și Ialoveni)
Sprijin pentru autoritățile publice locale în planificarea reformei sistemului rezidențial de îngrijire a copilului la nivel raional	1. Elaborarea și aprobarea metodologiilor și instrumentelor de evaluare pentru evaluarea necesităților, cartografierea serviciilor
	2. Evaluarea împreună cu APL a necesităților și cartografierea serviciilor pentru copii și familii
	3. Elaborarea, într-un mod participativ, a planurilor de reformă a sistemului rezidențial de îngrijire a copilului în raioanele Florești și Ialoveni pentru anii 2010 - 2014
Sprijin pentru autoritățile publice în evaluarea copiilor plasați în instituții rezidențiale	1. Elaborarea și aprobarea metodologiilor și instrumentelor de evaluare pentru copiii instituționalizați, familiile și copiii aflați în situație de risc, și pentru serviciile comunitare
	2. Elaborarea și punerea în aplicare a unei evaluări complexe a copiilor plasați în instituții rezidențiale
	3. Realizarea evaluării familiilor biologice și extinse ale copiilor instituționalizați
	4. Realizarea evaluării serviciilor comunitare în localitățile unde urmează să se reîntoarcă copiii instituționalizați
	5. Realizarea analizei riscurilor și elaborarea planului de îngrijire de dezinstituționalizare pentru fiecare copil instituționalizat
	6. Realizarea analizei riscurilor și elaborarea planului de asistență pentru fiecare absolvent al instituției rezidențiale

Componenta proiectului	Activități
Sprijin pentru autoritățile publice în reintegrarea copiilor din instituțiile rezidențiale și prevenirea instituționalizării	1. Pregătirea copiilor pentru reintegrarea în familie sau plasamentul în familia asistentului parental profesionist
	2. Pregătirea familiilor/îngrijitorilor la care un copil va fi transferat
	3. Pregătirea serviciilor comunitare (educație, sănătate, sociale) pentru primirea copilului reunit cu familia sa sau plasat în serviciile substitutive de tip familial
	4. Re/integrarea copiilor instituționalizați în familiile lor biologice/extinse
	5. Elaborarea și implementarea Planului individual de asistență (PIA) pentru fiecare copil re/integrat
	6. Prevenirea instituționalizării copiilor aflați în situație de risc
	7. Evaluarea familiilor biologice și extinse ale copiilor supuși riscului de a fi separați sau instituționalizați
	8. Elaborarea și implementarea Planului individual de asistență pentru fiecare copil inclus în procesul de prevenire a instituționalizării
	9. Monitorizarea situației copiilor după intervenție, oferirea de sprijin și acompaniament în procesul de reintegrare și de prevenire a instituționalizării
Sprijin pentru autoritățile publice în crearea și dezvoltarea serviciilor sociale pentru copiii aflați în situație de risc	1. Crearea și consolidarea serviciilor de sprijin familial, inclusiv Centre de asistență socială a copilului și familiei, servicii de sprijin familial, asistență personală și echipe mobile
	2. Crearea și dezvoltarea serviciilor de îngrijire de tip familial pentru copiii separați de familiile lor biologice, inclusiv tutela, asistența parentală profesionistă, casele de copii de tip familial și casele comunitare
	3. Elaborarea și implementarea Planurilor individuale de asistență pentru fiecare copil plasat în servicii sociale specializate
	4. Monitorizarea situației copiilor după plasament și oferirea sprijinului
	5. Re-evaluarea Planului individual de asistență și acordarea de sprijin metodologic pentru specialiștii implicați în acest proces
Sprijin pentru autoritățile publice în susținerea absolvenților instituțiilor rezidențiale	1. Revizuirea situației sociale și nevoilor absolvenților instituțiilor rezidențiale
	2. Elaborarea sau revizuirea Planului individual de asistență pentru fiecare absolvent al instituției rezidențiale
	3. Elaborarea și punerea în aplicare a programelor de sprijin pentru orientarea profesională și dezvoltarea deprinderilor de viață
	4. Acordarea de sprijin și acompaniament în instruire, integrare și incluziune socială pentru absolvenții instituțiilor rezidențiale

Componenta proiectului	Activități
Sprijin pentru autoritățile publice în consolidarea capacităților resurselor umane pentru implementarea reformei de îngrijire rezidențială a copilului și prevenirea separării copilului de propria lui familie	1. Instruirea autorităților publice locale de nivelul I, asistenților sociali comunitari, primarilor, membrilor consiliilor locale pentru protecția drepturilor copilului, precum și specialiștilor din domeniul sănătății, educației, asistenței sociale și poliției
	2. Instruirea autorităților publice locale de nivelul II (specialiștii CASCF, specialiștii DASPF, membrii Comisiei raionale pentru protecția copiilor aflați în dificultate, precum și ai Consiliului raional pentru protecția drepturilor copilului)
	3. Instruirea (inițială și continuă) tuturor specialiștilor în domeniul serviciilor sociale dezvoltate/create
	4. Instruirea personalului din instituțiile rezidențiale
	5. Organizarea de vizite de studiu în Marea Britanie

Documentele de proiect ale Lumos precizează importanța durabilității activității pe care o întreprind împreună cu administrația publică locală și centrală. În acest sens, un accent este pus pe acordurile de parteneriat semnate, care includ încredințarea de către aceste autorități a finanțării și responsabilității manageriale a componentelor, infrastructurii și personalului proiectului.

Deși nu este o componentă directă a Proiectului Lumos de dezinstituționalizare și nu a fost studiată în mod direct de către evaluatori, componenta intrinsecă de identificare a copiilor aflați în situație de risc și prevenire a separării de familie, este un program corespunzător sprijinit de Lumos pentru identificarea timpurie a copiilor supuși riscului de abuz și neglijare întru prevenirea și reducerea mortalității sugarilor și a copiilor cu vârsta sub 5 ani. Identificarea timpurie și sprijinul copiilor mici aflați în situație de risc la domiciliu este, de asemenea, esențială în prevenirea separării de familie, întrucât mulți dintre acești copii ar fi fost anterior plasați în instituții rezidențiale, mai degrabă decât în serviciile comunitare de sprijin. Lucrătorii medicali sunt, de asemenea, membri ai echipelor intersectoriale care evaluează copiii care urmează să fie dezinstituționalizați sau preveniți de la separarea de familie.

SCOPUL ȘI METODOLOGIA EVALUĂRII

DOMENIUL DE APLICARE ȘI ACCENTUL EVALUĂRII

Scopul evaluării a fost de a evalua rezultatele obținute de Proiectului Lumos de dezinstituționalizare la nivel central și local, în special în raioanele Florești și Ialoveni. Evaluatorii au încercat, unde a fost posibil, să facă rost de informații în timpul cercetării în teren, care a identificat impactul specific al Proiectului Lumos. Totuși, este recunoscut faptul că poate exista o serie de alți factori de influență care au contribuit la rezultatele cu privire la dezinstituționalizare, descrise de persoanele intervievate și respondenți, pe care evaluatorii nu au fost în măsură să le identifice. Acest fapt poate include, de exemplu, activitatea altor organizații în raioanele Florești și Ialoveni, precum și impactul directivelor guvernamentale și a ministerului și finanțarea autorităților locale, care ar fi fost făcută fără intervenția Lumos.

METODOLOGIA EVALUĂRII

Metodologia evaluării a fost elaborată într-un mod care a oferit o analiză a:

- Rezultatelor cantitative și calitative ale Proiectului de dezinstituționalizare
- Eficacității Proiectului de dezinstituționalizare
- Calității și gradului de adecvare a serviciilor sociale comunitare, inclusiv serviciile de asistență parentală profesionistă, casele comunitare și serviciile de sprijin familial relevante reformelor sistemului de îngrijire a copilului și Proiectului de dezinstituționalizare.

SURSELE DE DATE SECUNDARE: O ANALIZĂ DOCUMENTARĂ

Evaluarea a început cu o analiză a documentelor relevante, inclusiv a planurilor și rapoartelor Proiectului Lumos, legislației și politicilor naționale și locale relevante, evaluărilor, și analiza preocupărilor legate de reforma sistemului de îngrijire a copilului și dezinstituționalizare din Republica Moldova în general, și raioanele Florești și Ialoveni, în particular. O listă cu referințe cu privire la documentele consultate este prezentată în Anexa nr. 4.

SURSELE DE DATE PRIMARE PRIN CERCETAREA ÎN TEREN:

Un proces de colectare a datelor, care a durat 2 săptămâni, a fost realizat în Republica Moldova de către o echipă formată dintr-un expert internațional CELCIS și doi consultanți naționali, cu un accent special pe raioanele Florești și Ialoveni. Tehnica de eșantionare folosită pentru selectarea specialiștilor cu cunoștințe în domeniul politicii și practicii de dezinstituționalizare în Republica Moldova a fost adecvată, iar participanții au fost selectați de către echipa Lumos Moldova. A fost elaborat un ghid de interviu care conține subiecte axate pe obiectivele de evaluare și obiectivele principale ale Proiectului Lumos. Ghidul de interviu a fost modificat în funcție de diferitele grupuri de persoane intervievate, de exemplu personalul ministerului, personalul care lucrează direct cu beneficiarii, părinții etc. Un exemplu de ghid de interviu este prezentat în Anexa nr. 5.

Pentru ca persoanele intervievate să poată lua o decizie în cunoștință de cauză cu privire la participare, acestora le-a fost pusă la dispoziție o fișă de informații pentru participant. Fișa a inclus

informații, inclusiv scopul cercetării, utilizarea propusă a datelor și ceea ce ar implica participarea. Toți cei intervievați au fost informați despre faptul că participarea lor în cadrul studiului a fost voluntară. La fel, li s-a comunicat faptul că toate informațiile pe care le-au oferit, vor rămâne confidențiale. A fost solicitat consimțământul tuturor participanților și tuturor li s-a oferit și li s-a cerut să semneze un formular de consimțământ. Formularul solicita intervievaților să confirme că li s-a oferit detalii cu privire la studiu, li s-a oferit oportunitatea de a pune întrebări și a discuta despre cercetare, și că au primit informații suficiente pentru a lua o decizie cu privire la participarea lor. Pentru copii a fost elaborat un formular de consimțământ specific. A fost garantat anonimatul de atribuire a datelor. A fost solicitată permisiunea de la fiecare participant referitor la înregistrarea audio a interviurilor semi-structurate, toți, în afară de unul, fiind de acord.

În total, 33 de interviuri semi-structurate au fost realizate cu 52 de reprezentanți ai direcțiilor ministeriale, direcțiilor autorităților locale, specialiști care lucrează direct cu beneficiarii, reprezentanți ai ONG-urilor și părinți. Un total de 16 chestionare de percepție au fost completate de către părinții copiilor care au revenit dintr-o instituție rezidențială. Alte 17 chestionare de percepție au fost completate de către asistenții parentali profesioniști. Un total de 49 de copii și tineri au luat parte la lucru în grup sau interviuri. Acestea au inclus copiii care au fost reunificați cu familia în timpul procesului de dezinstituționalizare, copiii plasați în asistență parentală profesionistă și case comunitare, și tinerii care au absolvit instituțiile rezidențiale. O proporție semnificativă a acestor copii și tineri sunt beneficiari ai unor servicii de educație incluzivă și alte servicii specifice de sprijin pentru probleme de dizabilitate. Detalii cu privire la cei care au participat la evaluare sunt redată în Anexa nr. 6.

ANALIZA DATELOR:

A fost utilizată o metodologie mixtă de analiză a datelor, inclusiv utilizarea pachetului software NVIVO 10. Toate interviurile și înregistrarea întâlnirilor și a lucrului în grup au fost transcrise. Toate transcrierile au fost importate în NVIVO 10 și prin intermediul unui proces de interogare a textului, software-ul a fost utilizat pentru a extrage și compara constatările în grupuri tematice care se corelează cu obiectivele specifice și componentele Proiectului Lumos. Constatarea și înțelegerea importanței informațiilor furnizate în timpul activităților în teren a fost asistată prin întreprinderea unor astfel de procese, cum ar fi căutarea de text și frecvența de cuvânt, de exemplu, identificarea celor mai utilizate 50 de cuvinte și legăturile acestora ilustrate prin diagrame de analiză în grup și testul arborelui.

Au fost făcute toate încercările pentru a încorpora principiile de fiabilitate și validitate la toate etapele procesului de cercetare pentru această evaluare. În acest sens, colectarea, analiza și discutarea datelor a avut loc cu o înțelegere a, să în conformitate cu practicile bine prescrise, așa cum sunt prezentate într-o serie de metodologii de cercetare internaționale bine documentate. Selectarea metodelor de cercetare și proiectarea eșantioanelor au fost alese și executate într-o manieră care intenționează să ajungă la o înțelegere obiectivă a subiectului care face obiectul anchetei. Întrebările au fost formulate într-un mod care să le permită să fie relevante și corespunzătoare, atenție acordându-se ca întrebările să nu dea de înțeles deja care ar fi răspunsul, astfel oferindu-le intervievaților posibilitatea să expună propriile opinii și idei. În scopul de a obține informații cât mai imparțiale posibil, persoanelor interviuate li s-a asigurat anonimatul de atribuire a datelor. Rigoarea analizei datelor a fost consolidată prin folosirea transcrierilor mot-a-mot și a software-ului specializat de date. Toate constatările sunt susținute cu dovezi.

CONSTATĂRI

SECȚIUNEA 1. ATINGEREA OBIECTIVELOR ÎN CEEA CE PRIVEȘTE RELEVANȚA ȘI EFICACITATEA

Evaluarea a arătat că obiectivele Proiectului Lumos de dezinstituționalizare pentru anii 2009 - 2014, în ceea ce privește relevanța și eficacitatea, au fost îndeplinite în ansamblu. Acestea au inclus închiderea a 4 instituții rezidențiale. După cum este ilustrat în tabelul 3, acestea au cuprins, de asemenea, reintegrarea copiilor din instituțiile rezidențiale în familiile lor, inclusiv a unui număr considerabil de copii cu dizabilități. Atunci când a fost cazul, copiii au fost plasați în îngrijire alternativă pe bază de familie sau de tip familial, mai degrabă decât în instituții rezidențiale, iar separarea inutilă a familiilor a fost prevenită. Tinerii care ies din sistemul de îngrijire au primit sprijin, iar copiii cu cerințe educaționale speciale au fost incluși într-un sistem școlar local.

Modul în care Proiectul Lumos a întreprins acțiuni în direcția acestor ținte și obiective, precum și rezultatele obținute, este prezentat detaliat mai jos.

OBIECTIVUL 1. ELABORAREA CADRULUI LEGISLATIV ȘI DE REGLEMENTARE PENTRU IMPLEMENTAREA PROIECTULUI

Un cadru legislativ și de reglementare adecvat (denumit în continuare cadru normativ) este important prin faptul că asigură mandatul, concentrarea și îndrumarea necesară pentru toți cei care sunt responsabili pentru protecția și îngrijirea copilului, dar și eforturile lor de implementare a politici de dezinstituționalizare. Un astfel de cadru trebuie să cuprindă un set cuprinzător și integrat de legi, politici bazate pe dovezi, regulamente, standarde și îndrumări legale care să permită crearea și furnizarea tuturor procedurilor și serviciilor necesare.

TABELUL 3. COPIII ASISTAȚI DE PROGRAMUL LUMOS DE DEZINSTITUȚIONALIZARE ÎNTRE ANII 2009-2014

Indicatori	2009 – 2014		
	TOTAL	Florești	Ialoveni
Copii care au ieșit din instituțiile rezidențiale și care au fost reunificați cu familia, inclusiv copiii cu cerințe educaționale speciale	128	63	65
Prevenirea copiilor de a fi instituționalizați	141	71	70
Copii care au ieșit din instituțiile rezidențiale, asistați în reintegrarea lor socială și profesională	36	26	10
Copii plasați în îngrijire alternativă:	122	84	38
Asistență parentală profesionistă	60	42	18
Casă de copii de tip familial	24	14	10
Casă comunitară pentru copii în situație de risc	38	28	10
Servicii alternative de protecție nou create:			
Asistență parentală profesionistă	36	26	10
Casă de copii de tip familial	7	4	3
Casă comunitară pentru copii în situație de risc	3	2	1

Cu toate că un obiectiv al Proiectului Lumos a fost de a elabora acte legislative și normative la nivel local, este recunoscut faptul că un cadru normativ adecvat la nivel național este fundamental pentru o astfel de realizare. Această evaluare indică faptul că Lumos a jucat un rol important în oferirea de sprijin tehnic detaliat atât la nivel național, cât și local, pentru a realiza elaborarea și modificarea legilor, regulamentelor și măsurilor de asigurare a calității. Acest lucru a permis regulamentelor de la nivel local să mandateze o serie de acțiuni, standarde, cheltuieli și procese, toate fiind foarte relevante pentru procesul de dezinstituționalizare precum și prevenirea separării de familie.

Intensitatea și calitatea suportului tehnic au fost apreciate de către toți specialiștii intervievați la nivelul administrației centrale. Cel mai esențial este faptul că evaluatorilor li s-a comunicat despre modul în care Lumos a urmărit în mod proactiv modificările aduse cadrului normativ, care au cuprins o abordare holistică a dezinstituționalizării. Astfel, cadrul legislativ și normativ consolidat a mandatat specialiștii, atât de la nivel național, cât și local, de a efectua o gamă largă de activități necesare în realizarea dezinstituționalizării. Reformele, a afirmat un interviuevat,

„nu ar fi avut loc fără sprijinul lor [Lumos], oferit la nivel central.” Altul a menționat „Dacă e să comparăm Lumos cu alte ONG-uri, putem spune că influența a fost foarte mare”.

Evaluatorii au remarcat în special importanța activității Lumos pentru a face lobby și a sprijini modificările aduse regulamentelor financiare, un domeniu de reformă care, deseori, lipsește din programele de dezinstituționalizare. De exemplu, o relație de colaborare cu Ministerul Finanțelor a avut drept rezultat influențarea de către Lumos a elaborării unor regulamente care au garantat inițial ca fondurile inițiale salvate la închiderea instituțiilor

rezidențiale să fie transferate către serviciile comunitare de sprijin. Evaluatorii au fost făcuți să creadă că acest regulament nu mai este acum în vigoare, deși Ministerul Finanțelor colaborează în prezent cu alte ministere pentru a găsi o soluție temporară, care ar oferi un fond special autorităților locale care se confruntă cu deficite de finanțare severe în ceea ce privește prestarea de servicii sociale. În plus, bugetele pentru învățământ vor ține în continuare de responsabilitatea administrației centrale, astfel, protejând în prezent, cheltuielile pentru serviciile de educație specială. Mai mult decât atât, dezvoltarea educației incluzive a fost, în parte, posibilă prin alocarea mandatată a 2% din fondurile guvernamentale pentru educație, alocate programelor de educație incluzivă. Elaborarea planurilor educaționale individuale pentru copiii cu dizabilități este o inițiativă specifică care, potrivit ministerelor, a datorat mult rezultatelor și activităților de lobby ale Lumos.

Influența Lumos a fost făcută posibilă prin stabilirea unor relații de lucru, de asemenea, legate prin acorduri oficiale, care sunt deosebit de importante pentru clarificarea rolurilor și responsabilităților. Unul dintre intervievați a declarat,

„am lucrat foarte bine [cu Lumos] la nivel profesional... avem o relație directă”. Alții au relatat că „cooperarea cu Lumos este un parteneriat, deoarece toată implementarea este planificată prin dialog și în strictă conformitate cu prioritățile Guvernului. Intervențiile Lumos sunt direcționate acolo unde sistemul de guvernare înregistrează lacune”.

Evaluarea indică faptul că cel mai potrivit pentru Lumos a fost să ofere sprijin pentru consolidarea și elaborarea regulamentelor și standardelor la nivel național, permițând astfel transpunerea și formarea lor în cadrul de reglementare și de planificare

strategică la nivel raional. Astfel, Lumos, împreună cu alte ONG-uri din acest domeniu, a sprijinit autoritățile în elaborarea cadrului normativ. Această activitate a inclus sprijinul oferit de Lumos în elaborarea regulamentelor cu privire la structura Centrelor de asistență socială pentru copii și familii, care urmează să fie situate în cadrul direcțiilor raionale de asistență socială și protecție a familiei, regulamentului-cadru și standardelor de calitate pentru funcționarea caselor comunitare, regulamentelor de stabilire a plăților zilnice pentru copiii din casele comunitare, precum și regulamentelor privind pilotarea serviciilor de asistență parentală profesionistă de urgență. În plus, Lumos a promovat modificări la Hotărârea Guvernului Nr. 381 din 13.04.2006 cu privire la condițiile de salarizare a personalului din unitățile bugetare, care au contribuit la creșterea salariilor pentru personalul caselor comunitare, asistenților sociali comunitari și asistenților parentali profesioniști.

OBIECTIVUL 2. SPRIJIN PENTRU AUTORITĂȚILE PUBLICE LOCALE ÎN PLANIFICAREA REFORMEI SISTEMULUI REZIDENȚIAL DE ÎNGRIJIRE A COPILULUI LA NIVEL RAIONAL

Evaluatorii au constatat că sprijin a fost, de asemenea, oferit pentru elaborarea planurilor de acțiuni strategice detaliate cu privire la dezinstituționalizare, bazate pe evaluarea necesităților și cartografierea serviciilor sociale. Planurile au fost elaborate cu participarea principalelor părți interesate cu responsabilități în domeniul protecției drepturilor copilului, sănătate, educație, protecție socială, poliției și reprezentanților societății civile. Planurile au fost promovate pentru a fi aprobate de către politicienii locali. Evaluatorii remarcă faptul că modificările aduse cadrului de reglementare au fost îmbunătățite prin sprijinul oferit de Lumos direcțiilor locale ale muncii, protecției sociale și familiei, precum și educației în timpul desfășurării activităților de lobby și informarea politicienilor locali și a factorilor de decizie referitor la importanța procesului de dezinstituționalizare. După cum a subliniat un

intervievat, dezinstituționalizarea a fost un proces dificil, motiv pentru care

„trebuie să parcurgem de 4 ori aceeași cale pentru a demonstra necesitatea acestor servicii. Prin urmare, ai o idee și ai argumentul, iar în cazul în care argumentul nu este la fel de puternic ca și ideea, atunci ai probleme”.

Evaluatorii au fost informați despre modul în care rezultatele unor astfel de activități de advocacy și sensibilizare sunt evidente în gama de servicii pe care conducerea raionului le oferă la moment. De exemplu, un reprezentant al autorității locale a vorbit despre modul în care bugetul pentru direcția asistență socială s-a mărit de la 5 milioane de lei în anul 2005 la 23 de milioane în anul 2015.

OBIECTIVUL 3. SPRIJIN PENTRU AUTORITĂȚILE PUBLICE ÎN EVALUAREA COPIILOR PLASAȚI ÎN INSTITUȚII REZIDENȚIALE ÎN RAIOANELE FLOREȘTI ȘI IALOVENI

Nu este posibilă elaborarea planurilor eficiente fără dovezi precise și acceptarea situației copiilor plasați în instituții și a familiilor în situații de risc. În acest sens, echipa Proiectului Lumos a lucrat cu autoritățile locale pentru a evalua serviciile de îngrijire rezidențială pentru copii existente și situația fiecărui copil plasat într-o instituție rezidențială. Această activitate a implicat crearea de instrumente, metodologii, cunoștințe și capacități necesare pentru reforma sistemului de îngrijire a copilului, inclusiv închiderea instituțiilor rezidențiale. Evaluatorilor li s-a comunicat modul în care evaluările au luat în considerare serviciile, lacunele și curențele existente în ceea ce privește standardele și prestarea de servicii locale, capacitățile profesionale, bugetarea. Cel mai important este faptul că evaluările au luat în considerare toate părțile interesate afectate de dezinstituționalizare, inclusiv personalul instituțiilor.

Constatările au inclus rezultatele unei analize cost-beneficiu. Unul dintre intervievați a dezvăluit

„că costurile de întreținere pentru un copil în școlile rezidențiale erau estimate între 60 000 și 80 000 de lei pe an, 9 000 de lei în școlile comunitare, iar cele pentru diferite servicii alternative sunt mai mici decât costurile pentru instituțiile rezidențiale”. Evaluatorii cred că aceste evaluări au contribuit la stabilirea unei practici care a asigurat că acele persoane responsabile pentru serviciile legate de dezinstituționalizare nu numai că au putut recunoaște lacunele în propriile lor servicii prestate, dar și să identifice responsabilitatea lor pentru aprobarea, promovarea și elaborarea de răspunsuri corespunzătoare. Unul dintre intervievați a subliniat modul în care, prin acest proces „parteneriatele pentru prestări au fost foarte mult consolidate”.

Intervievații au identificat importanța pe care au atribuit-o sprijinului Lumos în elaborarea și aplicarea acestui proces de evaluare, și mai ales abilităților lor tehnice sporite de a efectua un astfel de exercițiu. Un rezultat al acestui proces a fost reintegrarea copiilor plasați în instituții rezidențiale înapoi în comunitățile lor, dar și închiderea a 4 instituții rezidențiale.

Evaluarea suplimentară a Lumos care a sprijinit procesele de evaluare este raportată în Obiectivul 4.

OBIECTIVUL 4. SPRIJIN PENTRU AUTORITĂȚILE PUBLICE ÎN REINTEGRAREA COPILOR DIN INSTITUȚIILE REZIDENȚIALE ȘI PREVENIREA INSTITUȚIONALIZĂRII

După cum se poate observa din tabelul 2 de mai sus, copiii au fost mutați din instituțiile rezidențiale și, fie că au fost reuniți cu părinții lor sau familia extinsă,

sau, când a fost cazul, plasați în asistență parentală profesionistă, case de tip familial și case comunitare pentru copii în situație de risc. În raionul Ialoveni, mulți dintre copiii cu care s-au întâlnit evaluatorii au fost instituționalizați ca urmare a dizabilității luate împreună cu alți factori sociali și de protecție. În raionul Florești, majoritatea copiilor și tinerilor cu care s-au întâlnit evaluatorii se aflau în îngrijire din cauza preocupărilor sociale și de protecție.

Sprijin etapizat și multidimensional pentru autoritățile publice locale:

Sprijinul pe care Lumos l-a oferit autorităților publice locale este evaluat ca fiind unul intensiv pe tot parcursul perioadei proiectului. Este evident faptul că Lumos a acordat o mare importanță sprijinirii unui proces structurat de mutare a copiilor din instituțiile rezidențiale. Evaluarea sugerează că orice succes al abordării Lumos poate fi atribuit în special abordării multisectoriale și integrate, formată dintr-un proces etapizat care integrează diferite aspecte ale dezinstituționalizării și prevenirii instituționalizării, inclusiv:

- Dorința politică
- Un cadru legislativ și normativ corespunzător
- Coordonarea politicii și serviciilor de protecție a copilului
- Structuri și mecanisme adecvate de prestare a serviciilor de protecție a copilului, inclusiv o abordare a managementului de caz
- O forță de muncă capabilă
- Prestarea de servicii și accesul la îngrijire alternativă de tip familial
- Servicii care vizează prevenirea și separarea de familie
- Oferirea de forme alternative de îngrijire de tip familial
- Sprijinul pentru reunificarea cu părinții a copiilor din sistemul de îngrijire alternativă
- Atitudinile și practicile sociale pozitive.

Eșalonarea, a remarcat un interviuat, a fost semnificativă prin faptul că „Lumos a sprijinit în primul rând cadrul normativ și juridic, în al doilea rând se remarcă suportul metodologic și tehnic, iar în al treilea rând consolidarea capacităților personalului. Modelele pe care Lumos le-a creat au fost, într-adevăr, influente atât la nivel instituțional, cât și la nivel individual”. Un alt interviuat vorbește despre modul în care „nu putem face reforme peste noapte. Trebuie să planificăm cu atenție pașii și, probabil, aceasta nu este abordarea care să se întâmple la fel de repede cum ne-am dori, dar care trebuie planificată”. Evaluatorii cred că asigurarea eșalonării corecte a evenimentelor a fost relevantă pentru rezultatele raportate în această evaluare.

Semnarea acordurilor de parteneriat foarte detaliate între Lumos și autoritățile locale a permis clarificarea rolurilor și responsabilităților și evitarea așteptărilor lipsite de ambiguitate. Unul dintre intervieuați a relatat despre modul în care „Lumos a colaborat cu autoritățile centrale și locale în baza unor protocoale anuale. Este foarte important faptul că ei au avut aceste documente disponibile, astfel încât au corelat activitatea lor la nivel național, în timp ce își coordonau activitatea conform nevoilor locale”. Cel mai important este faptul că aceste acorduri au specificat o așteptare atunci când autoritățile locale și-ar asuma responsabilitatea financiară pentru componentele Proiectului Lumos. Evaluatorii remarcă cum modul în care Lumos și-a bazat activitatea pe un plan convenit pe un termen de 5 ani și planuri anuale detaliate, pe lângă contractele cu autoritățile locale pentru fiecare serviciu special creat pentru copiii din raioanele Florești și Ialoveni, ar trebui să contribuie la durabilitatea scontată a serviciilor.

Relațiile și parteneriatele de muncă

Evaluarea a demonstrat că contribuirea la un proces eficient de implementare a proiectului a fost modul în care personalul autorităților locale simt că a existat o colaborare și proces între ei și Lumos. Intervieuații au vorbit despre calitatea relației lor

cu Lumos și modul în care echipa a fost „deschisă pentru consultații și cooperare în elaborarea planurilor și disponibilă să lucreze după program chiar dacă... Lumos se bucură de un mare renume și oferă servicii de înaltă calitate”. Alții au vorbit despre cum „suntem colegi, nu suntem separați de Lumos”.

Intervieuații din partea autorităților locale, de asemenea, au vorbit despre sprijinul Lumos în raport cu gradul de aprofundare și calitatea muncii pe care ei au putut să o obțină:

„Fără sprijinul Lumos, mă întreb cum am fi fost în stare noi înșine să facem acest lucru. Chiar dacă am fi făcut noi înșine ceva, ar fi fost de o calitate slabă. Cu sprijinul Lumos am reușit să realizăm politicile de stat... cu Lumos ne-am simțit protejați și în siguranță. Chiar și atunci când am avut întâlniri cu ministerele de resort, unde ni s-a cerut să ne asumăm responsabilitatea, noi am fost în siguranță, întrucât lucram cu Lumos. Am depus eforturi pentru a lucra ca o echipă și nu separat”.

Elaborarea unui cadru de reglementare local

În vederea facilitării și oferirii unei baze pe care s-ar putea sprijini toate activitățile de dezinstiționalizarea și prevenire ale autorităților locale, Lumos a sprijinit în mod activ eforturile de consolidare a cadrului normativ. Vă rugăm să consultați evaluarea Obiectivului 1 pentru discuții suplimentare cu privire la acest subiect.

Mecanismul de coordonare

Coordonarea intersectorială este importantă în unificarea tuturor actorilor formali și non-formali și prestarea de servicii la nivel național, regional și comunitar pentru realizarea reformelor sistemului de îngrijire a copilului. O astfel de practică ajută la asigurarea celor mai bune rezultate pentru copii, prin intermediul unei abordări globale și reacții coordonate între lucrătorii sociali, cadrele didactice, lucrătorii în domeniul sănătății, poliție, avocați,

judecători, alți lucrători comunitari, în special dacă este susținută de protocoale și proceduri comune sau complementare²⁰. Utilizarea priorităților convenite de comun acord, identificarea clară a rolurilor și responsabilităților, împreună cu mecanisme comune care unesc în mod eficient copiii și familiile cu personalul și serviciile cele mai adecvate, sunt, de asemenea, avantaje ale coordonării și cooperării²¹.

Contribuția la nivel local a mecanismelor de coordonare, inclusiv a Comitetelor de coordonare, susținută de Lumos, este recunoscută de către persoanele intervievate ca o acțiune ce a consolidat coordonarea cu și participarea factorilor politici/decizionali la nivel local, contribuind astfel la aprobarea procesului de dezinstituționalizare de către autoritățile locale. Mai mult decât atât, aceștia au vorbit despre modul în care aceste acțiuni au consolidat procesele de lucru multisectoriale, completate de activitatea Comisiei pentru protecția copiilor în dificultate, și au contribuit la calitatea sprijinului multidisciplinar pentru fiecare copil în procesul de dezinstituționalizare și prevenire.

Evaluatorii au fost informați despre modul în care mecanismele de coordonare au implicat șefii serviciilor și specialiștii care lucrează direct cu beneficiarii, din diferite direcții ale autorităților locale, inclusiv educație, sănătate, afaceri sociale, poliție, primari, reprezentanți ai ONG-urilor, precum și părinți. Un interviuat a vorbit despre cât de „important este grupul de coordonare (Ședința Comitetului de coordonare a reformei sistemului de îngrijire rezidențială și implementarea educației incluzive), deoarece Lumos a fost cel care a sprijinit și

a condus reforma, însă ei au avut nevoie de a asigura durabilitatea noilor servicii și, întrucât administrația colabora cu Lumos, ei au decis să creeze acest comitet... aceste ședințe sunt foarte productive și transparente”. În acest mod, mecanismele de coordonare au permis, de asemenea, raportarea și monitorizarea angajamentelor de lucru, precum și răspunsul comun referitor la cazurile individuale ce vizează copilul și familia, care primesc la moment, în calitate de răspuns, servicii multisectoriale.

Consolidarea capacităților

Eficacitatea unui proces de dezinstituționalizare este influențată în mod semnificativ de abilitățile și dimensiunea forței de muncă²². Totuși, aceasta nu implică doar cei care lucrează în mod direct în domeniul asistenței sociale, dar și alți specialiști care ar trebui să contribuie, de asemenea, la o abordare multisectorială pentru îngrijirea copilului²³. Acest lucru este relevant în special în țările în care decizia de a plasa copiii în instituțiile rezidențiale poate fi luată de mai mulți specialiști diferiți în domeniu²⁴. În acest fel, este recunoscut faptul că nu numai asistenții sociali, dar și cadrele didactice, ofițerii de poliție, lucrătorii din domeniul sănătății, sistemul judiciar, alte persoane care intră în contact cu copiii, trebuie să dețină abilitățile și autoritatea de a recunoaște și răspunde nevoilor de protecție și bunăstare a copiilor și familiilor într-un efort de prevenire a instituționalizării²⁵.

20. Walker, M. (2005). *21st Century Social Work: The Statutory Social Worker's Role in Prevention and Early Intervention with children*, Social Work Research Centre [Asistența socială în sec. XXI: rolul statutar al asistentului social în prevenirea și intervenția timpurie cu copii, Centrul de cercetare în domeniul asistenței sociale]. Executivul scoțian. Edinburgh: Grupul de evaluare a asistenței sociale în sec. XXI.

21. Cameron, A. și Lart, R. (2003). Factors Promoting and Obstacles Hindering Joint Working: A Systematic Review of the Research Evidence. *Journal of Integrated Care* [Factori care promovează și obstacole care împiedică lucrul în comun: o analiză sistematică a rezultatelor cercetării. Jurnalul de îngrijire integrată], 11 (2), pag. 9 – 17.

22. Bilson, A. (2010). *The Development of Gatekeeping functions in Central and Eastern Europe and the CIS: Lessons from Bulgaria, Kazakhstan and Ukraine* [Stabilirea funcțiilor de prevenire a instituționalizării în Europa Centrală și de Est și CSI: lecții din Bulgaria, Kazahstan și Ucraina]. Geneva: UNICEF.

23. Munro, E. (2011). *The Munro Review of Child Protection: Final Report: A Child Centred System* [Analiza Munro a protecției copilului: Raport final: Un sistem centrat pe copil]. Norwich: The Stationery Office.

24. Bilson, A. (2010). *The Development of Gatekeeping functions in Central and Eastern Europe and the CIS: Lessons from Bulgaria, Kazakhstan and Ukraine* [Stabilirea funcțiilor de prevenire a instituționalizării în Europa Centrală și de Est și CSI: lecții din Bulgaria, Kazahstan și Ucraina]. Geneva: UNICEF.

25. Ivanova, Z.I. și Tsobanoglou, G. (2008). *Communities of Children – Considerations on Bulgarian Child Welfare* [Comunități de copii - considerații cu privire la bunăstarea copilului din Bulgaria]. Stara Zagora: Bulgaria.

Evaluarea componentei de consolidare a capacităților Proiectului Lumos este abordată mai detaliat în cadrul Obiectivului 4. Această evaluare a arătat investițiile importante pe care Lumos le-a făcut în consolidarea competențelor și cunoștințelor părților interesate locale. Evaluatorii consideră că este important și corect ca eșalonarea acestui element de program să fie livrată la momentul cel mai potrivit în cadrul proiectului, ca de exemplu, înainte ca specialiștii să înceapă să lucreze direct cu copiii și familiile. Intervievații au remarcat faptul că instruirea oferită de către Lumos a fost deosebit de importantă prin faptul că le-a oferit aptitudinile necesare pentru a lucra în mod eficient și de a comunica cu copiii și familiile, a înglobat un sentiment de colaborare în parteneriat și de responsabilitate comună și, a ajutat promovarea atitudinilor pozitive față de dezinstituționalizare. A fost importantă și prin faptul că a ajutat personalul să depășească unele din temerile și anxietățile lor cu privire la modul în care să abordeze activitatea lor:

Când am început să lucrăm cu Lumos, am început inițial în a fi instruiți și anume prin instruire am învățat cum să facem lucrurile... am învățat cum să abordăm fiecare etapă a procesului. Am învățat că în centrul tuturor activităților trebuie să fie copilul, iar nevoile acestuia sunt cele pe care trebuie să ne concentrăm. Înainte nu am fost cu adevărat pregătiți pentru aceasta.

Un alt interviuat a menționat:

Aceste instruiri ne-au ajutat să implicăm și părinții în procesul de luare a deciziilor, întrucât și ei ar trebui să participe, nu doar noi și Lumos. Astfel, am învățat să implicăm părinții în elaborarea planurilor individualizate de asistență. Părinții au dobândit mai multă încredere, au devenit mai deschiși și au văzut că au pe cineva cu care să coopereze și care le-ar putea oferi sprijin.

Mulți dintre intervievați au vorbit despre modul în care proiectul a ușurat consolidarea spiritului de echipă:

Am lucrat în mod individual cu fiecare copil, am creat echipe la nivel local și am implicat lucrătorii medicali, asistenții sociali, persoane din sistemul de învățământ și familii.

Relevant pentru livrarea cu succes a politicii de dezinstituționalizare este acel personal care lucrează la moment pentru și în cadrul instituțiilor rezidențiale pentru copii, dar și cerința de cooperare și recalificare a acestora²⁶. Deși nu a fost evaluat în mod specific, este de înțeles că Proiectul Lumos a asigurat implicarea personalului instituțiilor rezidențiale și, în mod particular, a factorizat sprijinul pentru redistribuirea lor atunci când este posibil. Unul dintre intervievați a spus:

26. Popivanova, C.I. (2009). Changing Paradigms in Child Institutionalization: The Case of Bulgaria. *Child Adolescent Psychiatry* [Schimbarea paradigmelor în procesul de instituționalizare a copilului: cazul Bulgariei. Psihiatrie pediatrică], 48 (10). pag. 984-986.

Lumos ne-a ajutat foarte mult din punct de vedere moral, dar și financiar, astfel încât copiii să nu fie instituționați. În primul rând, atunci când ne-am angajat în reforma sistemului rezidențial, Lumos ne-a sprijinit pentru a lucra cu cadrele didactice din instituțiile rezidențiale care se opuneau dezinstituționalizării. Aceste instituții rezidențiale sunt situate în sate unde nu există alte locuri de muncă. Un alt aspect este integrarea în noile servicii a peste jumătate din personalul instituțiilor rezidențiale. Unii au ieșit la pensie, în timp ce alții au fost remunerați din partea consiliului și Lumos, acesta fiind modul în care am fost în stare să găsim o soluție.

Evaluatorii observă că membrilor sistemului judiciar nu li s-a oferit un rol în procesul de luare a deciziilor de niciunul dintre cei intervievați, indicând faptul că fie nu a fost incluși în nicio instruire, fie au fost considerați drept parte a echipelor nucleu.

Evaluarea suplimentară a consolidării capacităților este prezentată în Obiectivul 7.

Evaluarea și managementul de caz

Un management de caz eficient trebuie să includă mecanisme de evaluare a copilului și familiei, analize, determinarea unei reacții prompte, planificarea îngrijirii, monitorizare și revizuire²⁷. După cum a fost recunoscut anterior în acest raport, evaluatorii observă modul în care Lumos a sprijinit partenerii autorităților locale în crearea și realizarea de evaluări, care au contribuit la facilitarea unui proces de dezinstituționalizare structurat. Acestea

au implicat instrumente pentru, și realizarea unei evaluări a instituțiilor rezidențiale și serviciilor locale la care au participat angajații locali, inclusiv personalul instituțiilor rezidențiale.

Evaluatorilor, de asemenea, li s-a comunicat despre modul în care Lumos a oferit asistență tehnică autorităților locale în efectuarea unor evaluări individuale ale fiecărui copil care trăiește în instituții rezidențiale locale și a unei analize a circumstanțelor familiale ale acestora. Pe lângă aceasta, situația copiilor din raioanele Florești și Ialoveni, plasați în instituții rezidențiale din alte regiuni ale țării, a fost, de asemenea, evaluată. Intervievații recunosc aceste evaluări drept un element extrem de important în luarea celor mai relevante decizii în legătură cu cel mai potrivit loc de îngrijire, care să garanteze interesul superior al fiecărui copil, după părăsirea unei instituții rezidențiale. Evaluatorii remarcă cu plăcere faptul că prioritatea a fost în primul rând de a evalua dacă un copil ar putea fi reunificat cu părinții lui și/sau alți membri ai familiei.

Încă o dată, evaluatorii au fost informați despre modul în care crearea de echipe multisectoriale, pentru elaborarea și punerea în aplicare a instrumentului de evaluare, a contribuit la garantarea luării în considerare a aspectelor multiple ale vieții unui copil, inclusiv caracterul adecvat al mediului social și material în care ar urma să revină, accesul și disponibilitatea serviciilor de educație, sănătate, altele, capacitățile și dorința părinților de a avea grijă de copilul lor, și în special de copiii cu dizabilități, serviciile și atitudinile care ar sprijini incluziunea acestora în școlile locale. „Bineînțeles”, spuse un interviuat, „un plan și o strategie nu sunt suficiente pentru a lucra. Am avut sprijinul Lumos în elaborarea instrumentelor și modulelor de evaluare.

Evaluarea a arătat că întreprinderea unor evaluări individuale inițiale și complexe a copilului și familiei a permis elaborarea unor planuri de asistență individuale detaliate, adaptate în mod special pentru a aborda preocupările pentru fiecare copil și familie. Intervievații au indicat că modul în care aceste evaluări și decizii au fost împărtășite de

27. Frost, N. și Parton, N. (2009). *Understanding Children's Social Care, Politics, Policy and Practice* [Înțelegerea asistenței sociale, politicilor, politicii și practicii destinate copiilor]. Londra: Sage Publications.

către echipele multidisciplinare a contribuit la o mai bună planificare a sprijinului pentru a aborda orice probleme. Un interviuat a explicat „cât de important a fost faptul că am avut o abordare foarte individualizată a fiecărui copil și ne-am concentrat pe nevoile individuale de sănătate, sociale și educaționale ale fiecărui copil”.

Evaluatorii au fost în măsură să identifice faptul că copiii și familiile au fost implicate în procesele de luare a deciziilor, în special în cazul deciziilor cu privire la locul unde ar trebui să revină copilul, dar și în elaborarea planurilor de asistență individuale. Timpul alocat pentru această evaluare nu a permis o evaluare aprofundată a măsurii în care reintegrarea sau plasamentul în îngrijire alternativă a fiecărui copil a avut succes, dar este recunoscut faptul că aplicarea unor mecanisme de gestionare a cazurilor bine utilizate și participarea copiilor și familiilor ar trebui să fie factori care duc la reducerea posibilităților de întreruperi ale procesului de plasament. Se sugerează că un studiu longitudinal asupra unor copii deinstitutionalizați din aceeași categorie de vârstă ar fi de ajutor pentru o astfel de analiză.

O preocupare a evaluatorilor este atenția ne semnificativă acordată în special de către cei intervieuați competențelor de a evalua și identifica protecția împotriva abuzurilor sexuale, deși s-a observat că instruirea recentă a asistenților parentali profesioniști a inclus subiectul „probleme sexuale”. Atunci când persoanele interviuate au fost întrebate în special despre această problemă, acestea nu au fost capabile să ofere răspunsuri explicite și directe. Unul dintre intervieuați, la fel, a afirmat că datorită muncii lor nu s-au înregistrat cazuri de „exploatare sexuală”.

O altă problemă identificată pe parcursul evaluării este durata sprijinului continuu acordat fiecărui caz și, probabil, refuzul sau incapacitatea asistenților sociali comunitari de a evalua când este necesar încetarea acordării de sprijin unei familii. Un accent în plus pe parcursul instruirii pentru asistență socială și managementul de caz, inclusiv promovarea autofinanțării în cadrul familiilor și clasării adecvate

și în condiții de siguranță a cazurilor, ar putea ajuta în această problemă.

Monitorizarea și evaluarea

Necesitatea unor sisteme de gestionare a datelor care facilitează colectarea permanentă și analiza informațiilor, oferind un tablou național, dar care sunt, de asemenea, relevante pentru fiecare copil, este importantă în asigurarea unei planificări adecvate de îngrijire, urmărire și examinare a cazurilor²⁸. Evaluatorii au observat modul în care cei intervieuați le-au oferit foarte puține informații în ceea ce privește sistemele de gestiune a datelor. Au fost oferite informații referitor la monitorizarea fiecărui copil și familii de către specialiștii în managementul de caz, precum și rolul Comitetului de coordonare intersectorial la nivel de raion ce îndeplinește obligații de monitorizare a implementării reformei sistemului rezidențial de îngrijire și promovare a educației incluzive. Intervieuații au vorbit și despre rolului de monitorizare al Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate pentru a recomanda forma optimă de îngrijire pentru fiecare copil. Evaluatorii speculează că lipsa informațiilor furnizate se poate datora fie unei acceptări proprii a monitorizării și evaluării, sau lipsei unui accent asupra acestui aspect important. În acest caz, evaluatorii nu au acumulat informații suficiente pentru a evalua motivele specifice.

Dezvoltarea serviciilor de sprijin

Trei elemente esențiale ale unui proces de dezinstiționalizare, care au fost denumite drept „prevenire a instiționalizării”²⁹, includ prevenirea

28. Cantwell, N., Davidson, J., Elsley, S., Milligan, I. și Quinn, N. (2012) *Moving Forward: Implementing the 'Guidelines for the Alternative Care of Children' [Recomandări: implementarea directivelor privind îngrijirea alternativă a copiilor]*. Glasgow: Centrul de excelență privind îngrijirea copiilor în Scoția, Universitatea Strathclyde.

29. Bilson și Carter (2008:8)

plasării copiilor în instituțiile rezidențiale, reunificarea cu părinții a copiilor care părăsesc îngrijirea instituțională, și atunci când este necesar, plasarea în îngrijire alternativă de tip familial, mai degrabă decât în instituțiile mari, atunci când se încearcă soluționarea problemelor familiale. A fost subliniat faptul că toate trei elemente sunt esențiale, iar dezinstituționalizarea ar eșua în cazul dacă oricare dintre aceste componente nu ar fi aplicate. Prestarea de servicii comunitare a fost recunoscută drept parte integrantă a acestor obiective³⁰. În plus, atunci când motivele pentru care un copil trebuie să fie plasat în îngrijire alternativă au fost analizate cu atenție, este esențială substituirea instituționalizării prin oferirea adecvată de opțiuni de tip familial, până când vor fi găsite soluții permanente. Acestea includ oferirea diferitor tipuri de asistență parentală profesionistă, plasamente la rude, tutelă și case comunitare³¹.

Pentru a facilita prevenirea separării de familie și dezinstituționalizarea, Lumos a contribuit la procesele de evaluare, întreprinse la nivelul autorităților locale, pentru a identifica care servicii locale prestate necesită a fi consolidate, precum și cerințele pentru servicii noi și suplimentare. Această contribuție este abordată mai jos.

Centrele de asistență socială a copilului și familiei

Centrul de asistență socială a copilului și familiei din raionul Florești a fost creat în cadrul proiectului TACIS II. Lumos a sprijinit crearea Centrului de asistență socială a copilului și familiei în raionul Ialoveni, prin furnizarea de echipament și cheltuieli de funcționare. Managerii, asistenții sociali, psihologii și avocații angajați au fost finanțați direct de către Lumos cu acordul scris că autoritățile locale

au preluat întreaga responsabilitate financiară pentru Centre, până la o dată convenită. Un conducător al unei direcții a autorităților locale consideră că modelul Lumos de alocare de fonduri, care permite timp pentru a dovedi eficacitatea serviciului și ajută la obținerea angajamentului autorității locale de a-l susține, este unul bun.

Lumos a oferit instruire continuă și sprijin metodologic pentru personalul Centrelor de asistență socială a copilului și familiei. Personalul autorităților locale consideră că aceste centre au făcut o diferență semnificativă întru obținerea rezultatelor de dezinstituționalizare și prevenire, care nu ar fi putut fi înregistrate în raioanele care au primit același nivel de sprijin.

Asistența socială

Asistenții sociali comunitari au fost identificați în cadrul evaluării ca fiind cei mai importanți specialiști ai autorităților locale care lucrează direct cu beneficiarii din viața acestor copii și a familiilor beneficiare de servicii care promovează dezinstituționalizarea și prevenirea separării de familie. Asistenții sociali comunitari au relatat despre importanța Proiectului Lumos pentru ei și modul în care acesta a contribuit la consolidarea înțelegerii lor despre protecția și îngrijirea copilului, precum și ridicarea nivelului lor de muncă. Activitățile pe care le-au recunoscut ca stând la baza acestor rezultate includ consolidarea cadrului normativ; activități de advocacy cu, și sprijinul superiorilor lor pentru a facilita schimburile în practica de asistență socială; furnizarea de instrumente de management de caz și orientare practică; dar și suport moral care a fost oferit în mod individual de personalul Lumos. Instruirea acordată a fost recunoscută ca fiind deosebit de semnificativă. Dacă e să ne referim la copiii și familiile cu care au lucrat, un interviu vorbit despre cât de recunoscători au fost pentru susținerea Lumos, în „sprijinirea acestor oameni, pentru lumina și cadoul neașteptat pe care Lumos le-a adus în viața lor”. Când i-am întrebat ce s-ar fi întâmplat dacă Lumos și-ar fi încetat activitatea

30. Williamson, J. și Greenberg, A. (2010). *Families, Not Orphanages [Familii, nu orfelinate]*. New York: Better Care Network.

31. Sellick, C. (1998). The use of institutional care for children across Europe [Utilizarea îngrijirii instituționale pentru copiii din Europa]. *European Journal of Social Work [Jurnalul european al asistenței sociale]*, 1(3), pag. 301-310.

în raion, un interviuat a răspuns cu mare emoție „Oh, asta într-adevar ne-ar fi lăsat la pământ, fără îndoială”.

Asistenții sociali comunitari au vorbit despre dependența lor continuă de suportul moral și tehnic al personalului Lumos și cât de important a fost de a fi în măsură să le ceară sfaturi și ajutor în orice moment din zi sau din noapte, atunci când era nevoie. Mulți au vorbit despre modul în care nu s-ar fi putut descurca fără acest sprijin. Evaluarea sugerează că a fost creată o mare dependență de membrii individuali ai personalului Lumos, care pune totuși în discuție abilitățile celor al căror rol în cadrul direcției autorităților locale este de a oferi un astfel de nivel de supraveghere, și, în același mod, la care asistenții sociali comunitari vor reveni pentru servicii continue de consiliere și sprijin moral odată ce toate proiectele Lumos vor fi finalizate. În urma finalizării activităților în teren, personalul Lumos a informat ulterior evaluatorii că într-adevăr, datorită preocupărilor legate de sustenabilitate, 50% din salariul a doi membri cheie ai echipei Proiectului Lumos de dezinstituționalizare, care activează la nivel de raion, este achitat deja de către autoritățile locale, în vederea integrării depline a postului lor în structura serviciilor sociale raionale.

Educația incluzivă

Factorii ce contribuie la plasamentul copiilor cu dizabilități în îngrijire alternativă includ, pe plan internațional, atitudinile sociale dominante și o convingere că copiii nu sunt în măsură să se integreze în mod adecvat în societate, adesea asociate cu lipsa de acces la informații și servicii adecvate, în special cele ce țin de educația incluzivă și prestarea adecvată a serviciilor medicale. Specialiști instruiți inadecvat; costuri adiționale; lipsa de timp; lipsa abilității părinților de a oferi în mod suficient îngrijire corespunzătoare și gândul că copiii lor ar beneficia în instituțiile rezidențiale de o educație mai bună și alte tipuri de îngrijire, cum ar fi hrană și îmbrăcăminte – toate acestea au fost, de asemenea, identificate ca fiind factori

care au determinat instituționalizarea copiilor³². Mai mult decât atât, în multe țări ale lumii copiii cu dizabilități nu au fost incluși în programele de dezinstituționalizare și prevenire, chiar dacă aceștia formează o proporție semnificativă a celor care trăiesc în instituții rezidențiale³³. Prin urmare, evaluatorii recunosc importanța accentului pus în cadrul Proiectului Lumos asupra copiilor cu dizabilități.

Părțile interesate locale au relatat despre dezinstituționalizarea și incluziunea copiilor cu dizabilități în educația comunitară ca fiind, probabil, cea mai mare provocare a lor; mai ales din cauză că acest proces a reprezentat o abordare relativ nouă pe o astfel de scară largă. Unul dintre interviuați a recunoscut că „a fost foarte dificil atunci când ni s-a prezentat pentru prima oară ideea noi. Nu toți înțeleg aceste servicii și este foarte dificil. A trebuit să perseverăm”. Un alt interviuat a comunicat evaluatorilor că „atât pentru manageri, cât și pentru cadrele didactice din instituțiile de învățământ, acestea au fost într-adevăr o provocare, întrucât acești copii urmau să fie integrați în servicii educaționale la nivel comunitar”.

Reprezentanții autorităților locale au recunoscut că rolul Lumos la nivel național a avut un impact asupra activității lor la nivel raional. Evaluatorii au fost informați că:

32. Browne, K.D., Hamilton-Giachritsis, C.E., Johnson, R. și Ostergren, M. (2006). Overuse of institutional care for children in Europe [Suprasolicitarea de îngrijire instituțională pentru copiii din Europa]. *British Medical Journal* 332, pag. 485–487.

33. Engle, P.L., Groza V.K., Groark, C.J., Greenberg, A., Bunkers, K.M. și Muhamedrahimov, R.J. (2011). The Situation for Children Without Parental Care and Strategies for Policy Change [Situția copiilor rămași fără îngrijire părintească și strategii pentru schimbarea de politică]. *Monographs of the Society for Research in Child Development*[Monografii ale societății pentru cercetări în domeniul dezvoltării copilului], 76 (4), pag. 190–222.

Datorită modificărilor cadrului legal, care au fost, de asemenea, pregătite de către Lumos și aprobate ulterior de minister, acești copii au, de asemenea, posibilitatea să beneficieze de o altă abordare în procesul educațional, prin incluziune parțială, ocazională sau de activități curriculare individualizate, [și acum] observăm nu doar progres academic, dar, de asemenea, progrese înregistrate în relațiile sociale și mai puțini copii care abandonează școala. Tot cu sprijinul Lumos am reușit să integrăm copiii cu dizabilități severe în școală.

Persoanele intervievate au povestit și despre modul în care conceptul și aplicarea educației incluzive au impus schimbări semnificative în atitudini, inclusiv convingerea politicienilor și a factorilor de decizie, managerilor, personalului care lucrează direct cu beneficiarii, precum și a familiilor și membrilor comunității despre importanța și realizarea unei astfel de abordări. Ei au recunoscut că sprijinul Lumos a impulsionează angajamente la nivel național pentru modificarea cadrului normativ și a politicii educaționale, elaborarea planurilor strategice și alocarea de fonduri, precum și impactul pozitiv pe care acesta l-a avut asupra activității lor. Evaluatorii au subliniat, de asemenea, investițiile masive făcute de Lumos în instruirea personalului din diferite domenii cu privire la acest subiect, precum și a factorilor de decizie la nivel local, cum ar fi primarii. Intervievații au identificat că o astfel de instruire, însoțită de furnizarea de instrumente practice și ghiduri metodologice, publicate pentru a sprijini aplicarea cunoștințelor în acest proces de învățare, a contribuit la schimbări în atitudini față de copiii cu dizabilități, precum și creșterea încrederii în obținerea schimbărilor pozitive pentru copiii cu dizabilități.

Activitatea întreprinsă de Lumos pentru a ghida autoritățile locale în eforturile lor de a crea noi servicii și posturi a fost, la fel, recunoscută de către persoanele intervievate. Evaluatorii recunosc că și alte aspecte ale sprijinului Lumos, inclusiv coordonarea, elaborarea standardelor și mecanismelor de management al cazurilor, după cum au fost analizate în alte paragrafe din acest raport, sunt, de asemenea, extrem de relevante pentru crearea acestor servicii. Persoanele intervievate au calificat crearea Serviciului de asistență psihopedagogică (SAP) și angajarea cadrelor didactice de sprijin ca fiind deosebit de semnificativă. Ei au ilustrat modul în care SAP realizează evaluarea și planificarea serviciilor pentru a susține reintegrarea acestora în comunitățile și școlile lor, inclusiv rolul pe care îl joacă SAP în prevenirea separării de familie. Ei au subliniat și modul în care acest serviciu poate, la momentul de față, sprijini personalul din diferite domenii care lucrează cu copiii cu dizabilități, precum și contribuția semnificativă întru sprijinirea școlilor în pregătirea planurilor educaționale individualizate și oferirea asistenței metodologice cadrelor didactice. Serviciul, de asemenea, pregătește elevii care deja frecventează școlile locale și părinții acestora pentru incluziunea copiilor cu dizabilități. În acest fel, spuse un interviuat „nu doar copilul este pregătit pentru școală, dar și școala este pregătită pentru copil”. În acest sens, este recunoscut și rolul Centrelor de resurse pentru educația incluzivă create în mai multe școli, conform regulamentelor în vigoare.

Feedback-ul din partea persoanelor intervievate, cu privire la serviciile de educație incluzivă, a exemplificat modul în care autoritățile au

„Creat servicii sociale și educaționale pentru a sprijini copiii prin intermediul unei cooperări intersectoriale constante. Pentru că, bineînțeles, în cazul în care necesitățile sociale sunt satisfăcute, același lucru se va întâmpla și cu necesitățile educaționale”. Un interviu a vorbit despre modul în care Proiectul Lumos „are un impact deosebit asupra calității incluziunii. Și, datorită acestor acțiuni, putem observa dezvoltarea și progresul academic și social al copiilor”.

Domeniile de activitate care, potrivit celor intervievați, necesită mai multă atenție se referă la dezvoltarea serviciilor specifice de sprijin educațional pentru persoanele cu dizabilități în instituțiile de învățământ superior. Acest factor poate contribui, în special, la ceea ce evaluatorii percep ca orientare a tinerilor cu dizabilități spre educație continuă în școlile de meserii, mai degrabă decât o gamă mai largă de oportunități de învățare. În plus, este recunoscut faptul că ar trebui întreprinse mai multe acțiuni în ceea ce privește educația incluzivă în grădinițe. Acestea ar sprijini eforturile de a realiza prevenirea precoce a eventualei separări de familie.

Unele cadre didactice de sprijin simt că nu sunt încă pe deplin acceptate de către colegii lor, deși alții recunosc că această situație s-a schimbat din momentul angajării, iar lucrul în echipă se îmbunătățește. Cu toate că există mulți părinți cu copii fără dizabilități, care au acum o atitudine mai pozitivă față de incluziunea în clasă a copiilor cu dizabilități, personalul continuă să fie martori ai rezistenței față de o astfel de schimbare. Și persoanele care lucrează direct cu copiii cu dizabilități sunt preocupate de viitorul durabilității

financiare a serviciilor. În special, în caz de austeritate severă și modificări ale regulamentelor de finanțare, există o îngrijorare în ceea ce privește sprijinul financiar ulterior pentru Centrele de resurse pentru educația incluzivă din școli, cadrele didactice de sprijin și Unitatea de educație specială, care au fost create cu fonduri oferite de Lumos. Din cauza faptului că Unitatea de educație specială, pe care evaluatorii au vizitat-o, încă nu funcționează, aprecierea calității serviciilor pe care acest centru le va oferi, impactul asupra copiilor, precum și durabilitatea și replicabilitatea acestei componente a Proiectului Lumos nu a fost obiectivul acestei evaluări.

Serviciile de sănătate

Evaluatorii cunosc faptul că Lumos implementează un proiect specific în domeniul sănătății copiilor cu vârsta sub 5 ani, cu obiective care sunt în strânsă legătură cu cele ale proiectului de dezinstiționalizare. De asemenea, ei cunosc din rapoartele de proiect că implicarea personalului medical a fost parte integrantă a diferitor elemente ale Proiectului Lumos de dezinstiționalizare. Au existat, totuși, foarte puține informații oferite de intervievați și respondenți cu privire la accesul și utilizarea serviciilor de sănătate. Este de remarcă faptul că evaluatorii nu au interviuat direct personalul medical, însă au constatat, totuși, indirect, această lipsă de informații, deoarece este recunoscut faptul că copiii cu dizabilități au nevoie de servicii de sănătate atât generale, cât și de specialitate. Unii părinți au recunoscut că au primit sprijin din partea medicilor de familie și alți specialiști din domeniul sănătății în timpul și după procesul de reintegrare. Totodată, evaluatorii cunosc faptul că specialiștii din domeniul sănătății au fost parte integrantă a instruirii, a mecanismelor de coordonare și a proceselor de management de caz. Atât în cadrul interviurilor, cât și prin completarea chestionarelor, a fost identificat un deficit al logopezilor, în mod concret de către respondenți, precum și necesitatea diagnosticării precoce și sprijinirii sugarilor și copiilor mici.

Poliția, instanțele judecătorești și serviciile juridice

Deși informațiile furnizate în rapoartele Proiectului Lumos arată că poliția a fost implicată în implementarea Proiectului de dezinstituționalizare, inclusiv în calitate de participanți la instruire și mecanisme de coordonare, cu toate acestea, persoanele intervievate și respondenții au oferit foarte puține informații cu privire la rolul sau utilizarea serviciilor furnizate de către poliție, specialiștii în jurisprudență sau cei din sistemul judecătoresc. Este de remarcat faptul că această constatare ar putea fi atribuită faptului că niciun interviu cu reprezentanții forțelor de poliție, specialiștii în jurisprudență sau cei din sistemul judecătoresc nu a fost organizat în timpul activităților desfășurate în teren. Este de remarcat, însă, că respondenții nu au oferit în mod voluntar informații cu privire la rolul acestui sector și au furnizat informații insuficiente atunci când au fost întrebați direct despre acești specialiști. În special, datorită faptului că sistemul judecătoresc reprezintă un decident cheie în viața copiilor, în ceea ce privește privarea de drepturile părintești, se recomandă ca includerea acestuia în astfel de componente, cum ar fi consolidarea capacităților, să fie luată în considerare în mod particular.

OBIECTIVUL 5. SPRIJIN PENTRU AUTORITĂȚILE LOCALE ÎN CREAREA ȘI DEZVOLTAREA SERVICIILOR SOCIALE PENTRU COPIII AFLAȚI ÎN SITUAȚIE DE RISC

Serviciile comunitare de sprijin familial

Dezvoltarea serviciilor sociale pentru copiii expuși riscului de a pierde îngrijirea părintească și copiii reintegrați

Este imposibilă realizarea unui proces de dezinstituționalizare reușit fără focusarea pe prevenirea instituționalizării copiilor în situație de risc. Prevenirea oricărei separări inițiale a copiilor de îngrijirea părintească sau familială este, de

asemenea, un factor important evidențiat în Ghidul Națiunilor Unite cu privire la îngrijirea alternativă a copiilor, precum și dreptul copiilor de a fi crescuți într-un mediu familial prevăzut de UNCRC.

Procesele, structurile, serviciile și rolul specialiștilor, discutate în secțiunile anterioare și ulterioare ale prezentului raport sunt recunoscute ca fiind parte integrantă a unui sistem de protecție și îngrijire a copilului, care împiedică instituționalizarea, sprijină reintegrarea, promovează îngrijirea de tip familial și previne separarea copilului de familie. Pentru a face o sinteză a acestor constatări, aici, evaluatorii au identificat modul în care Lumos a sprijinit activitățile etapizate rigurose, bazându-se pe abordarea intersectorială în consolidarea capacităților resurselor umane din diferite domenii, fortificând colaborarea multidisciplinară prin intermediul instruirii, punând în aplicare legile, regulamentele, standardele, planurile strategice și mecanismele de implementare, cum ar fi instrumentele de evaluare, procedurile de gestionare a cazurilor și ghidurile metodologice. Au fost recunoscute și eforturile Lumos pentru dezvoltarea noilor servicii comunitare de sprijin familial.

Ca și în cazul altor aspecte ale dezinstituționalizării, atitudinile specialiștilor, familiilor și membrilor comunității sunt importante pentru prevenirea separării copilului de familie, sprijinirea reintegrării și prevenirea instituționalizării copiilor, dar și necesitatea unor servicii de bună calitate corespunzătoare pentru atingerea acestor obiective. Ideologia sovietică distinctivă a statului, ca un părinte mai bun, și furnizarea colectivă a „îngrijirii” în instituțiile rezidențiale, moștenite din întreaga regiune, este o tradiție pe care specialiștii au recunoscut-o drept o barieră în calea schimbării. Unul dintre intervievați a remarcat modul în care Proiectul Lumos a oferit asistență focusată pe promovarea „păstrării familiilor unite, ca unul diferit de ideologia sovietică moștenită de a plasa copiii în primul rând în instituții rezidențiale mari.”

Prevenirea separării copilului de familie

În Raportul de activitate Lumos Moldova pentru anul 2014, s-a constatat prevenirea instituționalizării a 141 de copii. Pe parcursul evaluării, au fost realizate interviuri cu 8 părinți și 1 copil din familiile care au beneficiat de sprijin familial care a contribuit la prevenirea posibilei separări. Familiile au relatat despre greutățile lor, inclusiv problemele legate de sărăcie, destrămarea familiei și provocările care apar ca urmare a unei dizabilități a unui copil și/ sau a părinților. Cazurile au inclus persoanele care se luptau cu dificultățile cauzate de decesul unui părinte, de abandonarea familiei de către unul dintre părinți, dificultățile în confruntarea cu sărăcia, violența în familie, șomajul, sănătatea precară, abuzul de alcool și o serie de alte probleme sociale.

Sprijinul pe care aceste familii l-au primit de la autoritățile locale din raionul Florești și Ialoveni a inclus asistență în renovarea casei, bunuri materiale, inclusiv haine și articole de uz casnic, ajutor în solicitarea de beneficii financiare, asistență în perfectarea documentelor, precum și accesul la educație pentru copiii cu dizabilități. O mamă a povestit cum, în trecut, personalul de la o instituție rezidențială a încercat să-i ia copiii cu dizabilități, însă aceasta s-a împotrivit ferm, spunând că mai degrabă ar mânca „pâine cu tăciune”, decât să-și dea copiii într-o instituție. Mulți au vorbit nu numai despre importanța sprijinului material, dar și a celui moral pe care l-au primit. Toți s-au confruntat, sau încă se mai confruntau cu o serie de provocări, însă au dat dovadă de mare curaj și au izbutit să își păstreze copiii alături cu orice preț. De asemenea, toți au relatat despre modul în care acest lucru nu ar fi fost posibil fără sprijinul acordat de Lumos și autoritățile locale. Unii au menționat că acest ajutor i-a făcut să se simtă mai puternici și chiar mai hotărâți în confruntarea cu dificultățile, făcând tot ce le-a stat în puteri pentru a păstra copiii lângă ei.

Evaluatorii au constatat, totuși, modul în care acest sprijin acordat multor familii a durat o perioadă semnificativă de timp, o parte din acesta fiind furnizat în mod direct de către Lumos. Acest fapt

generează preocupări cu privire la sustenabilitatea acestui sprijin, iar evaluatorii recomandă Lumos să ia în considerare elemente suplimentare de programare, cum ar fi, de exemplu, generarea de venituri și accesul la competențe și locuri de muncă, care ar putea contribui la o autosuficiență sporită a clienților. De asemenea, se recomandă revizuirea competențelor în evaluarea timpului potrivit de închidere a cazurilor de către asistența socială comunitară.

Serviciile alternative de îngrijire de tip familial

Această evaluare recunoaște cât de importantă a fost consolidarea serviciilor existente de îngrijire alternativă și dezvoltarea unor noi forme de plasament pentru procesul de dezinstituționalizare, și fără de care, unii copii ar fi fost în imposibilitatea de a părăsi instituțiile rezidențiale sau de a evita plasarea în instituțiile rezidențiale.

Asistența parentală profesionistă

Sprijinul Lumos a fost recunoscut în modul în care consiliile raionale au aprobat un „cadru de reglementare” pentru furnizarea de asistență parentală profesionistă. Evaluatorii au fost informați că la momentul actual există 17 asistenți parentali profesioniști și 30 de copii plasați în asistență parentală profesionistă în Ialoveni, în timp ce în Florești există 30 de asistenți parentali profesioniști și 56 de copii plasați în serviciile acestora. Plasamentele în asistență parentală profesionistă au fost prevăzute pentru acei copii care nu au putut să se întoarcă în propria familie atunci când ies din instituțiile rezidențiale și ca o alternativă față de instituționalizare pentru acei copii care sunt separați de îngrijirea părintească din cauza unor factori de risc.

Autoritățile locale partenere recunosc importanța îndrumărilor oferite de Lumos în crearea asistenței parentale profesionale, în conformitate cu standardele naționale și regulamentele pentru acest

tip de serviciu. Autoritățile au fost, de asemenea, sprijinite de Lumos în procesul de evaluare și instruire a asistenților parentali profesioniști, precum și în instruirea personalului autorităților locale de a gestiona toate aspectele legate de serviciul de asistență parentală profesionistă. Cei intervievați s-au referit, în special, la rolul central pe care l-au jucat în acest proces Centrele de asistență socială a copilului și familiei nou create. Evaluatorii au recunoscut faptul că, în conformitate cu bunele practici recunoscute pe plan internațional pentru asistență parentală profesionistă și furnizarea de plasamente APP adecvate, sigure și de îngrijire, Lumos a oferit sprijin în asigurarea unei evaluări riguroase atât a copiilor care urmau să fie plasați, cât și a asistenților parentali profesioniști selectați și cei care urmau să fie aprobați pe viitor.

După cum s-a menționat anterior în acest raport, timpul alocat pentru această evaluare nu a permis o evaluare aprofundată a gradului de reușită a tuturor plasamentelor în îngrijire alternativă facilitate, ca urmare a implementării Proiectului Lumos. Cu toate acestea, dintre acei copii plasați în asistență parentală profesionistă și asistenții parentali profesioniști cu care evaluatorii au intrat în contact, o înțelegere generală este că aceste plasamente au fost reușite. Este recunoscut faptul că factori precum mecanismele de gestionare a cazurilor aplicate adecvat, participarea copiilor în deciziile cu privire la plasament, selectarea riguroasă și instruirea asistenților parentali profesioniști trebuie să fie factori care contribuie la reducerea posibilităților întreruperi de plasament al copilului.

Percepțiile asistenților parentali profesioniști

Un total de 17 asistenți parentali profesioniști din Ialoveni și Florești au fost rugați să completeze un chestionar de percepție, cu scopul de a înțelege tipul sprijinului oferit și modul în care s-au simțit atunci când l-au primit, înainte și după ce copilul plasat în asistența lor a venit să locuiască împreună cu ei. Chestionarul este prezentat în Anexa nr. 7.

În Ialoveni, din 9 asistenți parentali profesioniști care au participat la procesul de evaluare, 4 îngrijesc copii care au trăit experiența instituționalizării din cauza problemelor familiale și sociale, iar restul îngrijesc de copiii plasați în acest tip de asistență direct din familiile vulnerabile. Probleme precum neglijarea, abandonul, alcoolismul și decesul unui părinte au determinat nevoia pentru îngrijire alternativă. În timpul perioadei de pregătire pentru copilul care urmează să fie plasat cu ei și după sosirea acestuia, sursa principală de sprijin a acestor asistenți parentali profesioniști a venit direct de la personalul Lumos. Acest sprijin a fost primit săptămânal. În urma plasamentului, aceștia au remarcat modul în care acest sprijin a fost, de asemenea, oferit direct copiilor și tinerilor în parte. Sprijinul continuă să fie oferit. Adicional, „deseori” asistenții parentali au primit sprijin din partea asistentului social și psihologului. În timpul perioadei de pregătire, „o parte” din sprijin a fost, de asemenea, oferit de către cadrele didactice din școala comunității locale și specialiștii din domeniul sănătății din comunitatea unde copilul a fost reintegrat. Ei au simțit că cel mai important sprijin pe care l-au primit în acest timp a fost instruirea, sprijinul moral și plățile efectuate pentru a ajuta la pregătirea casei și achiziționarea altor bunuri materiale necesare. Odată cu plasamentul copilului, sprijinul primit din partea cadrelor didactice, a medicului de familie și psihologului, s-a intensificat. Un asistent parental profesionist a afirmat că întâlnirea și împărtășirea preocupărilor și ideilor cu alți asistenți parentali profesioniști ar fi fost un ajutor suplimentar necesar. Alți asistenți parentali profesioniști au confirmat această afirmație.

În Ialoveni asistenții parentali profesioniști au simțit că au primit „mult” sprijin și asistență financiară și materială, odată cu înrolarea copiilor lor în școala din comunitatea locală. Totuși, în timpul discuțiilor care au avut loc după completarea chestionarului, asistenții și-au exprimat și preocupările cu privire la nivelul redus al alocațiilor de stat pe care le primesc în calitate de asistenți parentali profesioniști. Există, de asemenea, diferențe între familii și în funcție de numărul de servicii medicale pe care le primesc.

Toți s-au gândit că sprijinul pe care l-au primit înainte și după plasarea copilului lor a fost „exact cel de care aveau nevoie”. Toți s-au simțit implicați în luarea deciziilor. Pe lângă aceasta, ei au apreciat factorii precum cooperarea între familii, copiii și specialiști. Un părinte a vorbit despre sprijinul pe care l-au primit, ca venind de la „cineva cu un suflet mare”. Toți au apreciat extrem de mult sprijinul pe care l-au primit direct de la personalul Lumos. La întrebarea dacă au depășit oricare din îngrijorările și temerile inițiale de a deveni asistent parental profesionist, majoritatea au răspuns afirmativ. Când au fost întrebați ce sprijin suplimentar ar fi fost util, doar doi asistenți au răspuns și au menționat că ar fi avut nevoie de mai mult ajutor în incluziunea copiilor aflați în asistență parentală în școala din comunitatea locală.

Asistenții parentali profesioniști din Ialoveni au remarcat modul în care incluziunea copilului luat în îngrijirea lor le-a adus schimbări în familie. Un asistent parental profesionist a vorbit despre modul în care copilul pe care l-au luat în îngrijire

„ne-a făcut viața mai pozitivă, familia noastră simțindu-se acum împlinită. Când a sosit ea, am fost fericiți și, de la bun început, am găsit limbă comună”.

Un alt asistent parental a povestit despre cum se simte

„fericită, casa e plină de zâmbete... ea e lumina care ne încălzește acum când ambii mei copii sunt plecați”.

Un alt asistent parental a exprimat modul în care familia sa se simte

„cu mult mai bine, băiatul ne face mai activi și responsabili - propun ca fiecare cetățean să aibă un loc în casa sa pentru a găzdui un copil vulnerabil”.

Cei 8 asistenți parentali profesioniști, care au participat la procesul de evaluare în Florești, îngrijesc copiii care au venit din instituțiile rezidențiale, fiind plasați acolo din cauza problemelor familiale și sociale. Probleme precum neglijarea, aflarea unui părinte în închisoare sau decesul unui părinte au determinat nevoia pentru îngrijire alternativă. Pe parcursul perioadei de pregătire și după ce copilul a venit să locuiască cu ei, asistenții sociali de la Centrul de asistență socială a copilului și familiei le-au oferit sprijinul necesar. Toți au simțit că timpul acordat și sprijinul oferit a fost „exact ceea de ce aveau nevoie”. Acest sprijin a fost și continuă să fie primit în fiecare săptămână. După sosirea copilului, asistenții au remarcat modul în care acest sprijin a fost, totodată, oferit direct și copiilor, și tinerilor plasați în îngrijire. Pe parcursul perioadei de pregătire, mai mulți părinți au primit, de asemenea, „un anumit” sprijin din partea cadrelor didactice, psihologului din școală, precum și specialiștilor în sănătate din localitate. Cel mai important sprijin pe care l-au simțit în acest timp a fost cel de instruire și sprijin din partea psihologului de la Centrul de asistență socială a copilului și familiei.

În Florești, cei mai mulți dintre asistenții parentali profesioniști au remarcat faptul că au primit un anumit sprijin financiar și material, odată cu înrolarea copiilor lor în școala din comunitatea locală. Toți, cu excepția unui asistent parental profesionist, au fost de părere că sprijinul pe care l-au primit după sosirea în familia lor a copilului pe care l-au luat în îngrijire, nu a fost „destul de

suficient”. Evaluatorii constată că acest răspuns ar putea avea legătura directă cu valoarea plăților primite. Când au fost întrebați ce sprijin suplimentar ar fi fost util, doar un singur îngrijitor a solicitat sprijin medical suplimentar. Toți s-au simțit implicați în luarea deciziilor.

Asistenții parentali profesioniști din Florești au remarcat modul în care incluziunea copiilor luați în îngrijirea lor le-a adus schimbări în familie. Un asistent parental a afirmat „*suntem mai încrezători și deschiși*”, iar altul, că „*familia noastră este mai prietenoasă*”. Un al treilea asistent parental a spus, „*învățăm multe lucruri pozitive unul de la altul*”. Printre provocări și preocupări se numără îngrijorarea cu privire la ceea ce se va întâmpla atunci când un tânăr aflat în grija lor împlinește vârsta de 18 ani; lipsa de logopezi; modul în care lucrurile păreau clare în timpul instruirii, dar dificile în realitate; lipsa de pregătire în ceea ce privește nivelul scăzut al abilităților sociale și interpersonale ale unor copii, ca de exemplu înțelegerea lor redusă a igienei personale, a altor activități de rutină zilnice; și rezultate mai mici decât media educațională a unora dintre copii. În special, insuficiența percepută a plăților pe care le primesc a fost o preocupare. La întrebarea dacă și-au depășit îngrijorările și temerile inițiale de a deveni asistent parental profesionist, doar doi respondenți au răspuns afirmativ.

Evaluarea a indicat că printre asistenții parentali profesioniști cu care evaluatorii au intrat în contact, procesul de instruire și selectare a avut drept rezultat un număr de asistenți parentali profesioniști care și-au asumat angajamentul în acest domeniu. Rezultatele pentru copiii aflați în asistență parentală profesionistă sunt raportate în secțiunea 2 din prezentul raport.

Evaluatorii atrag atenția asupra lipsei de informații care le-au fost oferite cu privire la formele specializate de asistență parentală profesionistă, inclusiv asistența de urgență, îngrijirea pentru copiii mici, pentru copiii mai mari și pentru cei cu dizabilități etc. Mai mult decât atât, atunci când personalul serviciilor sociale au fost chestionați cu

privire la soluțiile legale permanente pentru copiii aflați în asistență parentală profesionistă, și anume adopția, evaluatorii au fost, în general, informați despre existența unor posibilități de adopție foarte reduse. Cauzele acestor posibilități reduse au fost lipsa părinților adoptivi, cerințe foarte stricte înaintate de adoptatori față de copiii adoptabili (în general, familiile de adoptatori nu adoptă copii cu dizabilități). De asemenea, îngreuiază procesul de adopție și situația prin care procesul de eliminare a drepturilor părintești ale părinților biologici trebuie efectuat înainte de introducerea unui copil într-un registru pentru adopții. Totodată, se atestă existența unei acceptări generale, în special în rândul asistenților parentali profesioniști, că, odată ce un copil a fost plasat în îngrijirea lor, acesta va rămâne permanent cu ei. Doar un singur asistent parental profesionist a vorbit despre posibilitatea reîntoarcerii copilului, plasat în îngrijire, în familia biologică.

Casele de copii de tip familial

În Republica Moldova, casele de copii de tip familial sunt considerate drept o formă similară asistenței parentale profesionale. Cu sprijinul Lumos, Consiliile raionale Florești și Ialoveni au aprobat „*cadrul de reglementare*” pentru casele de copii de tip familial. Crearea acestui serviciu a fost sprijinit de Lumos pentru cazurile în care numărul de frați a fost mai mare de 3, unde era necesar un plasament de tip familial. La moment, în ambele raioane există 7 case de copii de tip familial și 24 de copii aflați în acest tip de îngrijire.

Pe parcursul procesului de evaluare, evaluatorii nu s-au întâlnit și nici nu au evaluat copiii care primesc o astfel de îngrijire sau cu îngrijitorii care oferă servicii alternative în case de copii de tip familial.

Casele comunitare

Ghidul Națiunilor Unite cu privire la îngrijirea alternativă a copiilor se referă la îngrijirea rezidențială oferită într-un „mediu comunitar” (2009:18) ca o alternativă față de instituțiile rezidențiale. Manualul care însoțește „Pașii următori” ai Ghidului Națiunilor Unite³⁴, descrie astfel de facilități precum îngrijirea de tip familial, oferită într-un context care se aseamănă unui mediu familial cât mai mult posibil, cu „părinți surogat” angajați. În timp ce literatura internațională cu privire la dezinstituționalizare prezintă în majoritatea cazurilor lupta pentru închiderea instituțiilor rezidențiale, oferirea de îngrijire în centrele rezidențiale mai mici a fost recunoscută ca o resursă adecvată și chiar necesară pentru anumite grupuri de copii³⁵.

Un nou serviciu în Republica Moldova, creat cu sprijinul Lumos, este oferirea de îngrijire alternativă în casele comunitare. Lumos a sprijinit autoritățile publice centrale în elaborarea cadrului legal pentru stabilirea noului serviciu de tip rezidențial „Casa comunitară”, asigurând astfel durabilitatea acestui serviciu. Trei case comunitare au reprezentat clădiri construite recent, situate în cadrul comunităților locale și care oferă îngrijire pentru copiii de până la 10 ani. Două astfel de case comunitare au fost construite în Florești și una în Ialoveni. Casele comunitare sunt extrem de confortabile și bine echipate. Există un raport de un îngrijitor personal (cunoscut sub numele de pedagog social) la doi copii, împreună cu personalul de conducere și cel auxiliar. Unele dintre posturile de specialitate din casele comunitare au oferit oportunități de reangajare pentru o parte a personalului din instituțiile rezidențiale. Personalul caselor comunitare participă la instruirea continuă finanțată de Lumos.

34. Cantwell, N., Davidson, J., Elsley, S., Milligan, I. și Quinn, N. (2012) *Moving Forward: Implementing the 'Guidelines for the Alternative Care of Children'* [Recomandări: implementarea directivelor privind îngrijirea alternativă a copiilor]. Glasgow: Centrul de excelență privind îngrijirea copiilor în Scoția, Universitatea Strathclyde.

35. Canham, H. (2008) Growing up in residential care. *Journal of Social Work Practice* [Creșterea în îngrijirea rezidențială. Jurnalul practicii de asistență socială], 12 (1), pag. 65 -75.

Această formă de îngrijire a contribuit la atingerea obiectivelor de dezinstituționalizare, oferind o alternativă la utilizarea instituțiilor rezidențiale pentru copiii care nu pot să rămână sau să revină în propriile lor familii și pentru care asistența parentală profesionistă este evaluată ca fiind o opțiune nepotrivită. Aproape toți copiii care trăiesc în aceste case, cu care evaluatorii s-au întâlnit, și-au exprimat satisfacția generală față de plasamentul lor în această formă de îngrijire. Informațiile oferite de acești copii sunt prezentate în secțiunea 2 din prezentul raport.

Cu toate că este recunoscut ca un model important de furnizare de îngrijire alternativă pentru anumiți copii, unii intervievați au exprimat îngrijorare în ceea ce privește durabilitatea și replicabilitatea acestui aspect al Programului Lumos în alte raioane. Acest lucru a avut, în special, legătură cu costul investițiilor făcute în infrastructură, inclusiv alegerea de a construi clădiri noi pentru cele trei case comunitare. O alternativă sugerată de una dintre persoanele intervievate ar fi fost renovarea clădirilor existente în cele două raioane, care ar putea fi mai rentabilă, dar și crearea în același timp a unor case care nu ar fi fost în mod substanțial diferite și, prin urmare, mai vizibile de restul cartierului. Evaluatorii recunosc că au fost luate în considerare, în deciziile de proiectare și construcție a caselor comunitare, asigurarea accesibilității depline pentru copiii cu dizabilități.

OBIECTIVUL 6. SPRIJIN PENTRU AUTORITĂȚILE PUBLICE ÎN SUSȚINEREA ABSOLVENȚILOR INSTITUȚIILOR REZIDENȚIALE

Sprijin pentru autoritățile locale

Evaluatorii au observat modul în care există o acceptare generală ca cei care absolvesc sistemul de îngrijire, și mai ales cei cu dizabilități, să revină automat în familiile lor, deși evaluatorii nu au putut să constate dacă aceștia se conformează unei dispoziții de reglementare pentru a asista și monitoriza acest proces. Angajații autorităților locale nu au menționat nicio nevoie specială pentru

a aborda această situație. Ei au arătat că sunt conștienți de progresul și bunăstarea celor care ies din sistemul de îngrijire din raionul lor, exprimând astfel un sentiment de responsabilitate față de acești tineri.

Evaluatorii au fost informați că:

Tinerii care ies din sistemul de îngrijire sunt ajutați cu instruirea vocațională și uneori se înscriu la școli profesionale sau chiar colegii și universități... Păstrăm legătura cu colegii din aceste școli profesionale și verificăm condițiile de trai. Unii copii sunt orfani și li se oferă bani, însă ei nu știu cum să cheltuie acești bani, prin urmare noi încercăm să îi ajutăm. Copiii apelează la Centrele de asistență socială a copilului și familiei, iar uneori vizitează Centrul. Acești copii au nevoie de sprijin financiar, acesta fiind oferit de Lumos.

Pe măsură ce marea majoritate a tinerilor care au ieșit din sistemul de îngrijire și s-au întors în mod automat în familiile lor, principala preocupare exprimată de persoanele intervievate a fost accesul lor la educație și frecventarea instituțiilor de învățământ superior, precum și capacitatea de a găsi un loc de muncă. Acest lucru a fost deosebit de relevant în cazul persoanelor cu dizabilități care ies din sistemul de îngrijire. Unii dintre intervievați au fost foarte mândri de faptul că tinerii cu dizabilități care au ieșit din sistemul de îngrijire au absolvit liceul, mulți dintre care au fost înmatriculați în școlile profesionale. Câțiva intervievați au indicat faptul că o astfel de mutare într-o instituție de învățământ a fost importantă pentru acești tineri, deoarece le asigură eligibilitatea de a primi sprijin financiar și material.

În plus, evaluatorii consideră că toate constatările din secțiunile anterioare ale acestui raport, care

ilustrează dezvoltarea și consolidarea serviciilor și competențele prestatorilor de servicii, sunt pe deplin aplicabile și relevante pentru sprijinul tinerilor care ies din sistemul de îngrijire și ar trebui coroborate cu realizările obținute în cadrul acestui obiectiv. Informații suplimentare, care se referă în mod specific la impactul asupra vieții celor care ies din sistemul de îngrijire, pot fi găsite în secțiunea 2 din prezentul raport.

OBIECTIVUL 7. SPRIJIN PENTRU AUTORITĂȚILE PUBLICE ÎN CONSOLIDAREA CAPACITĂȚILOR RESURSELOR UMANE PENTRU IMPLEMENTAREA REFORMEI SISTEMULUI DE ÎNGRIJIRE REZIDENȚIALĂ A COPILULUI ȘI PREVENIREA SEPARĂRII COPILULUI

Consolidarea capacităților

Constatările obținute în urma evaluării, după cum au fost raportate anterior, confirmă impactul pozitiv pe care l-a avut suportul oferit de Lumos pentru instruire și consolidarea capacităților atât pentru dezinstituționalizare, cât și pentru asigurarea reintegrării copiilor, precum și capacitatea de a preveni orice separare de familie. După cum a fost indicat în acest raport de evaluare, Lumos a făcut investiții semnificative în instruirea eșalonată în conformitate cu etapele de implementare a proiectului de dezinstituționalizare. Detalii suplimentare cu privire la instruire, după cum au fost oferite de echipa Lumos, sunt reflectate în Anexa nr. 3.

Lumos a oferit în mod direct instruire pentru specialiștii care lucrează direct cu beneficiarii, care au inclus șefii de direcții, asistenții sociali, cadrele didactice, medicii, polițiștii, psihologii și îngrijitorii alternativi. De asemenea, în instruire au fost implicați politicieni locali și alți factori de decizie. Evaluatorii au stabilit că rezultatele acestor instruirii au generat consolidarea echipelor multidisciplinare, care au lucrat împreună în evaluarea, analiza și luarea deciziilor cu privire la copii și familii. Rezultatele evaluării sugerează, de asemenea, că oferirea unei

instruiri comune a consolidat relația de muncă dintre mai mulți specialiști. Aceasta a atras atenția asupra faptului că viața unui copil și relația acestuia cu și în cadrul familiilor lor sunt, de cele mai multe ori, complexe. Participanții la instruire au recunoscut importanța și avantajele colaborării intersectoriale cu diferiți colegi din același domeniu pentru a oferi diferite tipuri de servicii care vin în sprijinul copiilor și familiilor.

De asemenea, participanții au menționat că includerea primarilor și a factorilor de decizie în programul de instruire oferit de Lumos, a determinat luarea deciziilor pozitive cu privire la reforma sistemului de îngrijire a copilului și modificările regulamentelor și planurilor locale, care au la bază obiectivele strategice naționale, inclusiv cele cu privire la educația incluzivă și planificarea bugetară. Participanții au apreciat modul în care instruirea a îmbunătățit înțelegerea și aplicarea practică a actelor legislative și normative, atât de factorii de decizie, cât și de specialiștii care lucrează direct cu beneficiarii. De asemenea, persoanele intervievate au apreciat gama materialelor metodologice elaborate și publicate de Lumos.

Evaluatorii înțeleg faptul că instruirea sprijinită de Lumos nu numai că a dezvoltat abilitățile și o abordare a colaborării intersectoriale, dar a și contribuit la o schimbare pozitivă de atitudine. Evaluatorii au fost informați despre o sensibilizare mai largă și de comun împărtășită privind principiul potrivit căruia toți copiii ar trebui să rămână în familie sau să revină în îngrijirea familiei biologice sau celei extinse, de fiecare dată când acest lucru este sigur; îngrijirea de tip familial trebuie să fie singura alternativă în cazul în care copiii și familiile trebuie să fie separate; toate deciziile trebuie luate în interesul superior al copilului; precum și importanța participării copilului în procesul de luare a deciziilor. Totodată, există o mai mare conștientizare și înțelegere în ceea ce privește rezultatele și cea mai bună formă de îngrijire pentru copiii cu dizabilități, atinse prin reintegrarea în familie, comunitate și școala locală a copiilor dezinstiționalizați. Un alt rezultat al instruirii oferite de Lumos este

dezvoltarea de competențe, și, îndeosebi, modul în care asistenții sociali comunitari recunosc această instruire ca factor ce a contribuit la îmbunătățirea modului în care aceștia lucrează cu părinții și familiile extinse. Rezultatele generale includ sensibilizarea sporită și respectul pentru copii ca persoane fizice.

Această evaluare a arătat că una dintre cele mai importante componente în ceea ce privește impactul asupra politicilor, practicilor și rezultatelor în lucrul cu familiile. Unul dintre elementele cele mai durabile ale Proiectului Lumos este, cel mai probabil, investiția considerabilă făcută în consolidarea capacităților.

SECȚIUNEA 2. IMPACTUL DIRECT AL ACTIVITĂȚII LUMOS CU COPIII ȘI FAMILIILE PRIN INTERMEDIUL PROIECTULUI DE DEZINSTIȚIONALIZARE

În secțiunile anterioare ale prezentului raport, evaluatorii au oferit detalii cu privire la rezultatele observate, pe care consideră că pot fi atribuite în parte sprijinului oferit prin Proiectul Lumos în crearea și prestarea serviciilor. Această secțiune a evaluării va pune la dispoziție constatări referitoare la percepția copiilor, a tinerilor și a familiilor, și modul în care calitatea lor de beneficiari de servicii le-a influențat viața.

Copiii care ies din instituțiile rezidențiale

Toți copiii, cu care au discutat evaluatorii, au fost fericiți că s-au mutat din instituțiile rezidențiale. Cei mai mulți dintre ei își amintesc că au fost consultați cu privire la locul unde ar vrea să se mute. Mulți copii au vrut cu disperare să plece acasă, chiar dacă erau conștienți de faptul că condițiile de trai din familia lor ar fi dificile. De exemplu, unui copil i s-a oferit un plasament alternativ în asistență parentală profesionistă, însă acesta a insistat să revină la tatăl său, chiar dacă știa că condițiile de trai ar fi dificile. În acest caz particular, echipa multidisciplinară

nu a insistat asupra plasării copilului în asistență parentală profesionistă, însă a ajutat tatăl să facă îmbunătățiri casei lui.

Percepțiile copiilor din raioanele Ialoveni și Florești referitor la experiența lor de învățare atunci când vor părăsi instituția rezidențială, ilustrează în mod clar cât de important a fost acest moment în viața lor. Unii copii își amintesc că directorul sau un învățător din instituția rezidențială, un membru al personalului Lumos sau un asistent social comunitar le-a povestit despre acest lucru. Unii copii își amintesc că li s-a spus în mod individual, iar altora în grup. Cu toate acestea, unii copii au aflat despre închiderea instituției rezidențiale de la alți copiii și a fost un moment de îngrijorare înainte ca cineva să le explice ce se va întâmpla cu ei. Unii copii își amintesc stând în fața unui grup de oameni, format din personalul didactic și medical din cadrul instituției rezidențiale și un membru al echipei Lumos, alte persoane pe care nu le cunoșteau. Unii copii își amintesc cum directorul instituției rezidențiale încerca să le convingă părinții să nu îi ia acasă. O fetiță a vorbit despre modul în care a fost făcută să plece fără obiectele ei personale, lucru care a supărat-o foarte mult. Deși rapoartele Proiectului Lumos indică atenția care a fost acordată acestui proces, totuși, amintirile copiilor și tinerilor arată ce au simțit și au trăit în cazul experienței lor proprii.

Copiii care au revenit în îngrijirea familiei biologice sau celei extinse

Un grup de 10 copii, care au fost reintegrați în familiile biologice sau extinse, au luat parte la activitățile grupului de lucru, organizate de evaluatori. Din moment ce s-au întors acasă, copiii din raioanele Ialoveni și Florești se simt fericiți pentru că sunt aproape de familie și prietenii lor, și sunt recunoscători pentru sprijinul pe care îl primesc de la ei. Copiii au fost rugați să deseneze un cerc sau o floare și să se includă pe ei în centru. În jurul acestui cerc, au desenat un alt cerc sau petale, în care au inclus cei mai apropiați oameni pentru ei. În jurul acestui cerc sau petale, copiii au desenat

un cerc exterior în care au inclus acei oameni din viața lor cu care nu au fost atât de apropiați. Dintre persoanele pe care copiii le-au indicat ca fiind cele mai apropiate, se numără părinții, frații și surorile și bunicii. Cea mai mare parte din învățători, colegi de școală, alte rude și vecini au fost incluși în cercul exterior.

Copiii le este dor de prietenii lor din instituția rezidențială pe care au părăsit-o și ar dori mai multe oportunități de a păstra o legătură cu ei. Unii încă se confruntă cu dificultăți de integrare în școlile din comunitate. Această dificultate, în parte, are legătură directă cu faptul că copiii nu mai sunt în clasă cu colegi care au cerințe educaționale speciale similare. Pentru unii copii, noile lor clase sunt zgomotoase, iar acest lucru îi face nervoși.

Sentimentele pozitive pe care copiii le-au exprimat atunci când au fost întrebați despre întoarcerea acasă s-au manifestat prin expresii ca „mai fericiți”, „mai liniștiți” și „mai veseli”. Șansa de a avea noi prieteni, învățători care să nu strige la ei, colegi de școală care să-i accepte și care să nu își facă griji despre părinții lor au fost, de asemenea, incluse în comentariile lor despre „fericire”.

Un copil, în scrisoarea sa adresată unui copil imaginar care ar ieși din instituția rezidențială, a scris:

Te-aș sfătui să crezi mereu în tine și să urmezi calea visurilor tale, indiferent că îți va fi greu sau ușor; să ai mereu dispoziție; niciodată să nu dai vina pe mama ta, deoarece ea e singura care poate întotdeauna să te ajute și să îți ofere cele mai bune sfaturi. Îți urez succes, fericire și întotdeauna să crezi în tine.

Părinții sau alți îngrijitori principali din mediul familial ai copiilor care au revenit din instituțiile rezidențiale

Un grup de 15 părinți și un unchi, desemnați drept îngrijitori principali, ai căror copii au revenit dintr-o instituție rezidențială, au completat un chestionar de percepție. Chestionarul a solicitat informații cu privire la sprijinul pe care l-au primit în timpul pregătirii pentru, și după revenirea copilului acasă dintr-o instituție rezidențială.

În Ialoveni, fiecare dintre cei 8 părinți și un unchi (cu tutelă legală), care au completat chestionarul de evaluare, îngrijesc de copii cu dizabilități. Toate familiile au menținut contactul cu copilul lor aflat în instituțiile rezidențiale, în mediu, între o dată pe săptămână și o dată pe lună. Părinții au identificat personalul Lumos ca oferind sprijin primar înainte și după întoarcerea copilului lor dintr-o instituție rezidențială. Majoritatea familiilor au primit acest sprijin, în medie, o dată la două săptămâni înainte de reîntoarcerea copilului lor dintr-o instituție rezidențială și între o dată pe săptămână și o dată la fiecare două săptămâni după reintegrare. „Uneori” sprijinul era oferit de asistenții sociali comunitari, cadrele didactice locale și psihologi în timpul procesului de pregătire și reintegrare. Ei au observat că foarte puțin ajutor a venit din partea cadrelor didactice locale pe parcursul acestei perioade. Ca urmare a întoarcerii copiilor lor, 5 părinți au indicat că „de multe ori” au primit sprijin din partea asistenței sociale comunitare, în timp ce 5 au indicat că au beneficiat de acest sprijin doar „uneori”. Și cadrele didactice locale, specialiștii în sănătate și psihologii au sprijinit părinții în diferite măsuri. Toți au menționat că „mult sprijin” a fost oferit în ceea ce privește reintegrarea copiilor în școlile locale.

Cea mai importantă preocupare a părinților se referea la cât de bine copiii lor vor fi acceptați în școlile locale și comunitate. Toți au indicat că, datorită sprijinului pe care ei și copiii lor l-au primit, aceste preocupări au fost, în mare parte, depășite. Părinții din raionul Ialoveni au fost de părere că au primit mult sprijin material și legal, iar alții s-au

bucurat de sprijin financiar și acces la serviciile medicale. Ei au indicat personalul Lumos ca fiind principalele persoane responsabile pentru ajutorul acordat părinților în accesul la acest sprijin. În ceea ce privește sprijinul pe care l-au primit înainte și după revenirea copilului lor acasă, jumătate din respondenți au indicat că a fost „exact cel de care aveau nevoie”, iar altă jumătate a indicat că „a fost prea mult”. După întoarcerea copilului lor, 8 respondenți au considerat că sprijinul a fost „exact cel de care aveau nevoie”, iar alți 2 au considerat că a fost „prea mult”. Când li s-au cerut detalii suplimentare cu privire la acest subiect, o respondentă a explicat că inițial ea nu a vrut ca copilul ei să vină acasă, întrucât ea se confrunta deja cu o familie numeroasă, însă o parte din personalul profesionist a insistat asupra acestui lucru. Toți părinții au recunoscut participarea lor la orice proces decizional care le-au afectat copiii și familia.

În raionul Florești, toți părinții, cu excepția unuia, care au completat chestionarul de evaluare (și două mătuși, care sunt îngrijitori principali), îngrijesc de copiii care au fost luați în grijă, ca rezultat al dificultăților financiare și alte dificultăți sociale cu care se confruntau familiile acestora. Doar un singur părinte îngrijește de un copil reintegrat dintr-o instituție rezidențială pentru copii cu dizabilități. Toți părinții au afirmat că au menținut contactul cu copilul lor aflat în instituția rezidențială, în mediu, între o dată pe săptămână și o dată la două săptămâni. Doi părinți și-au vizitat copilul o dată pe lună. Părinții au identificat asistenții sociali comunitari și personalul Lumos ca oferind sprijin primar înainte și după întoarcerea copilului lor din instituția rezidențială. Majoritatea familiilor au primit acest sprijin, în medie, o dată pe săptămână sau o dată la două săptămâni înainte de reunificare și între o dată pe săptămână și o dată pe lună după ce copilul lor a revenit acasă. În timpul procesului de reintegrare, unii părinți au fost „deseori” susținuți de cadrele didactice din școala din localitate, în timp ce alții nu au primit un astfel de sprijin. Unii au primit, de asemenea, sprijin din partea psihologilor și „Medecins du Monde”. După revenirea copilului lor acasă, de asemenea, „deseori” au primit sprijin,

oferit de către cadrele didactice din școala locală, și mai puțin frecvent de către specialiștii în domeniul sănătății și psihologi.

Ca și în raionul Ialoveni, cea mai importantă îngrijorare a părinților se referea la cât de bine copiii lor vor fi acceptați în școlile locale și comunitate. Ei au scris că „*învățătorii au mai mult de 20 de copii în clasă și am fost îngrijorat că nu vor avea suficient timp pentru copilul meu*” și „*îmi fac griji că alți copii nu-l vor accepta niciodată, pentru că este diferit*”. Un părinte a scris, „*Copilul meu este diferit. El vorbește cu dificultate și mă tem că nu va fi înțeles niciodată de către alți copii și învățători*”. Părinții au indicat, de asemenea, că datorită sprijinului pe care ei și copiii lor l-au primit, multe din aceste îngrijorări au fost, în mare parte, depășite. Cei mai mulți părinți din raionul Florești au fost de părere că au primit „mult” sprijin material, legal și financiar. Toți părinții au recunoscut ajutorul în ceea ce privește înrolarea copiilor lor în școala din comunitatea locală. De asemenea, există diferențe între familii, în funcție de numărul de servicii medicale pe care le accesează. Toți s-au gândit că sprijinul pe care l-au primit înainte și după revenirea copilului lor a fost „exact cel de care aveau nevoie”.

La întrebarea cum s-au simțit atunci când copilul lor a revenit acasă, răspunsurile date de părinții din raioanele Florești și Ialoveni au fost extrem de pozitive. Aceștia au vorbit despre „*liniște*” și „*bucurie*” și că „*atunci când știi că toți copiii tăi sunt acasă, te simți mai liniștit*”. Alte cuvinte folosite de părinți sunt ilustrate în figura 2.

Tinerii care au absolvit îngrijirea alternativă

Un grup de 15 tineri, care au beneficiat de asistență la absolvirea instituțiilor rezidențiale, au luat parte la activitățile grupului lucru, organizate de evaluatori în raioanele Florești și Ialoveni. Ca și în cazul altor copii și tineri cu care evaluatorii au discutat, cei care au ieșit din sistemul de îngrijire au vorbit despre unele aspecte pozitive ce țin de instituțiile rezidențiale, care se refereau de cele mai multe ori la prietenii pe care și i-au făcut, și

FIGURA 2. CUVINTE FOLOSITE DE PĂRINȚI

posibilitatea de a se afla cu copiii care au fost „la fel” ca ei. Cei care au plecat pentru prima oară din instituțiile rezidențiale au fost informați cu privire la această plecare în diferite moduri și de către mai mulți specialiști. Unii dintre ei își amintesc stând în fața unui grup de oameni, format din personalul didactic, un psiholog, un membru al personalului Lumos și directorul instituției rezidențiale, în timp ce alții au fost informați de angajați în parte. Toți tinerii au vorbit despre temerile și preocupările lor când au aflat că vor ieși din sistemul de îngrijire. Temerile lor se refereau la ce se va întâmpla cu ei, cum se vor integra în familiile lor, comunități și școli. Unii tineri s-au integrat deja în sistemul școlar local cu ceva timp înainte de a ieși efectiv din instituția rezidențială.

După ce au ieșit din sistemul de îngrijire, tinerii au afirmat că se simțeau fericiți și că multe dintre lucrurile referitor la care își făceau griji inițial, nu au avut loc în realitate. Unii tineri care au revenit în familiile lor au simțit la început o anumită rezistență din partea familiei de a-i lua înapoi acasă, însă aceste probleme au fost în mare parte rezolvate. Ei sunt în mod special recunoscători unora dintre învățătorii și colegii lor de clasă pentru modul în care i-au asistat în tranziția lor în sistemul general de educație. Tinerii care au absolvit direct instituțiile rezidențiale au fost încurajați să se înmatriculeze în instituții de învățământ superior, cei mai mulți în școlile profesionale. În raionul Ialoveni, tinerii care au ieșit din sistemul de îngrijire și cu care au discutat evaluatorii, au fost cu toții instituționalizați din cauza dizabilității lor. Ei au fost deosebit de recunoscători unor membri ai echipei Lumos și pentru gradul de sprijin, îngrijire și monitorizare pe care l-au primit în timpul și după ieșirea din sistemul de îngrijire. Ei își aduc aminte de acest sprijin ca fiind unul mai specific decât cel primit din partea echipelor autorităților locale.

Tinerii au indicat că instituțiile rezidențiale au fost locuri în care s-au simțit închiși, iar unii și-au exprimat „bucuria” de a fi „liberi”. Acum sunt mai optimiști cu privire la un viitor propriu, pe care nu l-au crezut vreodată posibil. Ei au povestit cum au descoperit noi abilități și talente și cum au o mai mare încredere în sine. Alții au folosit cuvinte precum „posibilități maxime”, „pierderea inhibițiilor”, „alegerea unei noi căi” și identificarea „inteligenței” și „intelectului” propriu. Cu toate acestea, ei încă mai au îngrijorări, cum ar fi obținerea rezultatelor academice și să nu aibă tot atât de mulți prieteni cum s-au obișnuit până acum. Prietenii sunt foarte importanți pentru ei și le lipsește, în special, sprijinul din partea acelor colegi cu care erau în instituțiile rezidențiale. Oferirea oportunităților de a se întâlni regulat și de a menține legătura cu acești colegi a fost un mesaj deosebit de puternic din partea acestui grup de respondenți.

În Ialoveni, acele persoane care sunt cele mai apropiate tinerilor care ies din sistemul de îngrijire includ părinții, frații și familia extinsă, prietenii, învățătorii și un membru al echipei Lumos. Printre cei care nu sunt atât de apropiați se numără, de asemenea, învățătorii, dar și vecinii, colegii de studii sau muncă. În Florești, cele mai apropiate persoane includ părinții, frații și familia extinsă și prietenii. Printre cei care nu sunt atât de apropiați se numără învățătorii, asistenții sociali comunitari, colegii și prietenii.

Evaluatorii au întrebat tinerii dacă ar scrie scrisori altora care ar putea absolvi sistemul de îngrijire, inclusiv cei care ies din instituțiile rezidențiale. Un tânăr a scris răspicat. „Trebuie să îți organizezi viața într-un mod în care copiii tăi să nu fie nevoiți să plece la o școală internat”. Toate scrisorile au fost extrem de inspirate, după cum se poate observa din fragmentele de mai jos.

Dragă prietene,

Să nu-ți fie frică de lumea din jurul tău sau de oamenii care se uită la tine cu ochii larg deschiși. Dacă cineva îți dorește binele, permite-i să ți-l ofere. Sau, dacă ei doresc să deschidă o carte cu o nouă lume pentru tine, diferită de cea imaginată de mine sau de tine, permite-le să facă acest lucru. Ei bine, eu nu pot să îți descriu conținutul noii cărți, pentru că nu îl cunosc. Îți doresc doar un singur lucru – fii optimist, bucură-te de succese și deschide cartea care ți-a fost oferită, pentru că trebuie să fie una foarte interesantă. Cu multă dragoste și respect

Salut!!!

Eu sunt XXX, am avut o copilărie grea și vreau să îți spun că ești foarte special și unic! Trebuie să fii curajos și optimist, și niciodată să nu îți pierzi încrederea în tine. Găsește oameni cu inimi mari și fii așa cum ți-ai dori să fii. Fiecare este îndrumat de Dumnezeu și își găsește rostul său în viață. Cel mai important este dorința ta de a face viața frumoasă prin fapte bune.

Copii aflați în asistență parentală profesionistă

Un grup de 8 copii, care au fost plasați în asistență parentală profesionistă, au luat parte la evaluare prin implicarea în lucrul în grup și interviurile organizate de evaluatori. Trei dintre copiii care au participat la evaluare se aflau în asistență parentală profesionistă din motiv că nu a fost posibilă reintegrarea în familie după ieșirea dintr-o instituție rezidențială. Ceilalți se află în îngrijire alternativă din cauza unei acțiuni preventive, ca urmare a îngrijorărilor ce țin de protecție și/sau dificultățile familiale. Au fost făcute toate eforturile pentru a păstra frații împreună. Majoritatea copiilor par să fie fericiți în plasamentele lor APP. Unii copii au vorbit despre modul în care au acceptat ideea că nu era posibil pentru ei să locuiască cu propria lor familie, chiar dacă unii au fost în măsură să mențină relațiile cu aceasta. Ei au recunoscut, de asemenea, rolul pozitiv al asistentului social CASCF, care îi vizitează regulat. Copiii și-au amintit procesul de „potrivire” prin care au avut ocazia să cunoască asistenții lor parentali profesioniști, înainte de a se muta permanent cu traiul la ei. Ei nu au comentat dacă acest lucru a fost destul de ușor sau dificil pentru ei; mai degrabă părea să existe o acceptare generală a acestui proces. Un grup de copii au menționat modul în care primul lor plasament APP nu a avut succes, dar într-un timp destul de scurt, ei au putut să se mute la îngrijitorul lor actual.

Îngrijorările inițiale ale copiilor atunci când au aflat că urmau să fie plasați în asistență parentală profesionistă, mai ales dacă veneau dintr-o instituție rezidențială, țineau predominant de integrarea în școala locală. Unii au vorbit despre problemele de integrare ce țin, mai cu seamă, de teama că nu vor fi la același nivel ca și colegii lor. Ei recunosc că atât învățătorii, cât și alți copii au fost primitivi, iar acum se simt mult mai bine în mediul lor. Tinerii simt că diferențele dintre ei și colegii lor sunt mult mai puține acum. Unii dintre copii au vorbit despre modul în care și-au făcut noi prieteni, însă au subliniat cât de mult le este dor să poată comunica cu foștii prieteni din instituția rezidențială.

Copiii au fost rugați să deseneze un cerc sau o floare și să se includă pe ei în centru. În jurul acestui cerc, au desenat un alt cerc, în care au inclus cei mai apropiați oameni pentru ei. În jurul acestui cerc, copiii au desenat un cerc exterior în care au inclus acei oameni cu care nu au fost atât de apropiați. Dintre persoanele pe care copiii le-au indicat ca fiind cele mai apropiate, se numără părinții biologici, frații și bunicii. Unii copii au plasat, de asemenea, noii lor asistenți parentali în cercul celor mai apropiați, în timp ce alții i-au plasat în cel de-al doilea cerc. Învățătorii și colegii de școală au fost, de asemenea, incluși în cercul exterior.

Când au fost întrebați ce îi face fericiți acum, când au ieșit din instituțiile rezidențiale, aceștia au menționat relațiile lor atât cu familiile lor biologice, cât și cu asistenții parentali, fiind o parte din familie, prietenii lor, șansa de a avea învățători buni, pe cineva care să-i sprijine atunci când au dificultăți și activitățile recreative. Îngrijorările actuale țin de ceea ce se va întâmpla atunci când vor împlini 18 ani și ce se va întâmpla în viitor. Mai mulți tineri au afirmat că încă nu simt că pot să își aleagă propria profesie. Ei sunt, de asemenea, foarte optimiști și sunt de acord că lucrurile decurg, în general, mult mai bine acum. Mai mulți tineri au indicat cât de important este că ei au câștigat încredere în sine.

Evaluatorii au rugat participanții să scrie câteva rânduri unui copil imaginar care ar ieși, de asemenea, dintr-o instituție rezidențială. Un copil a scris:

Nu trebuie să îți faci griji că pleci din școala internat, deoarece nici măcar nu îți poți imagina ce oameni te așteaptă dincolo de gardul înalt și poarta acestei școli. Bineînțeles, există oameni buni și oameni răi. Sunt sigur că în școala internat ai întâlnit numai persoane rele, ipocriți, de fapt... Aici, în lumea mare, există oameni care te pot ajuta să îți îndeplinești toate visele. Există o mulțime de dorințe și dezamăgiri... Aici, în lumea mare, am avut posibilitatea să transform toate visele mele în realitate, chiar dacă am crezut că acest lucru este imposibil – mai mult decât mi-aș fi dorit vreodată... Din acest motiv te sfătuiesc să nu îți faci griji atunci când va fi gata să pleci din școala internat, pentru că există persoane care nu te vor dezamăgi... Îndrăznește să faci ceva și vei reuși!

Copiii care trăiesc în casele comunitare

Un grup de 15 copii, care trăiesc în casele comunitare din raioanele Ialoveni și Florești, au luat parte la activitățile grupului de lucru, organizate de evaluatori. Majoritatea acestor copii au diferite grade de dizabilitate. Copiii au indicat că au fost mulțumiți de plasamentul lor într-o casă comunitară, unii exprimând modul în care au simțit că acest lucru a fost cea mai bună soluție pentru ei, și doar un singur participant a menționat că este foarte supărat de situația sa actuală. Copiii au apreciat faptul că, atunci când a fost posibil, li s-a oferit posibilitatea de a alege fie să se întoarcă la familiile lor, fie în casa comunitară. După posibilitate, ei la fel au fost încurajați să păstreze contactul cu familiile lor, unii alegând să nu facă acest lucru. De asemenea,

copiii au fost mulțumiți de faptul că mutarea în casa comunitară a fost un proces treptat. Ei au vizitat în prealabil casa și noile școli, înainte de a se muta definitiv. Participarea la decorarea caselor, de exemplu, posibilitatea de a alege culoarea propriilor camere, a fost extrem de importantă pentru acei copii cărora li s-a oferit această oportunitate. Ei simt că au fost sprijiniți mult de personalul caselor comunitare și sunt deosebit de apropiați de „persoana-cheie” care a fost desemnată.

Evaluatorii au observat că numai un singur copil a menționat posibilitatea unui plasament în asistență parentală profesionistă pe viitor și nimeni nu a afirmat că speră să fie adoptat. Se pare că există o acceptare a majorității, sau chiar a tuturor copiilor, de a rămâne în casa comunitară până la atingerea majoratului.

Copiii au fost rugați să deseneze un cerc sau o floare și să se includă pe ei în centru. În jurul acestui cerc au desenat un alt cerc, în care au inclus cei mai apropiați oameni pentru ei. În jurul acestui cerc, copiii au desenat un cerc exterior în care au inclus acei oameni cu care nu au fost atât de apropiați. În Ialoveni, dintre persoanele pe care copiii le-au indicat ca fiind cele mai apropiate, se numără personalul Lumos, educatorii lor, mamele, frații și prietenii. În Florești, copiii au plasat părinții biologici și frații, personalul casei comunitare și prietenii în cercul lor interior, iar unii au inclus prietenii și învățătorii în cel de-al doilea cerc.

Când au fost întrebați ce îi face fericiți după plecarea din instituția rezidențială, copiii au indicat că le place noile lor condiții de viață, ajutorul și sprijinul pe care îl primesc, învățătorii mai prietenoși și mai liniștiți, iar un copil a scris că se simt „respectați și iubiți”. Ei nu au indicat nicio grijă. Evaluatorii au rugat participanții să scrie câteva rânduri unui copil imaginar care ar ieși, de asemenea, dintr-o instituție rezidențială. Un copil a scris:

Sper că această scrisoare va ajunge la tine și vei crede că am fost și eu în aceeași situație ca și tine. Vreau să-ți spun să fii puternic și să mergi înainte. Poate că Dumnezeu ți-a pregătit ceva mai frumos și mai confortabil pentru tine. Eu cred că suntem prieteni, chiar dacă nu ne cunoaștem unul pe altul. Să știi că am fost ca tine și că mi-am spus în gând că sunt diferită de ceilalți copii din familie, însă acum am prietene lângă mine care îmi sunt ca niște surori. Sunt sigură că Dumnezeu ți-a pregătit și ție ceva mai frumos. Sunt prietena ta necunoscută.

Un alt copil a scris:

Vreau să îți spun că este foarte frumos în casa comunitară. Vei avea tot ceea ce trebuie să aibă un copil. Vreau să îți spun că și eu am învățat în școala internat și am simțit aceeași durere ca și tine. Dar, din moment ce am sosit în casa comunitară, simt că sunt mai bine decât în școala internat. Aici vei avea întotdeauna pe cineva pe care să te bazezi la greu și la bine. Vreau să îți spun că ești binevenit aici pentru că și aici sunt copii ca și în școala internat. Mă simt bine aici - unde sunt acum. De asemenea, vreau să îți spun că poți părăsi casa comunitară și să găsești o familie, sau dacă nu vei avea părinți, vor exista întotdeauna învățătorii care sunt gata să te ajute oricând.

Copiii și tinerii cu dizabilități care au revenit în familii, au fost incluși în învățământul general și integrați în comunitatea locală

Mulți dintre copiii și tinerii invitați să ia parte la lucrul în grup, organizat de către evaluatori, au fost plasați în instituții rezidențiale mai exact ca urmare a evaluărilor anterioare, care i-au clasificat drept persoane cu dizabilități. Acești copii și tineri au fost martorii unor diferite sentimente cu privire la plecarea din instituțiile rezidențiale, inclusiv preocupările că vor fi separați de prieteni, învățători și de un sistem cu care erau foarte familiari. Totuși, într-o măsură covârșitoare, ei s-au bucurat să fie lăsați undeva unde exista „*un gard de jur împrejur*”, unde „*erau lipsiți de libertate*” și nu puteau să se exprime. Îngrijorările inițiale țineau de imposibilitatea de a ști cât de bine vor fi acceptați în familiile lor și comunitate. Cel mai tare erau îngrijorați cu privire la integrarea în școală sau colegiu, mai ales că au recunoscut că ar fi „*diferiți*” de alți elevi. Nu toți, însă mulți dintre copiii și tinerii, cu care au vorbit evaluatorii, au putut să confirme că majoritatea, și în multe cazuri toate temerile lor inițiale au fost nefondate sau, cu sprijinul diferitor specialiști, au fost depășite. Atât în raionul Ialoveni, cât și în Florești, rolul personalului Lumos a fost foarte mult evidențiat ca fiind semnificativ pentru fiecare copil și tânăr.

Când au fost întrebați ce cred despre sprijinul suplimentar oferit, întrucât ei au progresat prin procesul de reintegrare și de părăsire a instituțiilor rezidențiale, care să permită un contact regulat cu prietenii și colegii lor din instituțiile lor rezidențiale, precum și posibilitatea de a împărtăși și de a se ajuta reciproc cu privire la experiențele lor, acesta a fost identificat ca fiind o prioritate. De asemenea, evaluatorii au întrebat pe unii dintre cei care au participat la evaluare dacă nu ar avea nimic împotriva de a scrie niște scrisori altor persoane care ar putea, de asemenea, ieși din instituțiile rezidențiale. Scrisorile lor oferă mesaje extrem de inspirate, după cum se poate observa din fragmentele de mai jos.

Dragă prietene,

Dizabilitatea ta nu te poate opri să fii o ființă umană în întregul sens al acestui cuvânt. Nimeni nu te poate opri să vezi lumea așa cum îți dorești să o vezi. Nimeni nu te poate face să te simți inferior sau să te intimideze fără consimțământul tău. Viața e frumoasă, trăiește-o la maxim cu plăcerile și dificultățile sale. Luptă pentru propria ta afirmare, pentru dreptul de a trăi o viață liberă, nelimitată de experiențe și descoperiri. Cuvântul „uman” unește deja oamenii și nu putem fi mai presus (sau mai prejos) decât alții. Noi suntem egali în mod nelimitat, chiar și cu probleme de sănătate.

Dragă prietene,

Vreau să te ajut, să te încurajez în cazul în care ai probleme de sănătate de la naștere sau din cauza unui accident. Dizabilitatea noastră este o afecțiune care nu este dată tuturor, însă este a noastră și trebuie să învățăm să trăim cu ea. Fiecare moment al vieții trebuie să fie prețuit și trăit cu mândrie. Trebuie să luptăm pentru situația noastră, iar dacă vom lupta cu problemele noastre, oamenii din jur ne vor înțelege mai bine. Trăiește zi de zi, și nu uita că nu ești singur.

SECȚIUNEA 3. CALITATEA NOILOR SERVICII SOCIALE ÎN CADRUL IMPLEMENTĂRII PROIECTULUI LUMOS

Calitatea noilor servicii a fost măsurată în baza la patru indicatori specifici. Aceștia includ respectarea standardelor naționale, satisfacția utilizatorilor, impactul și durabilitatea și replicabilitatea. Mai multe detalii cu privire la acești indicatori au fost menționate în constatările de mai sus. Această secțiune a raportului va rezuma constatările respective.

RESPECTAREA STANDARDELOR NAȚIONALE

Evaluatorii recunosc că Proiectul Lumos a respectat în totalitate standardele naționale. Într-adevăr, Proiectul Lumos a fost extrem de influent în elaborarea și stabilirea legilor, regulamentelor și standardelor naționale și locale.

SATISFAȚIA UTILIZATORILOR

Evaluarea a arătat că toți specialiștii din cadrul ministerelor și autorităților locale, care au participat la această evaluare, au exprimat un bun nivel de satisfacție a utilizatorilor. Aceștia includ membrii personalului care reprezintă Ministerul Sănătății, Educației, Finanțelor și Muncii, Protecției Sociale și Familiei. De asemenea, aceștia includ șefii direcțiilor autorităților locale și specialiștii care lucrează direct cu beneficiarii, responsabili pentru furnizarea serviciilor de sprijin. Familiile și îngrijitorii au vorbit despre satisfacția lor față de sprijinul pe care l-au primit, mulți menționând, în special, sprijinul Fundației Lumos și membrilor echipei Lumos.

Copiii și tinerii, ale căror vieți au fost influențate de dezinstituționalizare sau prevenirea separării de familie, au participat la această evaluare printr-o serie de exerciții în grup. Aceste exerciții au urmărit atât sentimentele negative, cât și cele pozitive despre procesul de ieșire dintr-o instituție rezidențială, viața lor după reintegrarea într-o

comunitate locală și sprijinul pe care l-au primit. Mulți dintre copii și tineri au vorbit despre fericirea lor la ieșirea din instituția rezidențială și cât de important a fost pentru ei să fie sprijiniți în a se întoarce acasă la familiile lor. Marea majoritate a celor care trăiesc acum în îngrijire alternativă de tip familial cred că a fost găsită cea mai bună soluție pentru ei și sunt mulțumiți de îngrijirea care le este oferită. Mulți copii și tineri, de asemenea, au menționat în special ajutorul și sprijinul pe care l-au primit direct de la membrii echipei Lumos.

Au existat totuși, unele comentarii din partea copiilor și tinerilor cu privire la procesul de a fi informați că vor ieși din instituția rezidențială. Unii copii au auzit despre închiderea instituției rezidențiale de la alți copii, lăsându-i îngrijorați cu privire la ce se va întâmpla cu ei în acea perioadă de timp până când cineva îi va anunța direct. Uneori, unii copii își amintesc că au fost informați de către persoane de care nu au fost atașați în mod deosebit, sau chiar, în unele cazuri, pe care nu le cunoșteau deloc. Acesta a fost un moment de îngrijorare sporită pentru copii, iar unii au indicat faptul că acest proces a fost cel mai puțin satisfăcător din tot ceea ce li s-a întâmplat în timpul perioadei de dezinstituționalizare. Evaluatorii au observat că rapoartele Lumos documentează investițiile făcute în sprijinirea procesului de reintegrare a copiilor, inclusiv atenția asupra copiilor atunci când au fost informați și implicați în procesele decizionale. Cu toate acestea, evaluatorii subliniază că percepția copiilor față de acest moment extrem de important din viața lor reflectă modul în care aceștia s-au simțit de fapt și/sau își amintesc de această experiență.

IMPACTUL

Secțiunile anterioare ale acestui raport furnizează informații detaliate cu privire la impactul direct și indirect al Proiectului Lumos. Constatările indică faptul că Proiectul Lumos a avut un impact pozitiv asupra acelor copii, tineri și îngrijitori care au participat la această evaluare și la care, atribuirea poate fi adusă acelor servicii de sprijin consolidate și/sau dezvoltate ca urmare a Proiectului Lumos.

Impactul asupra copiilor și tinerilor poate fi ilustrat în modul în care aceștia și-au exprimat schimbările pozitive din viața lor. Ei au explicat evaluatorilor modul în care schimbările pozitive le-au oferit speranță și bucurie, și, mai presus de toate, visuri la un viitor pe care nu l-au anticipat vreodată. Copiii și tinerii au împărtășit în special fericirea lor de a fi „*eliberați*” din instituțiile rezidențiale și posibilitatea de a trăi și de a învăța cu și ca alți copii. Impactul a fost, probabil, deosebit de semnificativ pentru copiii cu dizabilități.

Impactul asupra părinților și familiei extinse este fericirea și satisfacția de a-și avea copiii înapoi acasă. Alți părinți se simt mult mai capabili să prevină luarea copiilor lor în îngrijire. Părinții copiilor cu dizabilități sunt deosebit de mândri de copiii lor și recunoscători că aceștia pot participa acum în viața de familie, comunitate și școală, alături de frații lor și alți copii. Unii au relatat despre modul în care s-au simțit mai puternici și mai capabili să facă față dificultăților.

Impactul activităților Lumos de advocacy și sprijin pentru ministere a dus la modificări ale legilor, regulamentelor și furnizarea de resurse financiare care au permis schimbări majore la nivel local, în reorientarea accentului de la instituționalizare spre reintegrare și prevenire. În plus, deși această evaluare nu a putut distinge exact măsura în care Lumos a influențat schimbarea atitudinii și practicii în cadrul ministerelor și autorităților locale, se observă faptul că intervievații au recunoscut în unanimitate importanța sprijinului Lumos.

Evaluatorii apreciază că cel mai mare impact al Proiectului Lumos asupra specialiștilor la nivel raional, responsabili pentru dezvoltarea și prestarea de servicii de sprijin pentru copii și familii, a fost realizat prin abordarea multidisciplinară a Proiectului de dezinstituționalizare pentru consolidarea capacităților și a echipei. Se înțelege că acest lucru a dus la creșterea gradului de conștientizare cu privire la importanța copiilor care trăiesc într-un mediu familial și prevenirea separării de familie ori de câte ori este posibil. Prestatorii de servicii au vorbit despre noile lor cunoștințe și aplicarea standardelor și instrumentelor care le-au sporit abilitățile și încrederea în timpul lucrului cu copiii și familiile. Acest lucru este reflectat în mai multe rezultate pozitive pentru copii și familii.

DURABILITATEA ȘI REPLICABILITATEA

Evaluatorii apreciază semnificativ activitatea Lumos și, în mare parte, aceasta este durabilă. Aceasta include sprijinul acordat la nivel central pentru modificarea, elaborarea și consolidarea legilor și regulamentelor integrate la etapa actuală în cadrul normativ național. Există dovezi conform cărora direcțiile ministeriale anterioare și actuale au fost încurajate de sprijinul, cunoștințele și asistența metodologică oferite de Lumos, inclusiv elaborarea lucrărilor metodologice și promovarea schimbării. Evaluatorii observă, totuși, că schimbările constante ale Guvernului Republicii Moldova sunt un factor de risc care trebuie luat în considerare în viitoarele planuri Lumos. Lumos este conștient de această provocare, a investit și continuă să investească în activități de lobby, advocacy pentru luarea deciziilor în favoarea copiilor. Aceste activități ar trebui să ajute la diminuarea schimbărilor din contextul politic.

Evaluatorii consideră că una dintre cele mai importante componente ale Proiectului Lumos, în ceea ce privește durabilitatea, a fost investiția în competențele, cunoștințele și schimbările de atitudine ale personalului. Chiar dacă personalul este redislocat sau își pierde locul de muncă, aceștia

iau cu ei abilitățile și convingerile în noile posturi și viitoarea interacțiune cu comunitățile lor. Unii intervievați din partea autorităților locale au vorbit despre modul în care au fost deja rugați să își împărtășească experiența cu colegii din alte raioane, care nu au fost beneficiari ai Proiectului Lumos. Unul dintre intervievați a declarat echipei de evaluare,

„aș spune că consolidarea capacităților persoanelor pentru îmbunătățirea calității lor profesionale cred că este întotdeauna o investiție bună, chiar dacă oamenii părăsesc sistemul, ei încă mai iau aceste capacități cu ei în viață, astfel încât acestea nu dispar, așa că întotdeauna este o investiție bună și aș spune că este cea mai durabilă”.

Un angajat al ministerului a asigurat evaluatorii că

„nu cred că vom reveni la instituționalizarea copiilor... Refuz să cred că acest proces se va opri”.

Cu toate că Planul strategic raional pentru anii 2010 - 2014 cu privire la reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului este finalizat, Lumos continuă să sprijine programul la nivel național și local. Atunci când evaluatorii au întrebat angajații raionali despre ceea ce s-ar întâmpla dacă Lumos și-ar fi retras sprijinul, în timp ce această sugestie i-a pus pe gânduri, în mod semnificativ, pe mulți dintre intervievați, un răspuns a indicat modul în care aceștia:

au fost pregătiți psihologic de Lumos pentru o astfel de situație. De la început Lumos a creat serviciile, iar după câteva luni, le-au transferat autorităților locale, pentru a se asigura că sunt durabile financiar. Lumos ne pregătește pentru a ne administra singuri. Chiar și pentru centrele de resurse pentru educație incluzivă suntem asigurați cu bugete din partea ministerelor pentru a le susține. Lumos discută cu autoritatea locală despre nevoia creării unui serviciu, însă trebuie să planificăm cum să-l facem și cum să-l finanțăm.

Deși înființarea unei Unități de Educație Specială (UES) nu a fost un obiectiv al acestei evaluări, crearea acestei unități fiind în prezent în desfășurare, iar evaluatorii recunosc faptul că copiii cu dizabilități severe au dreptul de a avea acces la educație și alte servicii de sprijin, cu toate acestea, evaluatorii simt că trebuie să raporteze informațiile și părerile oferite de către mai mulți intervievați cu privire la acest subiect. Acestea includ îngrijorările privind costurile aferente creării Unității de Educație Specială (UES) și cât de greu ar fi replicarea acesteia în alte raioane, fie de către stat sau alte ONG-uri. Îngrijorări au apărut și în ceea ce privește construcția de clădiri noi pentru case comunitare, după modelul Lumos. De asemenea, intervievații au remarcat modul în care planurile Guvernului pentru descentralizare și descentralizarea bugetelor pentru protecția socială către autoritățile locale, în mod particular le-au sporit îngrijorările, chiar dacă autoritățile publice centrale au recunoscut și au oferit finanțare suplimentară pentru prestarea de servicii de educație incluzivă. În acest mod, și deși nu a existat nicio solicitare din partea Lumos de a evalua rentabilitatea proiectului lor, evaluatorii indică asupra relevanței îngrijorărilor unor intervievați referitor la aspectele bugetare în ceea ce privește replicarea proiectului în alte raioane.

Evaluatorii au fost informați că alocarea cheltuielilor financiare guvernamentale pentru educație și sănătate va rămâne la nivelul central al ministerelor și, prin urmare, cel puțin pentru moment, alocările suplimentare care au fost făcute, de exemplu, pentru educația incluzivă, vor continua. O îngrijorare semnificativă reprezintă cheltuielile pentru serviciile sociale adresate familiei și copilului, care cad în sarcina autorităților locale. Această situație reclamă anumite riscuri pe viitor pentru prestarea serviciilor sociale, atât în raioanele Ialoveni și Florești, cât și în celelalte raioane, unde încă nu există o astfel de acceptare a importanței dezinstituționalizării și prevenirii separării de familie. Dezvoltarea sau chiar menținerea serviciilor sociale existente în ceea ce privește numărul și calitatea profesională a personalului, consolidarea continuă a capacităților personalului și asistența socială directă copiilor și familiilor, în special a celor cu dizabilități, este, după cum au remarcat evaluatorii, un subiect de îngrijorare atât la nivel național, cât și local. Evaluatorii au fost informați despre faptul că o soluție pentru garantarea cheltuielilor pentru serviciile sociale locale este luată în considerare la nivel de minister, dar în prezent, acest lucru nu oferă garanții autorităților locale.

Evaluatorii subliniază că programele Lumos, sprijinite în raioanele Florești și Ialoveni, în general sunt durabile în cazul în care autoritățile centrale și cele două autorități locale recunosc importanța dezinstituționalizării și sprijinului familiilor și copiilor expuși riscului de a fi separați, oferind resurse financiare corespunzătoare. Modul în care Lumos a pus un accent pe investițiile în resursele umane și abordarea pe etape a componentelor complete și complementare ale dezinstituționalizării este, de asemenea, recunoscut ca fiind important pentru asigurarea durabilității. Totodată, evaluatorii apreciază rezultatele ample ale Programului Lumos și încurajează replicarea modelelor implementate în alte raioane, cu toate că finanțarea disponibilă ar putea constitui o îngrijorare serioasă.

SECȚIUNEA 4. IMPACTUL ACTIVITĂȚII DE ADVOCACY A LUMOS ASUPRA AUTORITĂȚILOR PUBLICE, CARE A GENERAT EXTINDEREA REFORMELOR SISTEMULUI DE ÎNGRIJIRE A COPILULUI

Barierile identificate în procesul de implementare a politicilor de dezinstituționalizare includ atitudinile pârinitoare ale decidenților politici, specialiștilor și publicului care promovează continuarea serviciilor oferite de instituțiile rezidențiale³⁶. De asemenea, modul de abordare a dizabilității conduce la discriminare, stigmatizare și plasamentul copiilor cu dizabilității, în mod disproporționat, în instituțiile rezidențiale, și, în același timp, normele culturale împiedică familiile de a lua în îngrijire și a adopta copii cu dizabilității. Acestea sunt recunoscute ca fiind elemente importante ale programului de dezinstituționalizare³⁷.

Această evaluare a arătat modul în care impactul activității de advocacy, ca parte integrată în Programul Lumos, a contribuit la schimbarea cunoștințelor, înțelegerii și voinței politice care s-au conturat în acțiuni pozitive pentru copii care ies din instituțiile rezidențiale și pentru copiii expuși riscului de separare de familia biologică sau cea extinsă. Schimbările s-au produs atât la nivel național, prin activitatea de lobby și sprijin al echipei Lumos pentru reprezentanții ministerelor și autorităților publice locale din raioanele Ialoveni și Florești. Evaluatorii au fost informați că schimbarea atitudinilor specialiștilor, politicienilor locali, părinților, altor membri ai familiei a contribuit la continuarea reformei sistemului de îngrijire a copilului și a îmbunătățit viața copiilor aflați în

situație de risc. Unul dintre intervievați a relatat evaluatorilor, „este o percepție, însă sunt sigur că acolo unde Lumos a lucrat, ei au schimbat practica și atitudinea multor specialiști și au stabilit o rețea de noi servicii flexibile și moderne. Am auzit oameni vorbind în cadrul conferințelor despre impactul și influența Lumos asupra specialiștilor la nivel raional”.

În special, Proiectul Lumos a contribuit la schimbarea pozitivă a atitudinilor și înțelegerii situației copiilor în risc. Acestea au stat la baza contribuțiilor în dezvoltarea normativă privind îngrijirea și educația copiilor, ceea ce a permis reintegrarea copiilor cu dizabilități în familiile lor și în școlile din comunitate din cele două raioane-pilot, precum și în multe alte raioane din țară.

Este recunoscut faptul că mai există provocări în ceea ce privește schimbarea atitudinilor, în special la nivel local, unde unele persoane sunt adepții instituționalizării și/sau încă nu sunt pregătite să accepte, în totalitate, copiii cu dizabilități în comunitățile lor, precum și participarea acestora la viața comunității. De asemenea, copiii și tinerii au vorbit despre îngrijorările lor constante privind reintegrarea și acceptarea printre colegii de școală și alte persoane din comunitatea locală. Totuși, marea majoritate a respondenților din cadrul acestui proces de evaluare au avut păreri pozitive cu privire la impactul activității de advocacy a Lumos, promovate în procesul de implementare a reformei.

SECȚIUNEA 5. RELAȚIA DINTRE LUMOS ȘI ALTE ONG-URI ÎN PROCESUL DE IMPLEMENTARE A PROIECTULUI LUMOS

Lumos a fost descris de către colegii de ONG-uri ca fiind o organizație foarte „activă”, iar majoritatea celor intervievați și-au exprimat încrederea în activitatea Lumos. Întrebați ce cunosc despre Proiectul Lumos, specialiștii din cadrul altor organizații neguvernamentale au demonstrat cunoștințe generale ale componentelor programului, chiar dacă nu au putut să vorbească în profunzime despre toate activitățile și

36. Bilson, A. și Larkins, C. (2013) Providing alternatives to infant institutionalisation in Bulgaria: How gatekeeping can benefit from a social development orientation. *Children and Youth Services Review* [Oferirea de soluții alternative față de instituționalizarea copiilor în Bulgaria: cum poate beneficia prevenirea instituționalizării de la o orientare spre dezvoltarea socială. *Analiza serviciilor pentru copii și tineri*], 35. pag. 1566–1575

37. Groark, C.J., McCall, R.B. și Li, J. (2008) *Status of Child Welfare Reform: Characterizing the Status and Progress of a Country's Child Welfare Reform* [Situția reformei pentru protecția copilului: caracterizarea situației și progresului reformei unei țări pentru protecția copilului]. Pittsburgh: Universitatea Pittsburgh Biroul pentru dezvoltarea copilului.

rezultatele proiectului. Referitor la Proiectul Lumos, specialiștii cunosc cel mai bine despre suportul acordat în procesul modificărilor și completării cadrului normativ național, elaborarea și aplicarea mecanismelor de evaluare a copilului și familiei, precum și componentele de infrastructură, și mai puțin despre aspectele cu referire la sprijinul direct pentru prevenirea separării de familie și elemente de consolidare a capacităților.

Unii respondenți, deși au subliniat că există o relație de lucru între ei și membrii echipei Lumos, aceștia consideră că aceasta poate fi îmbunătățită prin sporirea dialogului echipei Lumos cu alte organizații ale societății civile, într-o manieră constantă. În acest sens, Lumos poate considera aceste sugestii ca modalități de implicare în diferite grupuri de lucru și platforme ale ONG-urilor.

A fost apreciat angajamentul și pasiunea pe care echipa Lumos o depune în munca lor. Totodată, relația lor strânsă cu diferite ministere și influențarea unor decizii constituie o problemă pentru unii. Un exemplu în acest sens ține de situațiile în care deciziile anumitor structuri guvernamentale au fost luate fără ceea ce a fost considerat drept contribuții suficiente din partea altor organizații ale societății civile, în special aceasta se referă la actele legislative și normative cu care trebuie să se conformeze. O altă îngrijorare este durabilitatea și replicabilitatea unor modele implementate de Programul Lumos în procesul de dezinstituționalizare. Aceasta se observă, în special, în ceea ce ține de investițiile în infrastructură, cum ar fi Centrele de resurse pentru educația incluzivă în școli, construcția de clădiri noi pentru casele comunitare, precum și nivelul de sprijin intensiv pe care Lumos este capabil să îl ofere. Unii se tem că acest lucru nu poate fi compensat în alte raioane, fie prin nivelurile actuale de finanțare ale autorităților locale sau sprijin din partea organizațiilor neguvernamentale.

În concluzie, această evaluare a identificat unele probleme în relația de lucru dintre Lumos și alte ONG-uri în ceea ce privește Proiectul Lumos de dezinstituționalizare, al cărui rezultat poate, de

asemenea, duce la unele percepții greșite în ceea ce privește realizările generale, calitatea muncii și impactul programului în ansamblu.

SECȚIUNEA 6. O EVALUARE RAPIDĂ A REFORMELOR SISTEMULUI DE ÎNGRIJIRE A COPILULUI ÎN DOUĂ REGIUNI ÎN CARE LUMOS NU A PUS ÎN APLICARE NICIUN PROIECT DIRECT: STRĂȘENI ȘI CIMIȘLIA

Două interviuri au fost realizate în raionul Strășeni și trei în Cimișlia. O evaluare foarte rapidă a reformelor sistemului de îngrijire a copilului în ambele raioane sugerează că programele de dezinstituționalizare naționale și locale sunt înțelese și sunt întreprinse activități pentru reintegrarea copiilor dezinstituționalizați în propriile lor familii sau, în cazul în care aceasta nu este posibil, plasați în îngrijirea alternativă de tip familial. Pe lângă aceasta, programele de educație incluzivă, așa cum sunt prevăzute de actele legislative și normative naționale permit, de asemenea, dezinstituționalizarea copiilor cu dizabilități și incluziunea acestora, ori de câte ori este posibil, în școlile din comunitate. Procesul de dezinstituționalizare include evaluarea tuturor copiilor din instituțiile rezidențiale din țară, în care sunt plasați copiii locuitori ai acestor două raioane, dar și a copiilor veniți din alte raioane în instituția rezidențială din localitate (Strășeni). Totodată, acest proces include activități care vor asigura reîntoarcerea copiilor în raion din instituțiile rezidențiale din alte regiuni ale țării.

Cei intervievați păreau să fie bine informați în ceea ce privește legile, regulamentele și strategiile naționale privind dezinstituționalizarea. Ei au manifestat o foarte bună înțelegere a importanței îngrijirii copilului în familie, a condițiilor de siguranță în cazul reintegrării copilului în familie, ori de câte ori acest lucru este posibil. Ei au recunoscut că copiii nu ar trebui să fie separați de familie din cauza unor probleme legate de sărăcie și excluziune socială și că ar trebui depuse toate eforturile pentru a oferi sprijin atât material, cât și emoțional

pentru copiii și familiile aflate în dificultate. A fost recunoscută necesitatea dezvoltării serviciilor de sprijin comunitar și, în acest sens, ambele raioane au depus eforturi, când a fost posibil, pentru a crește capacitatea și numărul personalului, dar și a bugetelor alocate pentru astfel de servicii. De asemenea, a existat o bună înțelegere a importanței și procesului de reintegrare a copiilor cu dizabilități în familii sau în forme alternative de îngrijire, dar și prestarea de servicii educaționale în școlile locale. Ei recunosc că reformele educaționale le-au permis acum să utilizeze 2% din bugetul educațional pentru educația incluzivă și fiecare raion a obținut resurse pentru crearea Centrelor de resurse pentru educația incluzivă în majoritatea școlilor.

În ambele raioane, de către echipele multidisciplinare, au fost efectuate evaluări complexe a tuturor copiilor din instituțiile rezidențiale, ca o componentă a procesului lor de dezinstituționalizare. Nu a fost posibilă evaluarea calității acestui proces de evaluare sau prestarea directă a serviciilor și monitorizarea copiilor care au revenit din instituțiile rezidențiale. Cu toate că personalul din întregul raion a fost inclus în diferite cursuri de instruire, inclusiv unele oferite de Lumos, intervievații au remarcat necesitatea consolidării capacităților diferitor grupuri de specialiști, atât din domeniul educației, cât și din domeniul social. De asemenea, aceștia cunoșteau câte ceva despre activitatea pe care Lumos a desfășurat-o în raioanele Florești și Ialoveni și ar saluta contribuția Lumos și în raioanele lor.

Rezultatele evaluării arată că APL-urile din raioanele Strășeni și Cimișlia cunosc politicile de stat în domeniul reformei sistemului de îngrijire rezidențială a copilului și depun eforturi în vederea implementării acestora. Totuși, din cauză că evaluarea acestor două raioane a avut loc într-un mod foarte rapid, doar 5 ședințe în total și, întrucât aceste raioane păreau să se conformeze actelor legislative și normative naționale, cu un personalul care înțelege principiile importante ale dezinstituționalizării în timpul aplicării acestor cunoștințe într-un proces de dezinstituționalizare, a fost dificil de evaluat gradul specific de diferență atât a calității, cât și a impactului activităților asupra procesului de dezinstituționalizare între raioanele Strășeni, Cimișlia, Florești și Ialoveni. S-a decis să se utilizeze datele cantitative pentru a compara utilizarea formei de protecție prin plasamentul în instituția rezidențială și a serviciilor alternative de îngrijire a copiilor în cele patru raioane.

O scurtă analiză a datelor, după cum este prezentat în Anexa nr. 8, ilustrează faptul că, în anul 2014, rata de instituționalizare a copiilor (la 100 000 de copii, cu vârste cuprinse între 0 - 17 ani) a fost de 780,9 în raionul Strășeni, 363,7 în Cimișlia, 159,2 în Florești și 169,2 în Ialoveni. În anul 2014, a existat doar un asistent parental profesionist cu 2 copii plasați în îngrijire în raionul Strășeni, în comparație cu 26 de asistenți cu 42 de copii în Florești și 10 asistenți cu 18 copii în Ialoveni.

REZUMATUL CONSTATĂRILOR

COPIII ȘI FAMILIILE

Proiectul Lumos a contribuit la închiderea cu succes a instituțiilor rezidențiale. Proiectul Lumos a sprijinit o abordare etapizată, multidimensională și multidisciplinară, pusă în aplicare de către parteneri la nivel național și local, care a creat un model holistic pentru dezinstituționalizare. Această evaluare a prezentat rezultatele pozitive pentru copii și familii, obținute cu ajutorul acestui proiect intensiv.

Proiectul Lumos a contribuit la procesul de dezinstituționalizare și reformele sistemului de îngrijire a copilului, care au drept scop asigurarea încetării instituționalizării, prevenirea separării de familie și plasamentul copiilor în forme alternative de îngrijire de tip familial. Astfel, Proiectul Lumos a contribuit la un proces de reintegrare, bazat pe datele evaluării complexe a situației copiilor, care a asigurat ieșirea copiilor din instituțiile rezidențiale și reintegrarea acestora în familie, școală și comunitate. Datele acestei evaluări arată că un procent semnificativ dintre copiii, care au părăsit instituțiile rezidențiale, au fost reintegrați în familii. Consolidarea și dezvoltarea îngrijirii alternative de tip familial a permis copiilor, pentru care reintegrarea în propria familie nu a fost posibilă, să fie transferați din instituțiile rezidențiale în serviciul alternativ de tip familial – asistență parentală profesionistă. Pentru copiii instituționalizați, pentru care nu a fost posibilă reintegrarea în familie sau plasamentul în asistență parentală profesionistă, în Republica Moldova au fost create case comunitare care au permis dezinstituționalizarea cu succes a acestor copii. Totodată, Proiectul Lumos a contribuit în mod semnificativ la dezvoltarea și implementarea serviciilor, care să permită dezinstituționalizarea cu succes a copiilor cu dizabilități, și îndeosebi reintegrarea lor în familii, dar și participarea la

educație prin înrolarea în școala comunitară a acestora. De asemenea, Proiectul Lumos a oferit o varietate de sprijin partenerilor în procesul de consolidare și dezvoltare a serviciilor de prevenire a separării copiilor de familii, inclusiv a celor cu dizabilități, evitând plasamentul lor în instituțiile rezidențiale sau alte forme de îngrijire alternativă.

Copiii și tinerii care au participat la această evaluare și-au împărtășit sentimentele de bucurie pe care le-au trăit la ieșirea din instituțiile rezidențiale și reunirea lor cu familia, sau oferirea altor plasamente de tip familial. Ei au vorbit despre optimismul lor pentru un viitor mai bun. Pentru marea majoritate a copiilor, familia a fost cea cu care au dorit să trăiască, indiferent de situația acesteia. Proiectul Lumos a contribuit, prin acțiuni și sprijin adresate acestui grup de copii, care au rezultat în îmbunătățirea sentimentelor de bunăstare în rândul acestora, inclusiv a copiilor cu dizabilități. Unii copii și tineri și-au împărtășit noul lor sentiment de libertate și speranța pentru o viață mult mai bună, pe care nu și-au imaginat-o anterior. Copiii, tinerii și familiile recunosc că au fost implicați destul de mult în procesul de luare a deciziilor, împreună cu prestatorii de servicii. Copiii au recunoscut, în special, cât de important a fost pentru ei participarea în procesul de luare a deciziilor ce țineau de întoarcerea sau nu la propria lor familie. De asemenea, evaluatorii arată că a fost pus un accent deosebit atât pe tipul serviciilor de îngrijire, cât și pe calitatea serviciilor de sprijin oferite copiilor și familiilor în procesul de dezinstituționalizare.

În general, copiii, tinerii, familiile biologice și asistenții parentali profesioniști au fost extrem de mulțumiți de sprijinul pe care l-au primit pe parcursul perioadei Proiectului Lumos, direct de la personalul Lumos, precum și de la serviciile autorităților locale. Informațiile colectate de la copiii

și tinerii care au participat la această evaluare au indicat, pe de altă parte, o diferență în modul în care au fost informați cu privire la ieșirea din instituția rezidențială. Astfel, pentru unii copii, s-a creat o perioadă de îngrijorări suplimentare. Unii copii își amintesc că nu întotdeauna li s-au oferit aceste informații de către cineva pe care îi cunoșteau sau în care aveau încredere, sau nu au primit inițial informațiile, care le-ar fi explicat implicarea lor în acest proces. De exemplu, unii au aflat pentru prima oară despre închiderea instituției rezidențiale de la alți copii. Acest moment, când au auzit că vor părăsi instituția rezidențială, a fost unul care a schimbat viețile copiilor și ceva pe care copiii au indicat evaluatorilor ca fiind foarte important pentru ei.

Evaluarea a constatat că copiilor și tinerilor le este într-adevăr dor de prietenii lor din instituțiile rezidențiale și și-ar dori mai multe oportunități de a-i vedea și de a păstra legătura cu ei. Asistenții parentali profesioniști, de asemenea, au constatat că au nevoie de a se întâlni și a se sprijini reciproc, atât înainte, cât și după plasamentul copiilor în familiile lor.

Evaluarea a constatat o lipsă de informații specifice cu privire la formele specializate de îngrijire alternativă, ca de exemplu asistența parentală profesionistă de urgență, asistența parentală profesionistă pentru copiii mici, pentru copiii mai mari și pentru copiii cu dizabilități. Informațiile oferite de către intervievați au fost, de asemenea, insuficiente în ceea ce privește practicile care promovează soluții permanente legale pentru copiii în cazul cărora evaluarea a determinat că aceștia nu pot să se întoarcă în familiile lor, ca de exemplu adopția.

Realizările în cadrul autorităților guvernamentale naționale și locale pentru furnizarea programelor de dezinstituționalizare și prevenire

Proiectul Lumos a contribuit la elaborarea și consolidarea cadrului normativ, atât la nivel național, cât și la nivel local. Această activitate a oferit autorităților publice locale împuterniciri legale și măsuri de asigurare a calității pentru a

dezvolta și furniza servicii comunitare adecvate, bazate pe necesitățile beneficiarilor. Este important de menționat că această activitate a permis planificarea și alocarea bugetelor în acest scop, fără de care multe aspecte ale programului de dezinstituționalizare și de reformă a sistemului de îngrijire a copilului nu ar fi fost posibile. Proiectul Lumos a oferit asistență metodologică directă și a elaborat ghiduri metodologice cu privire la implementarea reformei, inclusiv aplicarea practică a actelor legislative și normative, acest aspect fiind foarte apreciat de către participanții la această evaluare a Proiectului.

Această evaluare a demonstrat importanța investiției în consolidarea capacităților multisectoriale. Proiectul Lumos a contribuit la crearea unui sistem de evaluare multisectorială, care a facilitat dezvoltarea relațiilor profesionale mai puternice și mai pozitive la nivel local, în special a spiritului cunoștințele și înțelegerea despre protecția și îngrijirea copilului, a consolidat spiritul de echipă, a dezvoltat atitudini pozitive referitor la importanța îngrijirii și creșterii copilului în familie, condițiilor de siguranță și a deciziilor luate în interesul superior al copilului. Evaluatorii consideră că această componentă a Proiectului este una dintre cele mai durabile și au identificat impactul constant pe întreaga perioadă de implementare a proiectului.

Evaluarea a constatat sprijinul moral și material intensiv oferit familiilor, care s-a dovedit important în obiectivele dezinstituționalizării, revenirea copiilor în familiile lor și prevenirea separării în continuare de familie. Este de remarcat, de asemenea, cât de important a fost acest sprijin pentru familii. Evaluatorii au remarcat, la fel, modul continuu și regulat în care acest sprijin a fost oferit. Evaluarea indică, de asemenea, o preocupare în ceea ce privește durabilitatea unei astfel de încrederi continue pe care familiile o au față de contribuțiile directe atât din partea serviciilor Lumos, cât și a autorităților locale. Aceasta solicită evaluatorilor să recomande o evaluare suplimentară a capacității personalului care lucrează direct cu beneficiarii, și, în special, a asistenților sociali comunitari pentru a

evalua timpul când un caz poate fi închis în condiții de siguranță și modul de includere a elementelor de durabilitate a încrederii familiei în prestarea de servicii.

Evaluarea a demonstrat legătura strânsă de lucru între reprezentanții autorităților guvernamentale centrale și locale din raioanele Florești și Ialoveni cu echipa de proiect Lumos. Există dovezi de încredere reciprocă și de recunoaștere a profesionalismului demonstrat pe parcursul implementării proiectului. Evaluarea a sugerat, de asemenea, că a fost dezvoltată o dependență de personalul Lumos. Ca urmare a activităților desfășurate în teren, evaluatorii au fost informați că aceasta a fost, într-adevăr, o preocupare a managerilor Lumos, iar costul și angajarea lucrătorilor cheie ai Lumos în raioane ține de responsabilitatea autorităților publice locale. Constatările evaluatorilor trezesc îngrijorare cu privire la durabilitatea unui astfel de sprijin, precum și cu privire la competențele actuale și rolul profesional al unor specialiști din cadrul structurilor locale, în oferirea supravegherii personalului angajat.

Evaluarea a evidențiat motivele de îngrijorare ale unor intervievați referitor la durabilitatea și replicabilitatea în alte raioane ale unor componente ale Proiectului Lumos, în special în ceea ce privește resursele financiare pe care Lumos le-a utilizat, inclusiv investițiile în infrastructură, construcții și intensitatea în ceea ce privește activitățile Programului. Evaluatorii nu au avut drept obiectiv evaluarea aspectului financiar al Proiectului Lumos și, prin urmare, nu au studiat sau comentat eficacitatea costurilor sau replicabilitatea proiectului în ceea ce privește cheltuielile financiare. Evaluatorii recunosc că, în domeniul de competență a Proiectului implementat de Lumos în anii 2009 - 2014, au fost depuse eforturi pentru a se asigura că autoritățile locale și-au asumat răspunderea financiară și managerială pentru serviciile create în cadrul proiectului, în conformitate cu acordurile semnate în prealabil.

În ceea ce privește parteneriatele și relațiile strânse de lucru întru atingerea obiectivelor naționale de dezinstituționalizare, evaluatorii au observat unele puncte slabe în relațiile dintre Lumos și alte organizații ale societății civile.

Evaluarea a arătat rezultate pozitive pentru copii și familii, ca urmare a investițiilor într-un proiect intensiv, orientat spre calitate, care a încorporat toate elementele recunoscute în orientările internaționale, ca fiind necesare pentru programele de dezinstituționalizare.

RECOMANDĂRI

Constatările acestei evaluări au stat la baza formulării următoarelor recomandări:

RECOMANDĂRI PENTRU LUMOS, CU PRIVIRE LA OFERIREA SPRIJINULUI PARTENERILOR ACTUALI ȘI COLABORAREA CU ALTE PĂRȚI INTERESATE

1. Se recomandă ca Lumos să ia în considerare oferirea unor instruiți suplimentare pentru specialiștii din sectorul serviciilor sociale, și, mai ales, asistenților sociali comunitari cu privire la închiderea unui caz în mod adecvat și în condiții de siguranță.
2. Se recomandă desfășurarea suplimentară a activităților de sensibilizare și instruire a specialiștilor și altor părți interesate privind riscurile de abuz sexual.
3. Se recomandă să fie luată în considerare obținerea unui statut juridic permanent, ca de exemplu adopția, pentru acei copii care au fost plasați în îngrijire alternativă și nu sunt în măsură să se întoarcă vreodată în familiile biologice.
4. Se recomandă să fie facilitate grupurile de autopromovare și autosusținere, formate din copiii și tinerii care ies sau care au ieșit de curând din instituțiile rezidențiale.
5. Se recomandă să fie facilitate grupurile de sprijin reciproc pentru asistenții parentali profesioniști potențiali sau selectați.
6. Se recomandă să fie dezvoltate și promovate programe de capacitate financiară adițională a familiilor, pentru instruirea și dezvoltarea competențelor profesionale și creșterea accesului la locurile de muncă.
7. Se recomandă evaluarea competențelor prestatorilor de servicii privind supervizarea îngrijitorilor copiilor, în special a supervisorilor asistenților sociali și, dacă este necesar, organizarea instruirilor suplimentare a personalului cu referire la procedura de supervizare.

ALTE RECOMANDĂRI

1. Se recomandă evaluarea serviciilor sociale pentru tinerii care ies din sistemul de îngrijire, atât rezidențială, cât și de tip familial, în vederea dezvoltării și furnizării serviciilor sociale suplimentare pentru această categorie de beneficiari.
2. Se recomandă să se acorde o atenție suplimentară procesului de pregătire a copilului pentru ieșirea din sistemul de îngrijire. Aceasta prevede informarea fiecărui copil cu privire la transferul lui din instituția rezidențială de către o persoană cunoscută copilului. Informația trebuie să fie adusă la cunoștința copilului în timp util, înainte ca aceasta să devină cunoscută unui public mai larg.
3. Se recomandă să se acorde o atenție suplimentară dezvoltării serviciilor pentru copiii cu toate tipurile și gradele de dizabilitate, inclusiv diagnosticarea, reabilitarea. Un accent deosebit se va pune pe serviciile de intervenție timpurie pentru copiii cu vârsta până la un an și copiii mici cu dizabilități.

4. Se recomandă să fie acordată o atenție suplimentară creșterii numărului serviciilor de tip familial, în special asistența parentală profesionistă pentru îngrijirea copiilor cu dizabilități.
5. Se recomandă includerea, în programul de formare a asistenților parentali profesioniști, mai multor subiecte privind pregătirea acestora pentru a face față provocărilor generate de subdezvoltarea educațională și socială a copiilor care au fost dezinstituționalizați sau celor pentru care a fost prevenită instituționalizarea.
6. Se recomandă ca asistenții parentali profesioniști și copiii plasați în serviciu să fie informați cu privire la drepturile, facilitățile și sprijinul din partea statului pentru aceștia, odată cu atingerea vârstei de 18 ani.
7. Se recomandă o evaluare a resurselor financiare acordate asistenților parentali profesioniști, pentru acoperirea necesităților de creștere și întreținere a copiilor din plasament în familiile acestora.
8. Se recomandă ca personalul din sistemul judiciar să fie inclus în programe de consolidare a capacităților resurselor umane.
9. Se recomandă ca Lumos să ia în considerare cum ar fi posibil de păstrat toate componentele intercorelate din programul de dezinstituționalizare, în cazul în care ar implementa reforma și în alte raioane, unde resursele financiare disponibile sunt limitate, comparativ cu costurile Programului de dezinstituționalizare pentru 2009-2014.
10. Se recomandă ca Lumos să ia în considerare modalitățile de îmbunătățire a procesului de coordonare și comunicare cu alte ONG-uri din Republica Moldova.
11. Se recomandă ca Lumos să-și propună, ulterior, o evaluare externă privind cost-eficiența Proiectului de dezinstituționalizare pentru 2009-2014, constatările căreia ar fi utile pentru procesul de dezinstituționalizare în viitor.
12. Se recomandă realizarea unui studiu longitudinal care ar evalua impactul pe termen lung și rezultatele copiilor și tinerilor, care au fost reintegrați în familiile biologice/extinse după ieșirea din instituții rezidențiale.

ANEXE

ANEXA 1. LEGILE NAȚIONALE CU RELEVANȚĂ PENTRU DEZINSTITUȚIONALIZARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Legile naționale cu relevanță pentru dezinstituționalizare în Republica Moldova

Legea privind drepturile copilului (Nr. 338-XIII din 15.12.1994)	stabilește statutul juridic al copilului ca subiect independent. Legea prevede asigurarea sănătății fizice și spirituale a copilului. Legea acordă atenție specială protecției sociale copiilor lipsiți de anturajul familiei sau care se află în alte condiții nefavorabile sau extreme.
Codul Familiei (2000) și modificările (2008)	accentuează separarea de îngrijirea părintească și instituționalizarea doar în ultimă instanță. Codul oferă detalii cu privire la drepturile și obligațiile părinților și protejează dreptul copilului de a trăi în familie. Detaliile includ mijloacele de protecție și de îngrijire pentru copiii rămași fără îngrijire părintească și procedurile de referire și evaluare. Reglementările privind plasamentul copiilor în afara îngrijirii părintești includ asigurarea tutelei, îngrijirea rezidențială de tip familial și instituțiile rezidențiale. Codul subliniază rolul și funcțiile autorității tutelare din Republica Moldova în ceea ce privește managementul de caz și furnizarea de îngrijire. De asemenea, sunt prevăzute procedurile de încetare și de restricționare a drepturilor părintești.
Legea asistenței sociale (Nr. 547-XV din 25.12.2003)	stabilește responsabilitățile legale în cadrul sistemului de protecție socială, inclusiv dezvoltarea serviciilor sociale pentru copii și familii; copiii și tinerii ale căror sănătate și dezvoltare fizică și psihică sunt expuse riscului, familiile care nu își îndeplinesc obligațiile privind îngrijirea și educarea copiilor; familiile fără venituri sau cu venituri mici; familiile afectate de violența în familie; familiile cu trei și mai mulți copii; familiile monoparentale cu copii; alți copii sau familii aflate în dificultate.
Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie (Nr. 45-XVI din 01.03.2007)	conține prevederi privind violența în familie și formele acesteia și stabilește responsabilități specifice autorităților competente. Legea prevede un mecanism eficient pentru soluționarea cazurilor de violență, proceduri de plângeri și aplicarea victimei pentru protecție.
Legea cu privire la serviciile sociale (Nr. 123 din 18.06.2010)	sprijină rolul serviciilor sociale în calitate de furnizor de activități pentru a satisface nevoile sociale ale unei persoane fizice sau familii pentru a depăși situațiile dificile sau marginalizarea socială. Include detalii ale managementului de caz, inclusiv evaluarea inițială, evaluarea complexă și planuri de asistență individualizate. Evidențiază organele autorității locale care sunt responsabile pentru serviciile sociale, rolurile, responsabilitățile și procedurile acestora, și permite prestarea servicii sociale de către prestatorii privați, inclusiv organizațiile neguvernamentale.
Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități (Nr. 60 din 30.03.2012)	evidențiază principiile și obiectivele care stau la baza protecției și promovării drepturilor persoanelor cu dizabilități, inclusiv a copiilor cu dizabilități. Legea asigură dreptul la protecție socială, asistență medicală, reabilitare, educație, mediu fizic, transport, tehnologiile informației și comunicațiilor, alte servicii și facilități.
Legea privind acreditarea prestatorilor de servicii sociale (Nr. 129 din 08.06.2012)	reglementează aspectele obligatorii și procedura de acreditare a prestatorilor de servicii sociale, având drept scop sporirea calității serviciilor sociale prestate și garantarea respectării drepturilor beneficiarilor.

Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți (Nr. 140 din 14.06.2013, în vigoare din 01.01.2014)	sprijină rolul părților interesate cheie, inclusiv Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, autorității tutelare locale din sate și primarilor de orașe, și obligațiile autorității tutelare locale asumate de Direcția asistență socială și protecție a familiei (DASPF). Evidențiază rolurile și responsabilitățile autorităților locale în ceea ce privește referirile, evaluarea și planurile de caz (inclusiv intervalele de timp). Stabilește colaborarea intersectorială, prevenirea separării, mutările de urgență, plasamentul în îngrijire alternativă, accesul la serviciile și deciziile judecătorești. Prevede rolul specialistului în protecția drepturilor copilului sau a asistentului social comunitar în cadrul DASPF. Legea prevede că un copil poate fi plasat în afara ocrotirii părintești în cazul în care o evaluare este în măsură să demonstreze că plasamentul este în interesul superior al copilului. Plasamentul sub tutelă în familia extinsă sau la rude trebuie să fie considerată o prioritate, iar plasamentul în îngrijire alternativă de tip familial ca prioritate secundară. Legea prevede procedura de referire și înregistrare a cazurilor privind copiii aflați în situație de risc, precum și clarificarea noțiunii de „în situație de risc”.
---	--

Politici, strategii și regulamente cu relevante procesului de dezinstituționalizare în Republica Moldova

Strategia națională și Planul de acțiune privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului pe anii 2007 - 2012 (aprobată prin HG Nr. 784 din 09.07.2007)	pune accent pe asigurarea dreptului copilului de a crește în mediul familial. Obiectivele includ reducerea numărului de copii care trăiesc în afara familiei cu 50%. Detalii sunt oferite pentru reorganizarea instituțiilor rezidențiale pentru a oferi sprijin comunitar pentru copii și familii. Strategia mandatează administrația publică locală și centrală și ONG-urile să colaboreze asupra obiectivelor care includ dezvoltarea serviciilor locale. De asemenea, este inclusă datoria de a îmbunătăți abilitățile personalului.
Regulamentele privind serviciul de asistență parentală profesionistă (aprobat prin HG Nr. 1363 din 07.12.2007) și Regulamentele-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență parentală profesionistă și standardele minime de calitate (aprobat prin HG Nr. 760 din 17.09.2014).	Ambele documente prevăd detalii cu privire la organizarea, conducerea și funcțiile serviciului de asistență parentală profesionistă, supravegherea de către autoritățile locale, inclusiv recrutarea și instruirea asistentului parental profesionist. Procesul plasamentului în asistență parentală profesionistă include planificarea, monitorizarea, revizuirea și încheierea. Regulamentele solicită utilizarea sistemelor de gestionare a datelor. Al doilea regulament l-a înlocuit pe primul.
Hotărârea de Guvern Nr. 1177 (din 31.10.2007) cu privire la instituirea Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate și aprobarea Regulamentului-cadru de activitate a acesteia	prevede instituirea Comisiilor pentru protecția copilului aflat în dificultate în fiecare raion cu obiectivele de a proteja și promova bunăstarea copilului și dreptul de a fi crescuți într-un mediu familial, ținând seama de interesul superior al copilului; monitorizarea respectării regulamentelor în ceea ce privește plasamentul copiilor în îngrijirea alternativă cea mai potrivită, inclusiv asistența parentală profesionistă; asigurarea plasamentului în îngrijirea rezidențială ca o ultimă opțiune; având în vedere reunirea copiilor din îngrijirea alternativă cu familia biologică; și consiliere cu privire la și monitorizarea serviciilor autorităților locale pentru copiii aflați în dificultate. Decizia stabilește, de asemenea, orientări pentru stabilirea și componența Comisiilor, precum și principiile și procedurile de luare a deciziilor pe care acestea trebuie să le urmeze.
Managementul de caz - Ghidul asistenților sociali aprobat prin ordinul Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului din Moldova (MPSFC) Nr. 71 din 03.10.2008	include forme de evaluare complexă și închidere a cazului. Evidențiază rolul asistentului social comunitar și procesul de identificare și referire cu privire la copilul care prezintă o preocupare, urmat de evaluare, analiză, planificare de intervenție cu planuri individuale de asistență, monitorizare, revizuirea planului și închiderea cazului.

Mecanismul de referire a cazului în sistemul de servicii sociale (Ghidul de aplicare practică) (aprobat prin Ordinul MMPSF Nr. 55 din 12.06.2009)	pentru a fi utilizat în aplicarea procedurilor de management de caz de către personalul serviciilor sociale. Include proceduri de referire a cazurilor de la nivel comunitar, la nivel raional, și procesul de identificare a copilului care prezintă interes, evaluare, luare a deciziilor, planificare a îngrijirii, management de caz, plasament în îngrijire, monitorizare și urmărire.
Ghidul de aplicare practică a mecanismului de supervizare profesională în asistența socială (aprobat prin Ordinul MPSFC Nr. 99 din 31.12.2008)	include orientări privind supervizarea și susținerea asistenților sociali comunitari de către supraveghetorii lor.
Ghidul de aplicare practică pentru sistemul de prevenire a separării copilului de familie (aprobat prin Ordinul MPSFC Nr. 76 din 08.09.2009)	pune accentul pe prestarea de servicii de sprijin familiar comunitar multidisciplinar. Include detalii cu privire la rolurile și responsabilitățile Direcției asistență socială și protecție a familiei și a asistenților sociali comunitari. Include proceduri pentru managementul de caz. Mandatează pentru înființarea Comisiilor pentru protecția copilului aflat în dificultate ca organe independente, precum și rolurile și responsabilitățile acestora, o funcție primară fiind evaluarea recomandărilor autorităților locale pentru plasamentul copiilor în îngrijire alternativă în vederea acordării aprobării numai în cazul în care au fost făcute toate eforturile pentru a preveni separarea. De asemenea, este inclusă utilizarea sistemelor de gestionare a informațiilor.
Programul național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale pe anii 2008 - 2012 (aprobat prin HG Nr. 1512 din 31.12.2008)	Un element de bază în sistemul integrat de servicii sociale îl constituie dezvoltarea serviciilor sociale alternative îngrijirii rezidențiale, adresate copiilor în situație de risc și copiilor separați de părinți.
Ghidul de aplicare practică „Mobilizarea comunității” (aprobat prin Ordinul MPSFC Nr. 022 din 04.12.2009)	include metode pentru asistentul social comunitar pentru a mobiliza procesul decizional comunitar și sprijinul comunitar pentru familiile aflate în dificultate.
Regulamentele - cadru de activitate al Serviciului de asistență socială comunitară (aprobat prin Ordinul MPSFC Nr. 54 din 10.06.2009)	includ scopurile, obiectivele și principiile de organizare și prestare a serviciilor comunitare de asistență socială pentru copiii și familiile în situații de risc, copiii lipsiți de îngrijire părintească, copiii abuzați și neglijăți, orfanii și copiii cu dizabilități. Oferă detalii cu privire la procesul și procedurile pentru managementul de caz, rolurile și responsabilitatea prestatorilor de servicii sociale și prestarea serviciilor disponibile, inclusiv servicii comunitare și destinații de plasamente de îngrijire.
Strategia națională privind sistemul integrat de servicii sociale (2009)	definește prevenirea instituționalizării ca „un set de acțiuni întreprinse de organele competente în scopul prevenirii, prin toate mijloacele, a separării copilului de familie și comunitate”. Prezintă obiectivele de prevenire a instituționalizării, printre care garantarea și promovarea luării deciziilor, care sunt în interesul superior al copilului, precum și dezvoltarea și bunăstarea acestuia, și pune accentul pe serviciile de prevenire și intervenție timpurie.
Strategia de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pe anii 2010 - 2013 (aprobată prin Legea Nr. 169 din 09.07.2010)	asigură crearea și funcționarea unui sistem consecvent de protecție a copiilor cu dizabilități prin oferirea unui nou model și metode de determinare a gradului de dizabilitate, dezvoltarea serviciilor de intervenție timpurie și procedurilor de acordare de sprijin tehnic și financiar, precum și servicii sociale specializate.
Regulamentul privind mecanismul de colaborare intersectorială în domeniul medico-social în vederea prevenirii și reducerii ratei mortalității infantile și a copiilor cu vârsta de până la 5 ani la domiciliu (2010)	are drept obiectiv consolidarea mecanismelor de colaborare intersectoriale care includ principiile de participare, profesionalism și transparență, și o abordare integrată în identificarea, evaluarea și sprijinirea familiilor vulnerabile și a copiilor aflați în situație de risc. Include rolurile și responsabilitățile specifice ale diferitelor părți interesate și forme de monitorizare.

Planul Național de Acțiuni cu privire la protecția copiilor rămași fără îngrijirea părinților pentru anii 2010 - 2011 (aprobat prin HG Nr. 450 din 02.06.2010)	conține acțiuni pentru îmbunătățirea situației copiilor rămași fără ocrotire părintească, inclusiv copiii cu părinții plecați în străinătate. De asemenea, planul promovează un cadru normativ și instituțional privind funcționarea autorităților tutelare. O atenție specială este acordată obligațiilor și responsabilităților parentale, precum și calității procesului de comunicare între părinți și copii. Toate echipamentele tehnice corespunzătoare și disponibile trebuie să fie utilizate pentru a menține comunicarea cu copii, pentru a discuta aspecte sensibile pentru prevenirea riscurilor la diferite vârste, iar materiale informative corespunzătoare trebuie să fie elaborate pentru a sprijini părinții să mențină comunicarea cu copii, pentru a discuta aspecte sensibile pentru prevenirea riscurilor la diferite vârste.
Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011 - 2020 (aprobat prin HG Nr. 523 din 11.07.2011)	prevede educația incluzivă ca o prioritate educațională și dispoziții care să asigure incluziunea copiilor cu nevoi educaționale speciale, inclusiv a celor dezinstiționalizați din instituțiile rezidențiale mari în instituțiile de învățământ general local.
Regulamentul privind redirecționarea resurselor financiare în cadrul reformei instituțiilor rezidențiale (aprobat prin HG Nr. 351 din 29.05.2012)	stabilește mecanismul de redirecționare a resurselor financiare, ca o componentă inerentă a reformei sistemului de îngrijire rezidențială a copilului, din instituțiile rezidențiale spre serviciile sociale și de educație incluzivă nou create. Acesta prevede utilizarea resurselor financiare pentru a acoperi un set minim de servicii sociale și de educație incluzivă, adresate copiilor reintegrați și copiilor expuși riscului de a fi separați de familiile lor, în funcție de nevoile lor. De asemenea, acesta determină costurile noilor servicii sociale și de educație incluzivă.
Regulamentul-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social Casa comunitară pentru copii în situație de risc (aprobat prin HG Nr. 52 din 17.01.2013)	reglementează organizarea și prestarea de servicii sociale specializate pentru îngrijirea și educația copiilor privați temporar sau permanent de mediul lor familial, precum și a copiilor aflați în situație de risc, într-o casă comunitară.
Strategia Națională privind protecția copilului pe anii 2014 - 2020 (aprobată prin HG Nr. 434 din 10.06.2014)	oferă un cadru de reforme prin: 1. Asigurarea condițiilor necesare pentru creșterea copiilor în mediul familial, cu accent pe prevenirea separării copilului de familie, stoparea graduală a instituționalizării copiilor cu vârsta cuprinsă între 0 - 3 ani 2. Închiderea instituțiilor rezidențiale 3. Reducerea efectelor negative ale migrației părinților asupra copiilor rămași în țară 4. Sprijinirea familiilor de a asigura dezvoltarea optimă a copiilor.
Hotărârea Guvernului Nr. 270 (aprobată prin HG din 08.04.2014) cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului	include principiul de interes superior al copilului. Hotărârea stabilește procedurile de evaluare și management de caz, și un cadru pentru prevenirea cazurilor de neglijare și violență.
Standardele minime de calitate pentru Serviciul social „Casă comunitară pentru copii în situație de risc” (aprobat prin HG Nr. 529 din 03.07.2014)	stabilesc cerințe normative obligatorii, în baza cărora se determină calitatea serviciilor oferite. Acestea prevăd proceduri pentru a asigura prestarea de servicii care adresează nevoile beneficiarilor. Ele detaliază principiile și acțiunile pentru specialiști. Acestea oferă un instrument și criterii de evaluare prin care să evalueze calitatea serviciului prestat.
Regulamentul privind stabilirea și plata indemnizației zilnice pentru copiii plasați în Casa comunitară pentru copii în situație de risc (aprobat prin HG Nr. 851 din 08.10.2014)	prevede mecanismul de stabilire a plății și monitorizarea indemnizației zilnice a copiilor plasați în case comunitare.

ANEXA 2. AUTORITĂȚILE GUVERNAMENTALE LOCALE ȘI CENTRALE ALE CĂROR RESPONSABILITĂȚI INCLUD REFORMA SISTEMULUI DE ÎNGRIJIRE A COPILULUI

Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	<p>deține responsabilitatea națională pentru îngrijirea copilului, inclusiv:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elaborarea și îmbunătățirea actelor legislative și normative pentru a proteja drepturile familiei și copilului, inclusiv a copiilor rămași fără ocrotire părintească • Crearea mecanismelor de protecție socială pentru familii • Asigurarea unui sprijin sistematic la nivel comunitar care vizează prevenirea separării copiilor de îngrijirea familială și plasamentul în îngrijire rezidențială • Monitorizarea utilizării standardelor minime de calitate pentru serviciile de îngrijire a copilului • Coordonarea mecanismelor de tutelă/curatelă și adopție
Consiliul național pentru protecția drepturilor copilului (CNPDC)	<p>este format din reprezentanți ai autorităților centrale și locale, organe internaționale și ONG-uri naționale. Responsabilitățile acestuia includ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asigurarea respectării CDC a ONU și a legislației naționale • Identificarea priorităților pentru, și promovarea reformei politicilor și a strategiilor pentru copii și familii • Consolidarea coordonării și parteneriatului de lucru • Promovarea măsurilor de prevenire a violenței împotriva copiilor • Asigurarea coordonării autorităților publice centrale și locale cu organizațiile internaționale și ONG-urile pentru realizarea programelor de protecție socială a copilului și familiei
Consiliile raionale pentru protecția drepturilor copilului	<p>Responsabilitățile acestora includ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Supravegherea implementării strategiilor la nivel local, elaborate de CNPDC • Aprobarea și supravegherea programelor locale pentru copii și familiile lor • Evaluarea condițiilor în instituțiile rezidențiale pentru copii și a serviciilor pentru familii și copii • Examinarea cazurilor individuale referitoare la încălcarea drepturilor copilului sau ale copiilor aflați în conflict cu legea
Comisia raională pentru protecția copilului aflat în dificultate	<p>a fost stabilită la nivel raional pentru a asigura luarea de decizii independente cu privire la copiii expuși riscului de a fi separați și copiii care urmează să fie reunificați cu familia lor, cu un accent pe asigurarea celei mai potrivite forme de îngrijire și prevenirea instituționalizării. Comisia este responsabilă pentru analiza informațiilor cheie care le-au fost furnizate cu privire la situația unui copil și pentru emiterea de recomandări privind măsurile de protecție a copiilor aflați în situație de risc. Comisia este responsabilă pentru monitorizarea situației copiilor pentru care au luat decizii.</p>
Direcția asistență socială și protecție a familiei (DASPF)	<p>Responsabilitățile acesteia includ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asigurarea funcțiilor autorității tutelare la nivel raional • Identificarea nevoilor de servicii și prestarea de servicii sociale • Alocarea de resurse financiare și umane pentru prestarea de servicii sociale • Recrutarea, gestionarea și supravegherea asistenților sociali comunitari • Prevenirea separării copilului de familie • Revenirea copiilor separați în familiile lor • Asigurarea de plasament planificat pentru copiii separați de părinți • Asigurarea procedurilor privind stabilirea/retragerea statutului de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau de copil rămas fără ocrotire părintească • Asistență în îndepărtarea copilului de părinți sau de îngrijitori, în cazul în care un pericol iminent pentru viața sau sănătatea copilului este identificat • Cooperarea cu instrucțiuni, structuri și servicii responsabile pentru protecția copilului la nivel local

Consiliul local pentru protecția drepturilor copilului

Responsabilitățile acestuia includ:

- Implementarea strategiilor și politicilor naționale în domeniul protecției copilului
- Aprobarea programelor locale în domeniul protecției copilului
- Prevenirea, identificarea, evaluarea complexă și multidisciplinară a copiilor aflați în situație de risc
- Identificarea soluțiilor ce țin de protecția socială a copiilor aflați în situație de risc din comunitate
- Examinarea cazurilor de încălcare a drepturilor copilului
- Examinarea familiilor în care obligațiile părintești nu sunt respectate

Primăria

Responsabilitățile acesteia includ:

- Asigurarea funcțiilor autorității tutelare la nivel local, exercitate fie direct, fie prin intermediul unui specialist în protecția drepturilor copilului, angajat de primărie
- Asigurarea primirii și înregistrării plângerilor în ceea ce privește încălcarea drepturilor copilului
- Asigurarea evaluării familiilor cu copii aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți
- Asigurarea îndepărtării copilului de părinți sau de îngrijitori, în cazul în care un pericol iminent pentru viața sau sănătatea copilului este identificat
- Asigurarea de plasament de urgență pentru copiii separați de părinți
- Planificarea și luarea deciziilor referitor la realizarea acțiunilor pentru a informa populația cu privire la drepturile copilului
- Întreprinderea măsurilor necesare pentru respectarea drepturilor de proprietate a copiilor rămași fără ocrotire părintească
- Colaborarea cu autoritățile tutelare la nivel central și raional în vederea protejării copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinții lor, inclusiv prin informarea reciprocă cu privire la aspectele de interes comun.

Funcția de specialist în protecția drepturilor copilului a fost instituită în mod legal la 1 ianuarie 2014, în conformitate cu Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. (În anul 2015, doar un număr mic de specialiști au fost angajați din cauza lipsei de resurse financiare și omiterea acestora din bugetele unităților administrativ-teritoriale în anul 2014.) La nivel de comunitate, serviciile de asistență socială copiilor și familiilor aflați în dificultate se acordă de către serviciul de asistență socială comunitară.

ANEXA 3. DETALII CU PRIVIRE LA INSTRUIREA OFERITĂ DE LUMOS MOLDOVA ÎN ANII 2009-2014*

Persoanele instruite	# instruiți (laloveni)	Ore de instruire	# instruiți (Florești)	Ore de instruire	Subiectele abordate
Asistenții sociali comunitari	35	119	44	101	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile, cadrul legal internațional și național privind protecția copilului. Reforma sistemului de protecție a copilului în Republica Moldova. • Evaluarea copiilor instituționalizați, analiza riscurilor, planificarea plasamentului. Pregătirea copilului, familiei și a serviciilor pentru reintegrarea copilului. • Managementul de caz. Sistemul de referire a copiilor aflați în situație de risc. • Organizarea și funcționarea serviciilor de sprijin familial. Prevenirea separării copilului de familie. Monitorizarea și sprijinul copiilor dezinstituționalizați. • Servicii de îngrijire alternativă pentru copiii aflați în situație de risc. • Prevenirea și reducerea ratelor mortalității infantile. Mecanismul de colaborare intersectorială între specialiștii din domeniul social și sănătate în acest domeniu. • Incluziunea școlară a copiilor dezinstituționalizați. • Protecția copilului împotriva neglijenței, violenței, exploatării și traficului (Politicile naționale și Lumos în acest domeniu). Mecanismul de colaborare intersectorială în domeniul protecției copilului. • Procedurile de supraveghere a personalului care lucrează în domeniul serviciilor sociale. • Organizarea și funcționarea serviciului social specializat - asistența personală. • Relațiile cu reprezentanții mass-media în ceea ce privește protecția copilului.
Primarii și secretarii acestora	50	14	82	14	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile, cadrul legal internațional și național privind protecția copilului. Reforma sistemului de protecție a copilului în Republica Moldova. • Protecția copilului împotriva neglijenței, violenței, exploatării și traficului (Politicile naționale și Lumos în acest domeniu). Mecanismul de colaborare intersectorială în domeniul protecției copilului. • Servicii de îngrijire alternativă pentru copiii aflați în situație de risc. • Relațiile cu reprezentanții mass-media în ceea ce privește protecția copilului.

* Următoarele detalii au fost furnizate în mod direct de către Lumos Moldova cercetătorilor

Persoanele instruite	# instruiți (Ialoveni)	Ore de instruire	# instruiți (Florești)	Ore de instruire	Subiectele abordate
Personalul instituțiilor rezidențiale	36	28	96	28	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile, cadrul legal internațional și național privind protecția copilului. Reforma sistemului de protecție a copilului în Republica Moldova. • Managementul schimbării. • Evaluarea copiilor instituționalizați, analiza riscurilor, planificarea plasamentului. Pregătirea copilului și a familiei pentru dezinstituționalizarea copilului. • Particularitățile dezvoltării copilului. Efectele instituționalizării asupra dezvoltării copilului. • Servicii de îngrijire alternativă pentru copiii aflați în situație de risc.
Potențialii asistenți parentali profesioniști și părinții educatori din CCTF (instruire înainte de angajare)	49	50	125	50	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile, cadrul legal internațional și național privind protecția copilului. Reforma sistemului de protecție a copilului în Republica Moldova. • Regulamentele și standarde minime de calitate privind serviciile de plasament pentru copii (asistență parentală profesionistă, CCTF). • Particularitățile dezvoltării copilului. Efectele instituționalizării asupra dezvoltării copilului. • Nevoile și drepturile copiilor din plasament. Importanța identității copilului pentru dezvoltarea și adaptarea copiilor. • Atașamentul și dezvoltarea copiilor. Separarea și pierderea copiilor. • Protecția copilului în plasament. Abuzul asupra copilului. Consecințele abuzului asupra dezvoltării. • Sănătatea copilului. Aspecte medicale și de dezvoltare în ceea ce privește copiii.
Asistenții parentali profesioniști și părinții educatori din CCTF (instruire continuă)	19	70	32	70	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile, cadrul legal internațional și național privind protecția copilului. • Procedurile din cadrul serviciilor de plasament, asistență parentală profesionistă și CCTF (plângeri, supraveghere, protecția copilului). • Metode și practici de lucru cu copiii care au un comportament deviant. Practici și metode de asistență a copiilor cu CES. • Particularități în dezvoltarea adolescenților. Strategii pentru prevenirea și soluționarea situațiilor de conflict. Oferirea de sprijin emoțional copilului din plasament. • Copiii care ies din serviciile de plasament. Orientarea profesională a copiilor din plasament. • Evaluarea și acreditarea serviciilor sociale. • Relațiile cu reprezentanții mass-media în ceea ce privește protecția copilului.

Persoanele instruite	# instruiți (laloveni)	Ore de instruire	# instruiți (Florești)	Ore de instruire	Subiectele abordate
Personalul caselor comunitare	8	98	16	133	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile, cadrul legal internațional și național privind protecția copilului. Reforma sistemului de protecție a copilului în Republica Moldova. • Regulamente și standarde minime de calitate în ceea ce privește serviciul „Casă comunitară” pentru copiii aflați în situație de risc. • Particularitățile dezvoltării copilului, inclusiv a adolescenților. • Abilități de viață. Autocontrolul și gestionarea emoțiilor. • Protecția și siguranța copilului. • Lucrul cu familia biologică a copilului. • Parteneriatul socio-educativ. Colaborarea cu instituțiile comunitare. • Supravegherea. Procedurile de supraveghere a personalului care lucrează în domeniul serviciilor sociale. • Protecția copilului împotriva neglijenței, violenței, exploatării și traficului (Politicele naționale și Lumos în acest domeniu). Mecanismul de colaborare intersectorială în domeniul protecției copilului. • Metode și practici de lucru cu copiii care au un comportament deviant. • Tehnici psiho-corecționale de reducere a relațiilor agresive și violente. • Ieșirea din plasament. Orientarea profesională a copiilor din plasament. • Evaluarea și acreditarea serviciilor sociale. • Relațiile cu reprezentanții mass-media în ceea ce privește protecția copilului.
Copiii plasați în diferite servicii sociale (asistență parentală profesionistă, CCTF, CC)	40	48	92	48	<ul style="list-style-type: none"> • Drepturile și responsabilitățile copilului: rolul copiilor în promovarea drepturilor lor. Procesul de luare a deciziilor. • Pregătirea copiilor pentru părăsirea instituției rezidențiale. • Tehnici de exprimare prin fotografie și film. • Cunoașterea și imaginea de sine. „Cartea vieții”. • Pregătirea copiilor pentru plasamentul în serviciile sociale (asistență parentală profesionistă, CCTF, CC). • Comunicare și relații interpersonale. • Gestionarea banilor de buzunar (pentru copiii din CC). • Soluționarea conflictelor prin comunicare. • Promovarea unui mod de viață sănătos. • Auto-conștientizare și acceptare. • Tehnici pentru susținerea discursurilor în public. • Advocacy și promovare. • Cetățenia activă: forme și structuri de participare. • Autoreprezentarea etc. • Orientarea profesională a copiilor din plasament. • Pregătirea copiilor pentru părăsirea serviciilor sociale: asistență parentală profesionistă, CCTF, CC.

Persoanele instruite	# instruiți (Ialoveni)	Ore de instruire	# instruiți (Florești)	Ore de instruire	Subiectele abordate
Specialiștii de la DASPF și CASCF	11	40	13	28	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile, cadrul legal internațional și național privind protecția copilului. Reforma sistemului de protecție a copilului în Republica Moldova. • Evaluarea necesităților și planificarea strategică în domeniul protecției copilului. • Protecția copilului împotriva neglijenței, violenței, exploatării și traficului (Politicile naționale și Lumos în acest domeniu). Mecanismul de colaborare intersectorială în domeniul protecției copilului. • Evaluarea copiilor instituționalizați, analiza riscurilor, planificarea plasamentului. Pregătirea copilului, familiei și a serviciilor pentru reintegrarea copilului. • Managementul de caz. Sistemul de referire a copiilor aflați în situație de risc. • Organizarea și funcționarea serviciilor de sprijin familial. Prevenirea separării copilului de familie. Monitorizarea și sprijinul copiilor dezinstituționalizați. • Prevenirea și reducerea ratelor mortalității infantile. Mecanismul de colaborare intersectorială între specialiștii din domeniul social și sănătate în acest domeniu. • Servicii de îngrijire alternativă pentru copiii aflați în situație de risc. • Colaborarea intersectorială în domeniul socio-educativ. Incluziunea școlară a copiilor dezinstituționalizați. Asistența copiilor cu CES. • Monitorizarea serviciilor sociale specializate și a situației copiilor din plasament. • Rolul DASPF și CASCF în asistarea copiilor aflați în situație de risc. Procedurile de supraveghere a personalului care lucrează în domeniul serviciilor sociale. • Relațiile cu reprezentanții mass-media în ceea ce privește protecția copilului.
Membrii echipelor multidisciplinare comunitare, care includ: asistenții sociali comunitari, specialiștii din cadrul serviciilor de sănătate și educație, ofițerii de poliție și reprezentanții APL	182	56	227	56	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile, cadrul legal internațional și național privind protecția copilului. Reforma sistemului de protecție a copilului în Republica Moldova. • Protecția copilului împotriva neglijenței, violenței, exploatării și traficului (Politicile naționale și Lumos în acest domeniu). Mecanismul de colaborare intersectorială în domeniul protecției copilului. • Mecanismul de colaborare intersectorială în vederea prevenirii și reducerii mortalității infantile și a copiilor cu vârsta de până la 5 ani la domiciliu, dar și a separării copilului de familie. Tehnici și instrumente de evaluare a familiilor cu copii în situație de risc. • Parteneriate și mecanisme de colaborare intersectorială în domeniul protecției copilului. • Relațiile cu reprezentanții mass-media în ceea ce privește protecția copilului.

Persoanele instruite	# instruiți (Ialoveni)	Ore de instruire	# instruiți (Florești)	Ore de instruire	Subiectele abordate
Membrii Consiliul local pentru protecția drepturilor copilului	124	14	275	14	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile, cadrul legal internațional și național privind protecția copilului. Reforma sistemului de protecție a copilului în Republica Moldova. • Prevenirea separării copilului de familie. • Organizarea și funcționarea serviciilor comunitare pentru copiii și familiile în situații de risc. • Sistemul de referire a cazurilor copiilor aflați în situație de risc. • Relațiile cu reprezentanții mass-media în ceea ce privește protecția copilului.
Membrii Comisiei raionale pentru protecția copilului aflat în dificultate	10	7	11	7	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile, cadrul legal internațional și național privind protecția copilului. Reforma sistemului de protecție a copilului în Republica Moldova. • Rolul CRPDC în dezinstituționalizarea copiilor. • Rolul CRPDC în plasamentul copiilor în serviciile sociale.
Membrii Comitetului de coordonare a reformei sistemului rezidențial de îngrijire a copilului și promovarea educației incluzive	124	14	275	14	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile, cadrul legal internațional și național privind protecția copilului. Reforma sistemului de protecție a copilului în Republica Moldova. • Analiza necesităților și planificarea strategică în domeniul protecției copilului. Asigurarea respectării drepturilor și accesului la serviciile sociale, de educație și sănătate. • Protecția copilului împotriva neglijenței, violenței, exploatării și traficului (Politicile naționale și Lumos în acest domeniu). Mecanismul de colaborare intersectorială în domeniul protecției copilului. • Coordonarea creării și dezvoltării serviciilor sociale și educaționale pentru copiii aflați în situație de risc. • Prevenirea și reducerea ratelor mortalității infantile. Mecanismul de colaborare intersectorială între specialiștii din domeniul social și sănătate în acest domeniu. • Colaborarea intersectorială în domeniul socio-educativ. • Rolul Comitetului de conducere în procesul de implementare a reformei sistemului de protecție a copilului.

ANEXA 4. DOCUMENTE CONSULTATE PE PARCURSUL CERCETĂRII DOCUMENTARE

Documente oferite de verificatori

Astrov, V., Holzner, M., Leitner, S. și Vidovic H. (2010) *Social protection and social inclusion in Belarus, Moldova and Ukraine - Synthesis Report [Raportul de sinteză - protecția și incluziunea socială în Belarus, Republica Moldova și Ucraina]*. Institutul pentru Studii Economice Internaționale din Viena, Austria.

Bradford, B.N. (2012) *Protecting children in Moldova from family separation, violence, abuse, neglect & exploitation [Protecția copiilor în Republica Moldova de separarea de familie, violență, abuz, neglijare și exploatare]*. Moldova: Every Child.

Bradford, B. N., și Evans, P. (2013) *EveryChild Moldova's Programme Experience: Improving Children's Lives through Deinstitutionalization [Experiența programului EveryChild al Republicii Moldova: îmbunătățirea vieții copiilor prin dezinstituționalizare]*. Chișinău: EveryChild și Parteneriate pentru fiecare copil Moldova

Buliga, V. (2012) *Moldova: Cooperation between Ministries in Preventing Infant Mortality and Child Institutionalization [Republica Moldova: cooperare între ministere în prevenirea mortalității infantile și instituționalizării copiilor]*, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova.

Disponibil la: http://www.crin.org/docs/06-5_Moldova_presentation_20.11.2012_EN.pdf

EveryChild și Parteneriate pentru fiecare copil Moldova (2009) *Assessment of the Child Care System in Moldova [Evaluarea sistemului de îngrijire a copilului în Republica Moldova]*. Chișinău: Parteneriate pentru fiecare copil.

EveryChild și Parteneriate pentru fiecare copil Moldova (2013) *EveryChild Moldova's Programme Experience: Improving Children's Lives through Deinstitutionalisation [Experiența programului EveryChild al Republicii Moldova: îmbunătățirea vieții copiilor prin dezinstituționalizare]*. Londra: EveryChild.

O Familie pentru Fiecare Copil și Parteneriate pentru fiecare copil (2013). *Interim findings on longitudinal study of children's re-integration in Moldova [Constatări intermediare privind studiul longitudinal al reintegrării copiilor în Republica Moldova]*. [nepublicat].

Guvernul Republicii Moldova (2005) *Child Abandonment in the Republic of Moldova [Abandonul copiilor în Republica Moldova]*. Moldova: UNICEF.

Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului (2008) *Social Assistant Case Management Guide Approved By the order of Ministry of Social Protection, Families and Children No. 71 of 3 October 2008 [Ghidul privind managementul de caz al asistentului social, aprobat prin Ordinul Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului, Nr. 71 din 03.10.2008]*

Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului (2009) *Practical Guide: System for Prevention of Child Separation from the Family [Ghid de aplicare practică: sistemul pentru prevenirea separării copilului de familie]*. DPDI și SIDA

Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului (2009) *Practical Guide: System for Prevention Of Child Separation From The Family [Ghid de aplicare practică: sistemul pentru prevenirea separării copilului de familie]*. Aprobat prin decretul ministrului Protecției Sociale, Familiei și Copilului Nr. 76 din 08.09.2009.

Larter, D. și Veverița, E. (2005) *TACIS Project "Capacity Building in Social Policy Reform in Moldova" (2005) Services For Children In Difficulty Residential Care/Community Based Services [Proiectul TACIS „Consolidarea capacităților în reforma politicii sociale în Republica Moldova” (2005) Servicii pentru copiii aflați în dificultate, servicii de îngrijire rezidențială/comunitară]*.

Larter, D. și Veverița, E. (2005) *Expenditure on the Residential Care of Children in the Republic of Moldova: A Financial Analysis Based on 2005 Budget Data [Cheltuielile privind îngrijirea rezidențială a copiilor în Republica Moldova: o analiză financiară pe baza datelor bugetare din anul 2005]*.

Disponibil la: <http://www.crin.org/docs/ENG%20Draft%20Report%20Finance.doc>

Oxford Policy Management și EveryChild (200X) *Assessment of The Child Care System In Moldova: Final Report [Evaluarea sistemului de îngrijire a copilului în Republica Moldova: Raport final]*. Oxford: Oxford Policy Management

Agencia Elvețiană pentru Cooperare și Dezvoltare Internațională (2009) *Practical Guide: System for Prevention of Child Separation from the Family* [Ghid de aplicare practică: sistemul pentru prevenirea separării copilului de familie]. Stockholm: Agenția Elvețiană pentru Cooperare și Dezvoltare Internațională

Toritsyn, A. (2007) *Project Evaluation Report for Development Of Integrated Social Care Services For Vulnerable Families And Children At Risk In Moldova A UNICEF- EU/TACIS Project* [Raport de evaluare a proiectului de dezvoltare a serviciilor sociale integrate pentru familiile vulnerabile și copiii aflați în situație de risc în Republica Moldova, un Proiect UNICEF- UE/TACIS]. Chișinău: UNICEF Moldova

UNICEF (2012) *Raport de evaluare; Implementarea Strategiei naționale și a Planului de acțiuni pentru reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului în Republica Moldova 2007 - 2012*. Chișinău: UNICEF Moldova și Terre des Hommes.

Documentele oferite de Lumos Foundation în timpul cercetării documentare

Hayes, J., și Cara, A. (2013) *Mid-term evaluation of the results of the „Development and promotion of inclusive education project”* [Evaluare la mijloc de termen a rezultatelor Proiectului „Dezvoltarea și promovarea educației incluzive”]. Chișinău: Lumos Foundation Moldova și Inclusioncreativa UK.

Malanciuc, I., Ginu, D., Holban, A. și Dilion, M. (2010) *Evaluation of causes of infant and under-five mortality at home and within the first 24 hours of admission* [Evaluarea cauzelor mortalității infantile și a copiilor sub cinci ani la domiciliu și în primele 24 de ore de la admitere]. Chișinău: Lumos Foundation Moldova

Mulheir, G. & Richardson, K. și alții, (2014) *Strategic Review of the system of caring for vulnerable children* [Analiza strategică a sistemului de îngrijire a copiilor vulnerabili], Londra: Lumos Foundation.

Legi

Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului (2003) Legea Nr. 547-XV din 25.12.2003, Legea asistenței sociale.

Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului (2010) Legea Nr. 123 din 18.06.2010, Legea cu privire la serviciile sociale.

Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului (2013) Legea Nr. 140 din 14.06.2013, Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

Hotărâri de Guvern

Guvernul Republicii Moldova, (2007) Hotărârea Guvernului Nr. 784 din 09.07.2007 pentru aprobarea Strategiei naționale și a Planului de acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului pe anii 2007 - 2012.

Guvernul Republicii Moldova, (2007) Hotărârea Guvernului Nr. 784 Anexa Planului de acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului.

Guvernul Republicii Moldova, (2007) Hotărârea Guvernului Nr. 1177 cu privire la instituirea Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate.

Guvernul Republicii Moldova, (2010) Hotărârea de Guvern Nr. 1182 pentru aprobarea Regulamentului privind mecanismul de colaborare intersectorială în domeniul medico-social, anexele 1-5.

Guvernul Republicii Moldova, (2012) Hotărârea Guvernului Nr. 351 pentru aprobarea Regulamentului privind redirecționarea resurselor financiare în cadrul reformării instituțiilor rezidențiale.

Guvernul Republicii Moldova, (2013) Hotărârea Guvernului Nr. 52 privind aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social Casa comunitară pentru copii în situație de risc.

Guvernul Republicii Moldova, (2014) Hotărârea Guvernului Nr. 529 cu privire la aprobarea standardelor minime de calitate pentru Serviciul social „Casă comunitară pentru copii în situație de risc”.

Guvernul Republicii Moldova, (2014) Hotărârea Guvernului Nr. 760 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență parentală profesionistă și a standardelor minime de calitate.

Guvernul Republicii Moldova, (2014) Hotărârea Guvernului Nr. 851 cu privire la aprobarea Regulamentului privind stabilirea și plata indemnizației zilnice pentru copiii plasați în Casa comunitară pentru copii în situație de risc.

Decizii ale Consiliilor locale

Consiliul raional Florești, (2009) Planul strategic privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului în raionul Florești pe anii 2010 - 2014.

Consiliul raional Florești, (2011), Acord de cooperare încheiat între Consiliul raional Florești și AO „Lumos Foundation Moldova”.

Consiliul raional Ialoveni, (2009) Planul strategic privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului în raionul Ialoveni pe anii 2010 - 2014.

Consiliul raional Ialoveni, (2011), Acord de cooperare încheiat între Consiliul raional Ialoveni și AO „Lumos Foundation Moldova”.

Documente ale AO „Lumos Foundation Moldova”:

Planurile anuale ale Proiectului de dezinstituționalizare (2010, 2011, 2012, 2013 și 2014), Lumos Foundation Moldova [nepublicate].

Rapoarte anuale de activitate ale Proiectului de dezinstituționalizare (2010, 2011, 2012, 2013 și 2014), Lumos Foundation Moldova [nepublicate].

Metodologia de reintegrare a copiilor dezinstituționalizați, anexele 1-5, Forme de evaluare a familie și copilului, (2009) [nepublicată].

Mulheir, M. (2008) “Ten key elements of the de-institutionalisation process, including a timeline” [Zece elemente cheie ale procesului de dezinstituționalizare, inclusiv un calendar].

ANEXA 5. EXEMPLU DE GHID DE INTERVIU

Ghid de cercetare pentru a fi utilizat împreună cu specialiștii din raioanele Florești și Ialoveni care lucrează direct cu beneficiarii

Scop	<p>evaluarea detaliilor despre:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cunoștințele și detaliile despre Proiectul DI, implementat de AO Lumos • S-au conformat serviciile sprijinite de Lumos cu standardele naționale? • Ce cunoștințe și experiențe au fost dobândite ca urmare a Proiectului DI, implementat de AO Lumos? • Schimbările de atitudine ca rezultat al activității Lumos de advocacy
Întrebarea 1. Ce cunoașteți despre Proiectul DI, implementat de AO Lumos?	<p>1.1. Ați putea să ne spuneți ce cunoașteți despre Proiectul DI, implementat de AO Lumos în anii 2010 - 2014 în raioanele Florești și Ialoveni?</p> <p>1.2. Care credeți că au fost principalele realizări ale Proiectului DI, implementat de AO Lumos?</p> <p>1.3. Credeți că au existat anumite puncte slabe în cadrul programului?</p> <p>1.4. Credeți că există altceva pe care Lumos l-ar fi făcut în mod diferit?</p>
Întrebarea 2. Rolul dvs. în programul DI în raionul Florești/Ialoveni	<p>2.1. Ați putea să ne spuneți despre rolul dvs. în programul de închidere a instituțiilor rezidențiale în raioanele Florești/Ialoveni și sprijinire a copiilor de a se muta din instituțiile rezidențiale din nou în comunitate?</p> <p>2.2. Cât de mult din acest rol a fost rezultatul sprijinului direct oferit de Lumos?</p>
Întrebarea 3. Ce cunoștințe și experiențe ați dobândit ca urmare a Proiectului DI, implementat de AO Lumos?	<p>3.1. Credeți că ați învățat lucruri noi prin a fi parte a Proiectului DI, implementat de AO Lumos?</p> <p>3.2. Ați face ceva diferit, acum când lucrați cu familiile și copiii?</p>
Întrebarea 4. Care a fost influența la nivel local al Proiectului DI, implementat de AO Lumos?	<p>4.1. Credeți că activitatea Lumos a influențat politicile locale și practica pentru DI în raioanele Florești/Ialoveni?</p> <p>4.2. Credeți că Proiectul DI, implementat de AO Lumos, a schimbat atitudinea altor lucrători specialiști (asistenți sociali/cadre didactice/asistenți medicali etc.) din raioanele Florești/Ialoveni despre îngrijirea copiilor - dacă da, care credeți că sunt aceste schimbări?</p> <p>4.3. Credeți că Proiectul DI, implementat de AO Lumos, a schimbat modul în care alți lucrători specialiști din raioanele Florești/Ialoveni lucrează cu copiii și familiile - dacă da, care credeți că sunt aceste schimbări?</p> <p>4.4. Credeți că Proiectul DI, implementat de AO Lumos, a schimbat atitudinile publicului larg despre îngrijirea copiilor - dacă da, care credeți că sunt aceste schimbări?</p>
Întrebarea 5. Care credeți că a fost impactul asupra copiilor și familiilor implicate în Proiectul DI, implementat de AO Lumos?	<p>5.1. Ce diferență credeți că a intervenit în viața copiilor și a familiilor care au făcut parte din Proiectul DI, implementat de AO Lumos?</p> <p>5.2. Considerați că servicii comunitare de sprijin familial potrivite au fost dezvoltate cu sprijinul Lumos și dacă sunt suficiente?</p>
Întrebarea 6. Care este sustenabilitatea lucrărilor proiectului?	<p>6.1. Cum va continua activitatea care a fost susținută de Lumos, acum când Proiectul DI s-a încheiat?</p>
Întrebarea 7. Programe DI în curs de desfășurare	<p>7.1. Credeți că Proiectul DI, implementat de AO Lumos, ar trebui repetat în alte regiuni ale Republicii Moldova - dacă da/nu, de ce?</p>
Întrebarea 8. Există informații suplimentare pe care doriți să le împărtășiți cu noi?	

ANEXA 6. LISTA PARTICIPANȚILOR

Respondenții evaluării: Interviuri semi-structurate

Direcția sau agenția	Numele persoanei intervievate
Personalul Proiectului de dezinstituționalizare, implementat de AO Lumos	Irina Malanciuc, director Lumos Moldova Domnica Ginu, manager Lumos Moldova Valentina Ghenciu, managerul Proiectului DI Galina Bulat, managerul Proiectului EI
Ministerul Sănătății	Galina Moraru, șef adjunct al Direcției asistență medicală spitalicească și urgență
Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	Viorica Dumbrăveanu, șef al Direcției politici de protecție a familiei și drepturilor copilului
Ministerul Finanțelor	Svetlana Borțoi, șef al Direcției finanțele în învățământ, cultură și știință
Ministerul Educației	Viorica Marț, consultant superior al Direcției învățământ preuniversitar
Direcția asistență socială, protecție a familiei, Ialoveni	Maria Țirgoală, șef al DASPF Vera Ursuleac, șef adjunct al DASPF
Direcția învățământ, Ialoveni	Galina Nița, șef interimar al DÎ Vera Balan, director al liceului „Petre Ștefănuță” (școală cu practici incluzive), Ialoveni
Serviciul de asistență psihopedagogică (SAP), Ialoveni	Ludmila Virtosu, șeful Serviciului
Serviciul asistență socială comunitară, Ialoveni	Anastasia Staci, asistent social comunitar (ASC), Zîmbreni Ioana Poiată, ASC, Țîpala Tatiana Ionaș, ASC, Costești Ecaterina Meșină, ASC, Ruseștii Noi
Școlile comunitare, Ialoveni	Liliana Bortă, cadru didactic de sprijin, Costești Valentina Gălescu, cadru didactic de sprijin, Ialoveni Galina Titica, cadru didactic de sprijin, Puhoi Tatiana Calmațui, cadru didactic de sprijin, Răzeni
Direcția asistență socială, protecție a familiei, Strășeni	Valentina Talmaci, șef interimar
Școala-internat de tip rezidențial, Strășeni	Constantin Ioniță, director
Direcția învățământ, Strășeni	Reprezentant (anonim)
Direcția asistență socială, protecție a familiei, Cimișlia	Mihai Motroi, șeful Direcției Victoria Șalari, șef adjunct
Direcția învățământ, Cimișlia	Tatiana Comerzan, șeful Direcției Ion Delinschi, șeful Serviciului de asistență psihopedagogică
Părinții/tutorii copiilor care au beneficiat de servicii sociale de sprijin pentru a preveni separarea de familie, Ialoveni	Ecaterina Muntean Andrei Raiu Denis Chiriac Tatiana Ciurlan

Direcția sau agenția	Numele persoanei intervievate
Părinții/tutorii copiilor reintegrați, Ialoveni	Elena Enache Natalia Lesan Maria Tricolici Silvia Covalenco Ala Grajdian Tatiana Ciurlan Polina Oxani Olesea Costin Valentina Bezerdic
Asistenții parentali profesioniști, Ialoveni	Liuba Panfil Elena Sau Ecaterina Leu Veronica Mihaila Ana Gaviuc Veronica Guțu Nina Draguțan Elena Plămădeală Aliona Sandu Valentina Domenti
Personalul Casei comunitare, Ialoveni	Ecaterina Grigoriță, directorul CC Viorica Moisei, pedagog social Silvia Ganganu, pedagog social
Direcția asistență socială, protecție a familiei, Florești	Petru Rusu, șeful DASPF Ludmila Cobzac, specialist în problemele familiilor cu copii aflați în situație de risc
Direcția învățământ, Florești	Angela Balan, specialist educație incluzivă, DGETS
Serviciul de asistență psihopedagogică (SAP), Florești	Tatiana Groza, șeful SAP
Serviciul asistență socială comunitară, Florești	Raisa Cerchez, ASC, Vertiujeni Viorica Russu, ASC, Năpadova Maria Strungari, ASC, Gura Căinarului Svetlana Stropșa, ASC, Cașunca Aliona Andrițchi, ASC, Prajila
Școlile comunitare, Florești	Larisa Munteanu, cadru didactic de sprijin, Frumușica Svetlana Ababii, cadru didactic de sprijin, Ghindești Victoria Sacara, cadru didactic de sprijin, Răduleenii Vechi Lidia Cornescu, cadru didactic de sprijin, Ștefănești Maria Corbu, cadru didactic de sprijin, Ștefănești Irina Buzdugan, cadru didactic de sprijin, Coșernița Galina Revenco, cadru didactic de sprijin, Băhrinești
Părinții/tutorii copiilor care au beneficiat de servicii sociale de sprijin pentru a preveni separarea de familie, Florești	Angela Popovschi Mariana Botnari Iulia Sicorschi Ala Groza
Părinții/tutorii copiilor reintegrați, Florești	Natalia Botnari Nadejda Buliga Valentina Perciun Galina Apteroae Ludmila Stanchevici Serghei Rozmeriță Elena Cojocar

Direcția sau agenția	Numele persoanei interviuate
Asistenții parentali profesioniști, Florești	Aurica Tintiuc Valeria Mereuță Svetlana Chirca Galina Barbăscumpă Ecaterina Staris Interviată (anonim) Interviată (anonim)
UNICEF Moldova	Ludmila Lefter, specialist în educație
CCF Moldova	Liliana Rotaru, director
Parteneriate pentru fiecare copil	Stela Grigoraș, director

ANEXA 7. CHESTIONAR DE PERCEPȚIE PENTRU ASISTENȚII PARENTALI PROFESIONIȘTI

Informații de bază

Ați putea să ne spuneți care este relația dvs. cu copilul care a venit să locuiască cu dvs. din școala-internat	<ul style="list-style-type: none"> • Asistentul parental profesionist (mama) • Asistentul parental profesionist (tatăl)
Dacă este altcineva, vă rugăm să scrieți aici care este relația dvs. cu copilul pe care l-ați luat în asistență parentală	
Copilul dvs. luat în asistență parentală este:	<ul style="list-style-type: none"> • Fată • Băiat
Cunoașteți vârsta copilului dvs. luat în asistență parentală atunci când a fost plasat în școala-internat?	<ul style="list-style-type: none"> • 1 – 2 ani • 3 – 5 ani • 6 – 9 ani • 10 – 12 ani • 12 – 15 ani • 16 – 18 ani
Câți ani are acum copilul dvs. luat în asistență parentală?	<ul style="list-style-type: none"> • 1 – 2 ani • 3 – 5 ani • 6 – 9 ani • 10 – 12 ani • 12 – 15 ani • 16 – 18 ani
Știți cât de mult timp s-a aflat copilul dvs. în școala-internat?	..... ani ..... luni
Cunoașteți motivul principal pentru care au fost plasați în școala-internat?	
Sprijinul oferit înainte ca copilul dvs. luat în asistență parentală să vină să locuiască în familia dvs.	
Cine a fost principala persoană care v-a sprijinit cel mai mult pe dvs. și familia dvs. atunci când vă pregăteați ca copilul dvs. luat în îngrijire parentală să vină și să locuiască cu dvs.?	<ul style="list-style-type: none"> • Asistentul social • Directorul instituției rezidențiale • Învățătorul • Lucrătorul medical • Psihologul • O altă persoană (vă rugăm să indicați aici) .....
Cât timp această persoană v-a sprijinit pe dvs. și pe familia dvs. atunci când vă pregăteați ca copilul dvs. luat în îngrijire parentală să vină și să locuiască cu dvs.?	<ul style="list-style-type: none"> • 1 - 3 luni • 4 - 6 luni • 7 - 9 luni • 1 an • Mai mult de 1 an
În medie, cât de des ați văzut această persoană atunci când vă pregăteați ca copilul dvs. luat în îngrijire parentală să vină și să locuiască cu dvs.?	<ul style="list-style-type: none"> • O dată pe săptămână • O dată la fiecare 2 săptămâni • O dată pe lună • O dată la fiecare 3 luni • O dată la fiecare 6 luni
Considerați că contactul cu această persoană a fost suficient?	<ul style="list-style-type: none"> • Nici pe departe suficient • insuficient • exact de cât am avut nevoie • prea mult

Cine altcineva va oferit dvs. și familiei dvs. sprijin înainte ca copilul dvs. luat în asistență parentală să vină să locuiască în familia dvs.?	Asistentul social <ul style="list-style-type: none"> • deseori • uneori • niciodată Directorul instituției rezidențiale <ul style="list-style-type: none"> • deseori • uneori • niciodată Învățătorul din școala-internat <ul style="list-style-type: none"> • deseori • uneori • niciodată Învățătorul din școala locală <ul style="list-style-type: none"> • deseori • uneori • niciodată Lucrătorul medical <ul style="list-style-type: none"> • deseori • uneori • niciodată Psihologul <ul style="list-style-type: none"> • deseori • uneori • niciodată O altă persoană (vă rugăm să indicați aici) .....
Ați avut anumite preocupări atunci când vă pregăteați ca copilul dvs. luat în îngrijire parentală să vină și să locuiască cu dvs.? Dacă da, care au fost acestea?	
V-a ajutat cineva să găsiți o soluție pentru aceste preocupări?	<ul style="list-style-type: none"> • Da • Nu
V-ați simțit implicat în procesul de luare a deciziilor atunci când vă pregăteați ca copilul dvs. luat în îngrijire parentală să vină și să locuiască cu dvs.?	<ul style="list-style-type: none"> • Nici pe departe suficient • insuficient • exact de cât am avut nevoie • prea mult
În general, credeți că sprijinul pe care l-ați primit atunci când vă pregăteați ca copilul dvs. luat în îngrijire parentală să vină și să locuiască cu dvs. a fost	<ul style="list-style-type: none"> • Nici pe departe suficient • insuficient • exact de cât am avut nevoie • prea mult
Care au fost două cele mai importante servicii pe care l-ați primit atunci când vă pregăteați ca copilul dvs. luat în îngrijire parentală să vină și să locuiască cu dvs.?	1. .... 2. ....
Credeți că au existat și alte tipuri de sprijin care v-ar fi ajutat pe dvs. și pe familia dvs. atunci când vă pregăteați ca copilul dvs. luat în îngrijire parentală să vină și să locuiască cu dvs.?	
Sprijinul oferit după ce copilul dvs. luat în asistență parentală a venit să locuiască în familia dvs.	
Cine a fost principala persoană care v-a sprijinit cel mai mult pe dvs. și familia dvs. după ce copilul dvs. luat în îngrijire parentală a venit locuiască cu dvs.?	<ul style="list-style-type: none"> • Asistentul social • Directorul instituției rezidențiale • Învățătorul • Lucrătorul medical • O altă persoană (vă rugăm să indicați aici) .....

Cât timp această persoană v-a sprijinit pe dvs. și pe familia dvs. după ce copilul dvs. luat în îngrijire parentală a venit să locuiască cu dvs.?	<ul style="list-style-type: none"> • 1 - 3 luni • 4 - 6 luni • 7 - 9 luni • 1 an • Mai mult de 1 an
În medie, cât de des ați văzut această persoană după ce copilul dvs. luat în asistență parentală a venit să locuiască în familia dvs.?	<ul style="list-style-type: none"> • O dată pe săptămână • O dată la fiecare 2 săptămâni • O dată pe lună • O dată la fiecare 3 luni • O dată la fiecare 6 luni
Vă mai sprijină această persoană (vă rugăm să încercuiți toate persoanele care încă vă mai sprijină)	<ul style="list-style-type: none"> • Dvs • copilul dvs. luat în asistență parentală • restul familiei dvs.
Cum a fost contactul dvs. cu această persoană?	<ul style="list-style-type: none"> • Nici pe departe suficient • insuficient • exact de cât am avut nevoie • prea mult
Cine altcineva va oferit dvs. și familiei dvs. sprijin după ce copilul dvs. luat în asistență parentală a venit să locuiască în familia dvs.?	<p>Asistentul social</p> <ul style="list-style-type: none"> • deseori • uneori • niciodată <p>Directorul instituției rezidențiale</p> <ul style="list-style-type: none"> • deseori • uneori • niciodată <p>Învățătorul din școala-internat</p> <ul style="list-style-type: none"> • deseori • uneori • niciodată <p>Învățătorul din școala locală</p> <ul style="list-style-type: none"> • deseori • uneori • niciodată <p>Lucrătorul medical</p> <ul style="list-style-type: none"> • deseori • uneori • niciodată <p>Psihologul</p> <ul style="list-style-type: none"> • deseori • uneori • niciodată <p>O altă persoană (vă rugăm să indicați aici)</p> <p>.....</p>

Ați beneficiat de ajutor în legătură cu orice servicii după ce copilul dvs. luat în asistență parentală a venit să locuiască în familia dvs.?

Ajutor în obținerea asistenței financiare

- mult ajutor
- puțin ajutor
- niciun ajutor

Ajutor în obținerea serviciilor medicale

- mult ajutor
- puțin ajutor
- niciun ajutor

Ajutor copiilor mei de a frecventa o nouă școală

- mult ajutor
- puțin ajutor
- niciun ajutor

Ajutor în obținerea unui loc de muncă

- mult ajutor
- puțin ajutor
- niciun ajutor

Ajutor pentru locuință

- mult ajutor
- puțin ajutor
- niciun ajutor

Ajutor în aspecte juridice

- mult ajutor
- puțin ajutor
- niciun ajutor

Ajutor pentru resurse materiale (haine, mobilier, materiale pentru școală etc.)

- mult ajutor
- puțin ajutor
- niciun ajutor

Altul (vă rugăm să indicați aici)

.....

Care credeți că au fost două servicii cele mai importante pe care le-ați primit și care v-au ajutat pe dvs. și pe familia dvs.?

1. ....

2. ....

În general, credeți că sprijinul pe care l-ați primit după ce copilul dvs. luat în îngrijire parentală a venit să locuiască cu dvs. a fost

- Nici pe departe suficient
- insuficient
- exact de cât am avut nevoie
- prea mult

Mai e ceva ce ați dori să ne spuneți în legătură cu sprijinul pe care ați primit înainte și după ce copilul dvs. luat în îngrijire parentală a venit să locuiască cu dvs.? De exemplu, care au fost lucrurile bune și dacă au existat provocări?

Există alte tipuri de sprijin care v-ar fi ajutat înainte și după ce copilul dvs. luat în îngrijire parentală a venit să locuiască cu dvs.?

În ce mod luarea în asistență parentală a unui copil a afectat alți membri ai familiei dvs.? S-a schimbat familia dvs.?

VĂ MULȚUMIM!!

ANEXA 8. DATE STATISTICE PENTRU RAIONELE CIMIȘLIA, STRĂȘENI, FLOREȘTI ȘI IALOVENI

Nr.	Raionul	Cimișlia		Strășeni		Florești		Ialoveni	
		2009	2014	2009	2014	2009	2014	2009	2014
Date generale privind populația									
1.1	Populația totală a raionului ³⁸	62 601	60 771	91 000	88 718	98 300	100 676	91 493	92 098
1.2	Numărul de copii pe raion ³⁹	15 420	12 096	21 770	20 103	20 323	17 538	23 789	22 448
Instituții rezidențiale⁴⁰									
2.1	Numărul de instituții rezidențiale	0	0	2	2	3	0	1	0
2.2	Numărul de copii plasați în aceste instituții rezidențiale	0	0	470	259	364	0	116	0
Numărul de copii instituționalizați⁴¹									
3.1	Numărul total de copii instituționalizați în toate instituțiile rezidențiale din țară	105	44	352	157	247	26	239	38
Servicii de plasament de tip familial⁴²:									
4.1	Numărul de asistenți parentali profesioniști	3	11	0	1	0	26	0	10
4.1.1	Numărul de copii plasați în asistență parentală profesionistă	8	17	0	2	0	42	0	18
4.2	Numărul de case de tip familial	0	1	2	4	4	4	1	3
4.2.1	Numărul de copii plasați în case de tip familial	0	5	7	13	12	14	3	10

38. http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=POP0104_t&ti=Populatia+stabila+pe+raioane%2C+virste%2C+medii+si+sexe+la+inceputul+anului%2C+2007-2015&path=../Database/RO/02%20POP/POP01/&lang=1

39. http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=POP0104_t&ti=Populatia+stabila+pe+raioane%2C+virste%2C+medii+si+sexe+la+inceputul+anului%2C+2007-2015&path=../Database/RO/02%20POP/POP01/&lang=1

40. Date ale Ministerului Educației

41. Date ale Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei

42. Date ale Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei